

**PĀRSKATĪTS
IZDEVUMS**

**Rokasgrāmata par Eiropas
Savienības fondu izmantošanu
pārejai no institucionālās
aprūpes uz vietējās kopienas
nodrošinātu aprūpi**

Rokasgrāmata par Eiropas Savienības fondu izmantošanu pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi

PĀRSKATĪTS IZDEVUMS, 2014. GADA JŪNIJS

Rokasgrāmata par Eiropas Savienības fondu izmantošanu pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un Eiropas Kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi ir pieejamas angļu valodā un vairākās citās valodās vietnē www.deinstitutionalisationguide.eu. Rokasgrāmatas pārskatītais izdevums tika publicēts 2014. gadā, lai ņemtu vērā Eiropas strukturālo un investīciju fondu regulu galīgo redakciju.

© Eiropas Ekspertu grupa pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi, 2014. gada jūnijs

Vāka fotoattēls: © Lumos | Kriss Lezlijs [Chris Leslie]
Noformējums, izkārtojums: Judīte Kovāča [Judit Kovács] | Createch Ltd.

Saturs

Pateicības	7
Rokasgrāmatas mērķis	8
Nodaļas	
1. nodaļa - Galvenie principi un juridiskais konteksts	11
2. nodaļa - Plānošana	30
3. nodaļa - Īstenošana.....	44
4. nodaļa - Uzraudzība un vērtēšana	50
5. nodaļa - Pirmspievienšanās palīdzības instruments (IPA II)	55
Pielikumi	
1. pielikums - Pārskats par struktūrfondu regulu attiecīgajiem noteikumiem 2014.–2020. gadam	60
2. pielikums - Struktūrfondu deinstitucionalizācijas procesa atbalsta piemēri	74
3. pielikums - Ziņojumu izlase par bērnu un pieaugušo institucionalizāciju valstīs, kas izmanto struktūrfondu un IPA līdzekļus	77
Kontaktinformācija	81

Saīsinājumu saraksts

<i>ECCP</i>	Eiropas rīcības kodekss partnerības jomā
<i>ERAF</i>	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
<i>ESF</i>	Eiropas Sociālais fonds
<i>ESI fondi</i>	Eiropas strukturālie un investīciju fondi
<i>ES</i>	Eiropas Savienība
<i>FEAD</i>	Eiropas atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām
<i>IPA</i>	Pirmspievienošanās palīdzības instruments
<i>VI</i>	vadošā iestāde
<i>UK</i>	uzraudzības komiteja
<i>DV</i>	dalībvalsts
<i>NVO</i>	nevalstiska organizācija
<i>DP</i>	darbības programma
<i>PN</i>	partnerības nolīgums
<i>SF</i>	struktūrfondi
<i>SIP</i>	Sociālo ieguldījumu pakete
<i>UNCRC</i>	ANO Konvencija par bērna tiesībām
<i>UNCRPD</i>	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

KontROLSARAKSTI, DIAGRAMMAS, TABULAS

Deinstitucionalizācijas stratēģijai piešķirtā iespējamā struktūrfondu atbalsta loģiskā struktūra	29
Orientējošs partnerības nolīgumu kontROLSARAKSTS.....	34
Orientējošs ESF darbības programmu kontROLSARAKSTS.....	42
Orientējošs ERAF darbības programmu kontROLSARAKSTS	43
Projektu atlases kontROLSARAKSTI — vadošajām iestādēm un uzraudzības komitejām paredzēti jautājumi un rādītāji.....	45
Uzraudzības kontROLSARAKSTS	52
Novērtējumu kontROLSARAKSTS.....	54
IPA II īstenošanas kontROLSARAKSTS.....	58

SITUĀCIJU ANALĪZE UN PIEMĒRI

Struktūrfondu izmantojums un iespējas	13
Eiropas atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām.....	17
Finanšu krīzes radītā strukturālās reformas iespēja.....	18
Norādījumi par <i>ex ante</i> nosacījumiem.....	23
SITUĀCIJAS ANALĪZE — SLOVĀKIJA. Integrētas pieejas piemērs.....	32
Sadarbības piemērs	33
SITUĀCIJAS ANALĪZE — UNGĀRIJA. Līdz 50 iedzīvotājiem paredzētu dzīvesvietu būve	49
2007.–2013. gada plānošanas periodā gūtā pieredze.....	52
SITUĀCIJAS ANALĪZE — SERBIJA. Ilgtermiņa aprūpes iestāžu plānotā slēgšana	59
SITUĀCIJAS ANALĪZE — BULGĀRIJA. Struktūrfondu deinstitucionalizācijas procesa atbalsta piemēri.....	74

Pateicības

Rokasgrāmatas pirmais izdevums tika publicēts 2012. gada novembrī un ir tulkots divpadsmit valodās.¹ Eiropas Ekspertu grupas pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi (EEG) dalīborganizāciju kopīgajā projektā rokasgrāmatas tekstu sagatavoja Silvio Grjeko [*Silvio Grieco*] un Inese Bulika [*Ines Bulic*], finansiālo atbalstu sniedza *Lumos*. Rokasgrāmatas pārskatītais izdevums tika publicēts 2014. gadā, lai ņemtu vērā Eiropas strukturālo un investīciju fondu regulu 2013. gada decembra galīgo redakciju. Tās tekstu sagatavoja Inese Bulika un Havjers Gemess [*Javier Guemes*], finansiālo atbalstu sniedza Atklātās sabiedrības fonds — Garīgās veselības iniciatīva.

EEG ir plaša koalīcija, kurā apvienojušās ieinteresētās personas, kas pārstāv cilvēkus, kuriem vajadzīga aprūpe vai atbalsts, tostarp bērnus, cilvēkus ar invaliditāti, cilvēkus ar garīgās veselības problēmām, ģimenes, bezpajumtniekus², kā arī pakalpojumu sniedzēji, valsts iestādes un starpvaldību organizācijas. EEG veido šādas organizācijas: *COFACE* (Ar ģimenes lietām saistītu organizāciju konfederācija Eiropas Savienībā), *EASPD* (Eiropas Pakalpojumu cilvēkiem ar invaliditāti sniedzēju asociācija), *EDF* (Eiropas Cilvēku ar invaliditāti forums), *ENIL/ECCL* (Eiropas Neatkarīgas dzīves tīkls / Eiropas Koalīcija par dzīvi sabiedrībā), *ESN* (Eiropas Sociālais tīkls), *Eurochild*, *FEANTSA* (Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem), *Inclusion Europe*, *Lumos*, *Mental Health Europe*, *OHCHR* Eiropas reģionālais birojs un *UNICEF*.

Šīs rokasgrāmatas autori vēlas pateikties visām EEG dalīborganizācijām par pastāvīgo palīdzību un norādījumiem dokumenta tapšanas gaitā.

Autori ir ārkārtīgi pateicīgi arī daudzām Eiropas Komisijas Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ĢD, Reģionālās politikas ĢD un Tieslietu ĢD amatpersonām par ļoti vērtīgo atbalstu un konsultācijām.

Šī rokasgrāmata ir projektā iesaistīto partneru kopīpašums. Ja kāds no partneriem vai trešā puse izmanto šo dokumentu, jānorāda atsauce uz Eiropas Ekspertu grupu pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un rokasgrāmatas autoriem.

¹ Rokasgrāmatas pirmais izdevums tika tulkots čehu, bulgāru, rumāņu, horvātu, lietuviešu, grieķu, vācu, franču, poļu, ungāru, slovāku un krievu valodā. Visi minētie tulkojumi ir pieejami vietnē: www.deinstitutionalisationguide.eu

² Plašāku informāciju skatiet dokumentā *ETHOS typology of homelessness and housing exclusion*, kas pieejams vietnē: <http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>.

Rokasgrāmatas mērķis

Šī rokasgrāmata izstrādāta, lai visām Eiropas valsts iestādēm, kas iesaistītas ES struktūrfondu (un citu attiecīgo fondu) plānošanā un īstenošanā, palīdzētu pieņemt lēmumus, kas palīdzēs uzlabot dzīves kvalitāti vairāk nekā miljonam Eiropas iedzīvotāju, kuri šobrīd ir aprūpes iestādēs, kā arī modernizēt aprūpes un atbalsta sistēmas, nodrošinot, ka reformu galvenais mērķis ir cilvēktiesību ievērošana un vienlīdzība. Izmantojot struktūrfondus, ir iespējams atbalstīt kvalitatīvus ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātus risinājumus kā alternatīvu institucionālai aprūpei un nodrošināt šo pakalpojumu pieejamību visiem, kam tie vajadzīgi.

Simtiem tūkstoši bērnu, cilvēku ar invaliditāti, cilvēku ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtnieku un gados vecāku cilvēku Eiropā mīt ilgstošas aprūpes institūcijās, nošķirti no pārējās sabiedrības un nolemti dzīvei izstumtībā, nabadzībā, pakļauti nevienlīdzīgai veselības aprūpei un ierobežotām iespējām dzīvē.³ Lai visiem bērniem nodrošinātu iespēju uzaugt ģimenē un visi cilvēki, kam vajadzīgs atbalsts, varētu dzīvot neatkarīgi un iesaistīties savas kopienas dzīvē, valstīm jāveic pāreja no institucionālās aprūpes uz ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi. Tas ir sarežģīts process, kas ietver kvalitatīvu pakalpojumu izveidi vietējā kopienā, ilgstošas aprūpes institūciju plānveida slēgšanu un resursu pārdali no institucionālās sistēmas jaunajiem pakalpojumiem, lai tādējādi nodrošinātu ilgtspēju ilgtermiņā. Šajā procesā ir svarīgi nodrošināt, ka visiem ir pieejami un sasniedzami pamatpakalpojumi, piemēram, veselības aprūpe un bērnu aprūpe, darba tirgus pakalpojumi, izglītība un apmācība, mājokļi un transports. Šo procesu bieži dēvē par “deinstitutionalizāciju” — šis termins ir lietots arī rokasgrāmatā.

Rokasgrāmatas mērķis ir paskaidrot, kā ES fondi var palīdzēt valstu, reģionu un pašvaldību iestādēm plānot un īstenot strukturālās reformas, kas sekmētu kvalitatīvu ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu risinājumu izveidi kā alternatīvu institucionālai aprūpei. Dažādi šā procesa posmi ir sīki aprakstīti **Eiropas Kopējās vadlīnijās pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi** (dokuments pieejams vietnē: www.deinstitutionalisationguide.eu).

³ Rokasgrāmatas 3. pielikumā ir apkopoti ziņojumi par bērnu un pieaugušo institucionalizāciju valstīs, kas izmanto struktūrfondu un IPA līdzekļus.

Atbilstīgie fondi

Rokasgrāmata primāri paredzēta **Eiropas Sociālā fonda (ESF)** un **Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF)** plānošanai un īstenošanai. Tomēr tā izmantojama arī attiecībā uz **Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA)** un **Pirmspievienošanās palīdzības instrumenta (IPA)** plānošanu un īstenošanu, ja tiek veikti vajadzīgie pielāgojumi saistībā ar juridiskajām un procesuālajām atšķirībām. Proti, ELFLA var atbalstīt deinstitutionalizāciju ES lauku apgabalos, savukārt IPA var atbalstīt institucionālās aprūpes alternatīvu izveidi kandidātvalstīs un potenciālajās kandidātvalstīs. Turklāt šajā rokasgrāmatā izklāstītos principus var piemērot arī citi — gan publiskie, gan privātie — līdzekļu devēji.

Kam paredzēta rokasgrāmata?

Rokasgrāmata paredzēta:

- Eiropas Komisijas nodaļu vadītājiem un citām amatpersonām (Nodarbinātības ĢD, Reģionālās politikas ĢD, Tieslietu ĢD, Paplašināšanās ĢD, Lauksaimniecības ĢD);
- vadošajām iestādēm, starpniekiestādēm, uzraudzības komitejām un projektu virzītājiem ES dalībvalstīs, valstīs, kas pievienojas ES, kandidātvalstīs un potenciālajās kandidātvalstīs;
- pārējiem līdzekļu devējiem, kas veic ieguldījumus pakalpojumos, kuri paredzēti bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtniekiem vai gados vecākiem cilvēkiem.

Kā lietot rokasgrāmatu?

Rokasgrāmatai ir **piecas** galvenās nodaļas un **trīs** pielikumi.

- 1) **1. nodaļā** ir izklāstīti galvenie principi un juridiskais konteksts. Tajā izskaidrots, *kādēļ* ir svarīgi ES fondus izmantot ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveidei kā alternatīvai institucionālai aprūpei. Tā paredzēta visām ES un valstu iestādēm, kas iesaistītas programmu plānošanā 2014.–2020. gadam un to turpmākajā īstenošanā un 2007.–2013. gadā ieplānoto programmu īstenošanā.
 - 2) **2. nodaļā** aplūkots plānošanas posms. Tajā izklāstīts, *kā* valstu un reģionu 2014.–2020. gada programmu plānošanas dokumentos var iedalīt fondu līdzekļus, lai atbalstītu pāreju uz ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātiem alternatīviem aprūpes risinājumiem.
 - 3) **3. nodaļa** veltīta īstenošanai. Tajā ir noteikti projektu atlases rādītāji un ietverta pašreizējā plānošanas perioda situāciju analīze.
 - 4) **4. nodaļa** veltīta uzraudzības un novērtēšanas posmam, un tajā iekļauti ES fondu uzraudzības un novērtēšanas kontrolsaraksti.
 - 5) **5. nodaļa** veltīta Pirmspievienošanās palīdzības instrumentam (*IPA-II*), un tajā skaidrots, *kā* to var izmantot, lai ES paplašināšanās procesā iesaistītajās valstīs atbalstītu pāreju no institucionālajiem pakalpojumiem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.
- **1. pielikumā** ir apkopoti struktūrfondu regulu galvenie noteikumi 2014.–2020. gadam un to piemērošana pārejas procesā no institucionālajiem pakalpojumiem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.
 - **2. pielikumā** ir situācijas analīze saistībā ar struktūrfondu izmantošanu, lai sniegtu

atbalstu pārejas procesā no institucionālajiem pakalpojumiem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.

- **3. pielikumā** ir valstu un salīdzinošo ziņojumu piemēri, kurus Eiropas Komisijas nodaļu vadītāji var izmantot, lai noteiktu, cik lielā mērā dalībvalstīs ir vajadzīgi ģimenes un vietējās kopienas nodrošināti pakalpojumi.

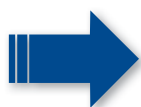
1. nodaļa

Galvenie principi un juridiskais konteksts

1. Ko nozīmē pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi (deinstitutionalizācija)

Deinstitutionalizācija ir process, kas ietver šādus elementus:

- 1) augstvērtīgu, individuāli pielāgotu, vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveidi, tostarp tādu pakalpojumu izveidi, kuru mērķis ir novērst institucionalizāciju, un ilgstošas aprūpes institūcijām paredzēto resursu novirzīšanu jauniem pakalpojumiem, lai ilgtermiņā nodrošinātu to ilgtspēju;
- 2) tādu ilgstošas aprūpes institūciju plānveida slēgšanu, kurās nošķirti no sabiedrības mīt bērni, cilvēki ar invaliditāti (tostarp cilvēki ar garīgās veselības problēmām), bezpajumtnieki un gados vecāki cilvēki, kurās ir neatbilstīgs aprūpes un atbalsta līmenis un kurās bieži netiek ievērotas šo cilvēku cilvēktiesības;
- 3) pamatpakalpojumu, piemēram, izglītības un apmācības, nodarbinātības, mājokļa, veselības aprūpes un transporta, pilnīgas pieejamības un sasniedzamības nodrošināšanu visiem bērniem un pieaugušajiem, kam vajadzīgs atbalsts.

Vadlīniju III sadaļā ir definēti galvenie termini, tostarp termins “institūcija”, “vietējās kopienas nodrošināti pakalpojumi”, “alternatīva aprūpe un profilakse”.

Pāreju no institucionālās aprūpes uz ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātiem alternatīviem risinājumiem pamato nopietni pierādījumi cilvēktiesību jomā, kā arī teorētiski un empīriski pierādījumi. Šīs alternatīvas var uzlabot konkrēto cilvēku un viņu ģimeņu dzīves kvalitāti, palielināt sociālo iekļautību un uzlabot personāla darba apstākļus. Ir svarīgi, lai vietējās kopienas sniegto pakalpojumu izmaksas būtu salīdzināmas ar institucionālās aprūpes izmaksām, ja salīdzinājumu veic, pamatojoties uz salīdzināmām iemītnieku vajadzībām un salīdzināmu aprūpes kvalitāti.⁴

Šajā nodaļā izklāstīts, kā Eiropas strukturālos un investīciju fondus (turpmāk — “struktūrfondi”) — un līdzīgi arī Pirmspievienošānās palīdzības instrumentu — var izmantot šā procesa atbalstam.

⁴ Mansell, J., Knapp, M., Beadle-Brown, J. & Beecham, J. (2007) *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study*. 2. sējums: Main Report. Canterbury: Tizard Centre, University of Kent, http://www.kent.ac.uk/tizard/research/DECL_network/documents/DECLOC_Volume_2_Report_for_Web.pdf.

2. Kādēļ ES fondiem būtu jāatbalsta institucionālajai aprūpei alternatīvi risinājumi, ko nodrošina ģimene un vietējā kopiena

2.1. Pamatojums saskaņā ar cilvēktiesībām

► ES Pamattiesību harta

Īstenojot ES tiesību aktus, ES iestādēm un dalībvalstīm ir jāievēro **ES Pamattiesību hartas** noteikumi. Proti, **ES finansējums vienmēr būtu jāizmanto, lai aizsargātu pamattiesības un sekmētu to īstenošanu**, piemēram, respektētu cilvēka cieņu, nodrošinātu, ka neviens netiek pakļauts necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei, ievērotu tiesības uz brīvību un drošību, tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, tiesības uz izglītību, tiesības uz darbu, tiesības uz veselības aprūpi, vienlīdzību un diskriminācijas aizliegumu. Turklāt ES hartā ir skaidri atzītas to cilvēku tiesības, kurus parasti ievieto aprūpes iestādēs: **bērnu tiesības** uz aizsardzību un aprūpi, ņemot vērā bērna intereses (24. pants), **vecāka gadagājuma cilvēku tiesības** dzīvot cienīgu un neatkarīgu dzīvi (25. pants) un cilvēku ar **invaliditāti tiesības** piedalīties sabiedrības dzīvē (26. pants). **Tā kā daudzas no šīm tiesībām ir liegtas cilvēkiem, kas ievietoti ilgstošas aprūpes institūcijās, šādām institūcijām nebūtu jāsaņem ES finansējums. Tieši pretēji — visi pieejamie finanšu līdzekļi būtu jāizlieto, lai atbalstītu strukturālās reformas, kuru mērķis ir ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu augstvērtīgu pakalpojumu izveide, institūciju slēgšana un pamatpakalpojumu pieejamības nodrošināšana visiem cilvēkiem.**

► ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

ES 2010. gada decembrī pievienojās **Konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām (turpmāk — “CRPD”)**. Ratificējot *CRPD*, ES apņēmas nodrošināt, ka **visos attiecīgajos ES tiesību aktos, programmās un piešķirot finansējumu tiek ievērotas un sekmētas vienlīdzīgas iespējas cilvēkiem ar invaliditāti un tiesības uz patstāvīgu dzīvi un līdzdalību sabiedrības dzīvē (19. pants)**. Ilgstošas aprūpes institūcijās cilvēki ar invaliditāti ir nošķirti no sabiedrības un nevar izmantot savas tiesības dzīvot sabiedrībā. Saistībā ar *CRPD* 19. pantu ES un tās dalībvalstīm attiecīgajās kompetences jomās⁵ ir pienākums novērst šādu situāciju, un struktūrfondi būtu jāizmanto kā galvenais līdzeklis šā pienākuma izpildē.

Papildus pienākumiem, kas izriet no 19. panta, *CRPD* ir noteikts, ka pusēm ir jānodrošina, ka netiek pieļauta personu ar invaliditāti pakļaušana spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās vai sodīšanas veidiem (15. pants) un tās tiek aizsargātas pret ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu (16. pants). Eiropas ilgstošas aprūpes institūcijās bieži ir šādas izturēšanās gadījumi.⁶ *CRPD* 23. pantā noteikts, ka bērniem ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības attiecībā uz ģimenes dzīvi un, ja tuvākie ģimenes locekļi nespēj rūpēties par šiem bērniem, puses “dara visu iespējamo, lai nodrošinātu alternatīvu aprūpi, ko var sniegt attālākie radnieki, bet, ja tas nav iespējams, tad ģimenes vidē sabiedrībā”.

⁵ Struktūrfondu izmantojums ir skaidri iekļauts ES kompetences jomās attiecībā uz jautājumiem, ko reglamentē *CRPD*. Sk. Papildinājumu Padomes 2009. gada 26. novembra Lēmumam 2010/48/EK par to, lai Eiropas Kopiena noslēgtu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:023:0035:0061:EN:PDF>

⁶ Sk. ziņojumus 3. pielikumā.

Struktūrfondu izmantojums un iespējas

ES pievienošanās *CRPD* ietekme uz struktūrfondu pašreizējo izmantošanu un nākotnes potenciālu sīkāk analizēta ziņojumā, ko sagatavojis ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja (*OHCHR*) Eiropas reģionālais birojs: **“Getting a Life: Living Independently and Being Included in the Community”**.⁷ Turklāt Atklātās sabiedrības fonda sagatavotajā ziņojumā **“The European Union and the Right to Live in the Community”** aplūkoti dalībvalstu un ES pienākumi attiecībā uz diskriminācijas un sociālās atstumtības izskaušanu, izmantojot struktūrfondu līdzekļus.⁸ Dalībvalstis un Eiropas Komisija abus minētos ziņojumus var izmantot, plānojot struktūrfondu līdzekļu izmantošanu.

► ANO Konvencija par bērna tiesībām

ANO Konvencijā par bērna tiesībām ir atzīts, ka bērniem, lai viņi varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personības, jāaug ģimenē, laimes, mīlestības un sapratnes gaisotnē. Konvenciju ir ratificējušas visas ES dalībvalstis, kurām tādēļ ir jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai bērnam, kam īslaicīgi vai pastāvīgi nav iespējas dzīvot savas ģimenes vidē, nodrošinātu īpašu valsts aizsardzību un alternatīvu aprūpi, vienmēr ievērojot bērna intereses.

UNCRC izklāstītas bērna tiesības, saskaņā ar kurām katram bērnam ir jādzīvo un jāsaņem aprūpe ģimenē, kur viņš ir dzimis (7. un 9. pants). Vecāki ir galvenās personas, kas atbildīgas par savu bērnu audzināšanu, bet valsts pienākums ir sniegt vecākiem palīdzību ar bērnu audzināšanu saistīto pienākumu izpildē (18. pants). Bērniem ir tiesības uz aizsardzību pret vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu (19. pants), uz izglītību (28. pants) un atbilstīgu veselības aprūpi (24. pants), vienlaikus tiek saglabātas bērna tiesības uzaugt savā ģimenē. Ja valsts sniedz atbilstīgu atbalstu, bet ģimene tomēr nespēj nodrošināt vajadzīgo aprūpi, bērnam ir tiesības uz alternatīvu aprūpi (20. pants), kas periodiski jāpārskata (25. pants).⁹

Vadlīniju 1. nodaļā ir visaptverošs saraksts, kurā norādīti attiecīgie Eiropas un starptautiskie tiesību akti un politikas dokumenti.

2.2. Izmaksu un ieguvumu pamatojums

► Stratēģija “Eiropa 2020”

Stratēģijā “Eiropa 2020” ES un dalībvalstīm uzticēts **publisko finansējumu izmantot tā, lai sasniegtu gudras, ilgtspējīgas un integrējošas izaugsmes mērķi**. Stratēģijā “Eiropa 2020” izvirzītos mērķus attiecībā uz sociālo iekļautību, tostarp nabadzības samazināšanu, nodarbinātības iespēju paplašināšanu, atbalstu mūžizglītībai, vismazāk aizsargāto iedzīvotāju grupu aktīvu iekļaušanu, atbalstu pienācīgas kvalitātes mājokļu nodrošināšanai visiem cilvēkiem un jebkādas diskriminācijas pārvarēšanu, **nav iespējams sasniegt, neatrisinot vairāk kā 1,2 miljonu to Eiropas iedzīvotāju situāciju, kuri nošķirti no sabiedrības mīt**

⁷ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja Eiropas reģionālais birojs, *Getting a Life – Living Independently and Being Included in the Community* (2012). Pieejams: http://www.europe.ohchr.org/Documents/Publications/Getting_a_Life.pdf

⁸Atklātās sabiedrības fonds, *Structural Funds and the European Union’s Obligations under the Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (2012). Pieejams: <http://www.soros.org/sites/default/files/europe-community-living-20120507.pdf>

⁹Mulheir, G. & Browne, K. (2007) *De-institutionalising and Transforming Children’s Services. A Guide to Good Practice*. Birmingemas Universitāte: Birmingema.

aprūpes iestādēs.

Šī rokasgrāmata izstrādāta, lai palīdzētu īstenot vienu no galvenajām iniciatīvām, kas minētas **Komisijas dienestu darba dokumentā**¹⁰, kurš pievienots **Komisijas Paziņojumam par Eiropas platformu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību**, proti, veicināt struktūrfondu mērķtiecīgu izmantošanu pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi.

Rokasgrāmata palīdzēs īstenot arī citas tematiskās politikas vadlīnijas, kas ietvertas **Sociālo ieguldījumu paketē**, piemēram, Komisijas dienestu darba dokumentā par bezpajumtniecības apkarošanu Eiropas Savienībā un ieteikumā “Ieguldījums bērnos”.¹¹

► **Nodokļu maksātāju naudas labāks izmantojums integrējošākas izaugsmes veicināšanai**

Ir vispāratzīts, ka līdzekļu ieguldīšana institucionālajā aprūpē nav saprātīga valsts politika. Tas ir tāpēc, ka publiskais finansējums tiek izlietots pakalpojumiem, kas — kā pierādīts — vāji apmierina to cilvēku vajadzības, kuriem tie tiek sniegti, savukārt **pienācīgi izveidotas un pārvaldītas ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātas aprūpes un atbalsta sistēmas sniedz labāku palīdzību cilvēkiem, kas tās izmanto**.¹²

Svarīgi — **kvalitatīvu vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izmaksām nav jābūt lielākām**. Salīdzinājumā, ko veica, pamatojoties uz iemītnieku vajadzībām un aprūpes kvalitāti, tika pierādīts, ka institucionālās aprūpes izmaksas un vietējās kopienas nodrošināto pakalpojumu izmaksas ir salīdzināmas. Piemēram, pētījumā konstatēja, ka atšķirībā no institucionālās aprūpes vietējās kopienas nodrošinātā garīgās veselības aprūpe uzlabo pakalpojuma lietotāju dzīves kvalitāti un apmierinātību ar pakalpojumiem, lai gan abu veidu aprūpes izmaksas kopumā ir līdzīgas.¹³ Arī profilaktiskie pakalpojumi, piemēram, agrīna iesaistīšanās un atbalsts ģimenei, kā arī ģimenes atkalapvienošanās un augstvērtīga alternatīvā aprūpe ilgtermiņā var ļoti pozitīvi ietekmēt bērnus, valsts finanses un sabiedrību kopumā.

Jāuzsver, ka, **ieguldot vietējās kopienas nodrošinātos pakalpojumos pašreiz, valstis var radīt ilgtermiņa ietaupījumus citās politikas jomās** (sk. 3. nodaļu par to, kā struktūrfondu līdzekļi būtu jāizmanto ilgspējīgu reformu atbalstam). Piemēram, kvalitatīvi vietējās kopienas nodrošināti pakalpojumi uzlabos cilvēku veselību, tādējādi mazinot veselības aprūpes pakalpojumu izmantošanas nepieciešamību un veselības aprūpes budžeta slogu. Attiecībā uz bezpajumtniecības problēmu Kanādā nesen veiktajā pētījumā tika pierādīts, ka vietējās kopienas nodrošināta intervences programma “*Housing First*” var radīt būtisku izmaksu ietaupījumu, kā arī uzlabot dzīvi bezpajumtniekiem, kuriem ir dažādas vajadzības attiecībā uz veselību, garīgo veselību un/vai atkarību. Veicot izlases veida pārbaudi, tika konstatēts, ka uz katriem ieguldītajiem 10 USD programmā “*Housing First*” veselības aprūpes, sociālo un juridisko izmaksu ziņā tika radīti ietaupījumi vidēji 9,60 USD apmērā uz vienu cilvēku ar ievērojamām atbalsta vajadzībām, bet 3,20 USD uz vienu cilvēku ar mērenām vajadzībām.¹⁴

¹⁰ Sk.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2010:1564:FIN:EN:PDF>

¹¹ Sk.: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9770&langId=en> un

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

¹² AAMR & other (2004) *Community for All Toolkit*, Resources for Supporting Community Living, 91. lpp.

¹³ McDaid, D. & Thornicroft, G. (2005) *Policy brief, Mental health II, Balancing institutional and community-based care*, Pasaules Veselības organizācija, 10. lpp.

¹⁴ Mental Health Commission of Canada, *National Final Report Cross-Site At Home/Chez Soi Project* (2014).

Ir būtiski svarīgi, ka ES fondu līdzekļu izmantošana tam, lai atbalstītu institucionālai aprūpei alternatīvu risinājumu izveidi un uzlabotu pamatpakalpojumu pieejamību, dos iespēju aizvien vairāk cilvēkiem iesaistīties sabiedrības dzīvē un veicināt tās sociālo un ekonomisko izaugsmi. Turklāt līdzekļu ieguldīšana ģimenes nodrošinātā aprūpē un vietējās kopienas nodrošinātos pakalpojumos, kā arī pamatpakalpojumos ļaus uzlabot ne vien šo pakalpojumu lietotāju dzīves kvalitāti, bet arī izveidot vairāk labāku darbavietu sociālajā, izglītības un veselības aprūpes jomā un tādējādi **veicināt stratēģijas “Eiropa 2020” mērķu sasniegšanu sociālās iekļautības, izglītības un nodarbinātības jomā.**

Vadlīniju 1. nodaļas 5. sadaļā “Labāks resursu izmantojums” izklāstīti ekonomiskie apsvērumi attiecībā uz institucionālajai aprūpei alternatīvu risinājumu izveidi, ko nodrošina vietējā kopiena.

3. Struktūrfondu ieguldījumu saskaņošana ar ES politiku sociālās iekļautības jomā

3.1. Eiropas pusgads

Eiropas pusgads ir ikgadējs dalībvalstu ekonomikas politikas koordinēšanas cikls, ko izveidojusi Eiropas Komisija. Tas izveidots, lai dalībvalstīm palīdzētu sasniegt stratēģijas “Eiropa 2020” mērķus.

Eiropas pusgadā paredzēts, ka dalībvalstis katru gadu aprīlī iesniedz gada plānus, izklāstot **“reformas un pasākumus, kas jāveic, lai panāktu gudru, ilgtspējīgu un integrējošu izaugsmi tādās jomās kā, piemēram, nodarbinātība, pētniecība, inovācijas, enerģētika vai sociālā iekļautība”** (tos dēvē par valsts reformu programmām).¹⁵ Šos plānus izvērtē Eiropas Komisija, kas pēc tam sniedz dalībvalstīm ieteikumus nākamajiem 12–18 mēnešiem (tos dēvē par konkrētai valstij adresētiem ieteikumiem). Šos ieteikumus formāli pieņem Eiropadome. Ja noteiktajā termiņā dalībvalsts ieteikumus neizpilda, Eiropas Komisija var izdot politikas brīdinājumus.

Struktūrfondu programmu plānošana un Eiropas pusgads ir cieši saistīti, jo dalībvalstīm, sagatavojot partnerības nolīgumu projektus, ir jāņem vērā valsts reformu programmās un konkrētai valstij adresētajos ieteikumos izvirzītās prioritātes.¹⁶

Vienotajā stratēģiskajā satvarā teikts: “Lai nodrošinātu atbilstību prioritātēm, kas noteiktas saistībā ar Eiropas pusgadu, dalībvalstis (...), gatavojot partnerības nolīgumus, plāno izmantot ESI fondus, vajadzības gadījumā ņemot vērā valsts reformu programmas un jaunākos attiecīgos konkrētajai valstij paredzētos ieteikumus, kas pieņemti (...).”¹⁷

Pieejams: <http://www.mentalhealthcommission.ca/English/document/24376/national-homechez-soi-final-report?terminal=23>.

¹⁵ Sk.: http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_en.htm.

¹⁶ Visu dalībvalstu valsts reformu programmas un katrai konkrētajai dalībvalstij adresētie ieteikumi pieejami: http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_en.htm

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1303/2013, I pielikums “Vienots stratēģiskais satvars”, 2. iedaļas 3. punkts, pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&from=EN>

3.2. Sociālo ieguldījumu pakete

Sociālo ieguldījumu pakete (SIP) ir “integrēts politikas satvars, kas izveidots, ņemot vērā dalībvalstu sociālās, ekonomiskās un budžetu atšķirības”¹⁸. Tā izstrādāta, lai dalībvalstīm palīdzētu **risināt ekonomikas krīzes un demogrāfisko pārmaiņu izvirzītos uzdevumus**. Tās mērķis cita starpā ir uzlabot bērnu un jauniešu, cilvēku ar invaliditāti, bezpajumtnieku un gados vecāku cilvēku dzīves kvalitāti. SIP mērķi ir šādi: nodrošināt sociālās aizsardzības sistēmu atbilstību cilvēku vajadzībām, izveidot vienkāršāku un mērķtiecīgāku sociālo politiku un atjaunināt dalībvalstu aktīvās iekļaušanas stratēģijas. SIP iekļautajā Komisijas paziņojumā par sociālajiem ieguldījumiem izaugsmei un kohēzijai¹⁹ dalībvalstīm sniegti norādījumi par to, kā vislabāk izmantot ESF šo mērķu sasniegšanai.

3.2.1. Komisijas paziņojums “Sociālie ieguldījumi izaugsmei un kohēzijai, tostarp Eiropas Sociālā fonda īstenošana 2014. – 2020. gadā”

Komisijas paziņojumā dalībvalstīm sniegti norādījumi par struktūrfondu izmantošanu 2014.–2020. gadā, lai sasniegtu ES sociālās politikas mērķus. Tajā teikts, ka ESF un ERAF (ja tiek ieguldīts veselības aprūpes, sociālās aizsardzības, bērnu aprūpes, mājokļu un izglītības infrastruktūrā) var ietekmēt **“izglītības iestāžu segregācijas novēršanu, pāreju uz sabiedrībā balstītu [vietējās kopienas nodrošinātu] aprūpi un integrētu mājokļu politiku”**.²⁰ Lai dalībvalstīm palīdzētu sasniegt šos mērķus, Komisija plāno izdot darbības vadlīnijas attiecībā uz bērnu nabadzību (norādot, piemēram, kāda palīdzība ir nepieciešama valstī ar lielu romu iedzīvotāju skaitu), inovāciju, bērnu aprūpi, veselību, **deinstitutionalizāciju** un aktīvu iekļaušanu.²¹

3.2.2. Komisijas ieteikums “Ieguldījums bērnos: nabadzības apburtā loka pārtraukšana”

Komisija Ieteikumā par bērniem prasa, lai dalībvalstis, izmantojot struktūrfondus, atbalstītu vairākas prioritātes, kas attiecas uz bērnu nabadzības un sociālās atstumtības novēršanu un bērnu labklājības veicināšanu, tostarp **pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem**.²²

Ieteikumā ir noteikti trīs galvenie pīlāri, pamatojoties uz kuriem dalībvalstīm jāizstrādā integrētas stratēģijas. Šie trīs pīlāri ir šādi: 1) atbilstīgu resursu pieejamība, 2) cenas ziņā pieņemamu kvalitatīvu pakalpojumu pieejamība un 3) bērnu līdzdalības tiesības. Saskaņā ar otro pīlāru par pakalpojumu pieejamību dalībvalstis tiek mudinātas **“uzlabot ģimenes atbalstu un alternatīvu aprūpes iestāžu kvalitāti”**. Dalībvalstīm ir jāizveido pakalpojumi, kas novērstu bērnu ievietošanu aprūpes iestādēs un **“apturētu tādu aprūpes iestāžu izplatīšanos, kas domātas bērniem bez vecāku aprūpes”**. Tā vietā dalībvalstīm būtu jāveido kvalitatīva vietējās sabiedrības nodrošināta aprūpe, tostarp aprūpe audžuģimenē, ģimenes vidē, kā arī jānodrošina, ka bērniem un jauniešiem bez vecāku aprūpes ir pieejami gan kvalitatīvi pamatpakalpojumi, gan īpaši pakalpojumi (piemēram, veselības aprūpe, izglītība,

¹⁸ Sk.: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1044&newsId=1807&furtherNews=yes>

¹⁹ Sk.:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

²⁰ COM(2013) 83 final, 16. lpp.

²¹ COM(2013) 83 final, 17. lpp.

²² C(2013) 778 final, 12. lpp.

nodarbinātība, sociālā palīdzība, drošība un mājoklis).²³

Ieteikuma pielikumā ierosināto uzraudzības sistēmu, kuras pamatā ir konkrēti rādītāji, var izmantot, veicot struktūrfondu līdzekļu izmantojuma uzraudzību, lai noteiktu, vai ESF un ERAF ir palīdzējuši sasniegt ieteikumā izvirzītos mērķus.

3.2.3. Komisijas dienestu darba dokumenti

Sociālo ieguldījumu paketē ir iekļauti vairāki Komisijas dienestu darba dokumenti, kuros atbalstīti ieguldījumi kvalitatīvos vietējās kopienas nodrošinātos pakalpojumos un palīdzībā dalībvalstīs. Ir šādi dokumenti: “Ilgttermiņa aprūpe novecojošā sabiedrībā: problēmas un politikas risinājumi”, “Bezpaumniecības apkarošana Eiropas Savienībā”, “Ieguldījumi veselības aprūpes jomā” un “Sociālie ieguldījumi, izmantojot Eiropas Sociālo fondu”.²⁴

Eiropas atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām

Jaunais Eiropas atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām (*FEAD*), kura kopējais budžets 2014.–2020. gadam paredzēts 3,8 miljardu EUR apmērā, būs pieejams visām ES dalībvalstīm, lai, izmantojot pārtikas un materiālās palīdzības programmas, vistrūcīgākajiem cilvēkiem sniegtu atbalstu viņu kopienās.²⁵ Fonda mērķi ir veicināt sociālo kohēziju, uzlabot sociālo iekļautību un galu galā atbilstīgi stratēģijā “Eiropa 2020” izvirzītajiem mērķiem izskaust nabadzību ES. Šim fondam jāpapildina struktūrfondi, atbalstot sociālās iekļautības pasākumus, kuru mērķis ir vistrūcīgāko cilvēku sociālā iekļaušana. Bezpaumnieki, bērni un pieaugušie aprūpes iestādēs, cilvēki, kurus apdraud institucionalizācijas risks, kā arī ģimenes, kas aprūpē bērnus ar invaliditāti, bieži ir sabiedrības vistrūcīgāko personu vidū, tāpēc šis fonds varētu uzlabot šo cilvēku dzīves kvalitāti.

FEAD var izmantot, lai apmaksātu materiālo palīdzību un papildu pasākumus, lai veidotu ilgtspējīgas iespējas izkļūt no nabadzības. Fonda līdzekļus var apvienot ar citiem sociālās iekļaušanas pasākumiem, piemēram, vadlīnijām un atbalstu. Fondu var izmantot, piemēram, lai iegādātos pirmās nepieciešamības preču sākuma komplektus nabadzīgām ģimenēm vai cilvēkiem, kas pārceļas uz dzīvi vietējās kopienas mājokļos. Šādos sākuma komplektos var iekļaut ne vien pārtiku, bet arī apģērbu un mājsaimniecības priekšmetus, piemēram, mēbeles, traukus, galda piederumus, gultas veļu, aizkarus, spuldzes, personiskās higiēnas priekšmetus un tīrīšanas līdzekļus.

4. ES fondu piedāvātās deinstitutionalizācijas atbalsta iespējas

► Atbalsts veselības un sociālās aprūpes sistēmu strukturālajām pārmaiņām

Pašreizējā ekonomikas un finanšu krīze būtiski ietekmē dažādu labklājības valsts Eiropas modeļu efektivitāti un ilgtspēju, tostarp sociālās aizsardzības un veselības aprūpes sistēmas.

²³ C(2013) 778 final, 2.2. punkts.

²⁴ Sk.:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

²⁵ Plašāku informāciju sk.: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=en>. Sk. arī *FEANTSA* rokasgrāmatu par *FEAD* izmantošanu, pieejama: <http://www.feantsa.org/spip.php?article2647&lang=en>

Finanšu krīzes radītā strukturālās reformas iespēja

Kā uzsvērts Eiropas Komisijas 2012. gada izaugsmes pētījumā,²⁶ dalībvalstīm būtu jāizmanto krīze, lai veiktu strukturālās reformas šajās jomās, jo īpaši:

- veicot veselības aprūpes sistēmu reformu, lai panāktu izmaksu efektivitāti un ilgtspējību;
- izstrādājot iniciatīvas, kuru mērķis ir attīstīt nozares ar augstu nodarbinātības potenciālu, tostarp veselības aprūpes un sociālās jomas nozares, un
- īstenojot aktīvas iekļautības stratēģijas un piemērotus un pieejamus sociālos pakalpojumus, lai novērstu neaizsargāto iedzīvotāju grupu marginalizāciju.

Pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi būtu jāsaista ar plašākām ES pašreizējām vai nākamām labklājības valsts reformām. Faktiski dažu Eiropas visneaizsargātāko un/vai atstumtāko iedzīvotāju grupu (bērnu, cilvēku ar invaliditāti un garīgās veselības problēmām, aprūpējamu gadus vecāku cilvēku, bezpajumtnieku) nevajadzīga institucionalizācija ne vien ir šo cilvēku cilvēktiesību pārkāpums, bet mazina arī sociālās un veselības aprūpes sistēmas darbības efektivitāti, proti, uzliek pārmērīgu slogu šīm sistēmām.

Vadlīniju 1. nodaļā aplūkoti cilvēktiesību pārkāpumi aprūpes iestādēs un institucionalizācijas ietekme uz bērniem un pieaugušajiem.

Tādēļ struktūrfondi būtu jāizmanto, lai novērstu šos trūkumus, un jāatbalsta divu veidu strukturālās reformas:

- pāreja no pārmērīgas paļaušanās uz sociālo un veselības aizsardzības sistēmu uz integrāciju, t. i., nodrošinot, ka vispārējie politikas virzieni un pakalpojumi atbilst visu iedzīvotāju vajadzībām, un
- sociālajā un veselības aprūpes sistēmā — pāreja no institucionālās aprūpes uz ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un atbalstu, tostarp galveno uzmanību pievēršot institucionalizācijas novēršanai. Attiecībā uz bērniem ir jāsamazina alternatīvas aprūpes nepieciešamība, proti, jānovērš bērnu nevajadzīga nošķiršana no vecākiem.

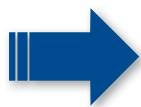
► Eiropas kvalitātes sistēmas ieviešana sociālo pakalpojumu jomā

Struktūrfondi var palīdzēt uzlabot aprūpes un atbalsta pakalpojumu kvalitāti, sekmējot **brīvprātīgu Eiropas kvalitātes sistēmas ieviešanu sociālo pakalpojumu jomā.**²⁷ Šo sistēmu 2010. gadā pieņēma Sociālās aizsardzības komiteja, lai ES veidotu kopīgu izpratni par sociālo pakalpojumu kvalitāti. Tajā atzīts, ka vairākums sociālo pakalpojumu Eiropā lielā mērā ir atkarīgi no publiskā finansējuma un ka pašreizējā situācijā, kad dalībvalstu valsts iestādēm tiek piemēroti aizvien stingrāki finanšu ierobežojumi, prioritāte ir jāpiešķir ieguldījumiem, kas pastāvīgi uzlabo gan sociālo pakalpojumu sniegšanas kvalitāti, gan izmaksu efektivitāti. **Struktūrfondi būtu jāizmanto, lai veicinātu sociālo pakalpojumu pilnveidi, pamatojoties uz kvalitātes principiem,** piemēram, pieejamību, cenas pieejamību, sasniedzamību, lietotāju tiesību ievērošanu, labiem darba apstākļiem un piemērotu fizisko infrastruktūru.

²⁶ Sk.: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2012_en.pdf.

²⁷ Sk.: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6140&langId=en>.

Turklāt Eiropas sistēma būtu jāizmanto kā atsauce, valsts līmenī izstrādājot konkrētas kvalitātes sistēmas, kas palīdzētu novērtēt struktūrfondu ietekmi uz pakalpojumu kvalitāti un pakalpojumu lietotāju dzīves kvalitāti.

Vadlīniju 9. nodaļā aplūkoti pakalpojumu kvalitātes noteikšanas, uzraudzības un novērtēšanas paņēmieni.

► **Ieguldījumu infrastruktūrā apvienošana ar darbaspēka attīstību un pamatpakalpojumu uzlabošanu**

Pašreizējā un iepriekšējā struktūrfondu plānošanas periodā ir konstatēts, ka vislielākā ietekme ir daudzvirzienu ieguldījumiem, kas aptver visu attīstības vajadzību klāstu, tostarp izglītību un apmācību, veselības aprūpi, nodarbinātību, transportu un mājokļus. Tādēļ, pienācīgi apvienojot ERAF un ESF līdzekļus, var būtiski atbalstīt dalībvalstu centienus attiecībā uz deinstitucionalizācijas veicināšanai paredzētu strukturālo reformu izstrādi un īstenošanu.

- **ERAF var atbalstīt mērķtiecīgus ieguldījumus integrētā veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, izglītībā, mājokļos un — attiecīgos gadījumos — specializētos pakalpos.** Šāda infrastruktūra var uzlabot piekļuvi sabiedrībā sniegtiem augstvērtīgiem pakalpojumiem, lai nodrošinātu individuāli pielāgotu aprūpi un atbalstu, sociālo iekļautību un pakalpojumu lietotāju tiesību ievērošanu. **ERAF nebūtu jāizmanto, lai atbalstītu jaunu ilgstošas aprūpes institūciju izveidi vai pašreizējo institūciju remontu vai atjaunošanu.** Jaunu institūciju būves aizliegumā būtu jāietver arī jebkādu publisko līdzekļu izmantošanas bloķēšana šādam nolūkam. Šis aizliegums būtu jāpiemēro arī lieliem institūciju remonta projektiem, kuru dēļ varētu būt sarežģīti pamatot institūcijas slēgšanu īstermiņā. **Mērķtiecīgus ieguldījumus pašreizējās institūcijās var pamatot tikai izņēmuma gadījumos, lai steidzami novērstu situācijas, kad sliktu materiālo apstākļu dēļ ir apdraudēta šo institūciju iemītnieku dzīvība, tomēr tie varētu būt tikai pagaidu pasākumi saistībā ar deinstitucionalizācijas stratēģiju.**
- **ESF var atbalstīt vairāku pamatpakalpojumu klāstu,** kas cilvēkiem nodrošinātu iespēju atstāt aprūpes iestādes un dzīvot sabiedrībā, saņemot piemērotu atbalstu, un novērstu ievietošanu aprūpes iestādēs. Šādi pakalpojumi ietver agrīnus iejaukšanās pasākumus, atbalstu ģimenēm, aprūpi audžuģimenē, individuālu palīdzību, rehabilitāciju, vietējās kopienas nodrošinātu atbalstu dzīvesvietā, neatkarīgas dzīves programmas, atbalstu saistībā ar mājokli un atbalstītu nodarbinātību. ESF var atbalstīt arī ieguldījumus **pārmaiņu procesa pārvaldībā un pietiekami kvalificēta darbaspēka sagatavošanā,** tostarp aprūpes institūciju darbinieku pārkvalificēšanu darbam jauno, vietējās kopienas nodrošināto pakalpojumu jomā.

Vadlīniju 5. nodaļā ir norādīti dažādi bērniem un viņu ģimenēm, pieaugušajiem un gados vecākiem cilvēkiem paredzētu vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu veidi.

► **Ilgspējīgu reformu atbalsts**

Struktūrfondu izmantojuma vispārējais mērķis ir atbalstīt strukturālās reformas, kas visos ES reģionos veicinātu gudru, ilgtspējīgu un integrējošu izaugsmi, īpašu uzmanību pievēršot atpalikušajiem reģioniem. Fondu līdzekļu piešķiršanā ir svarīgi ņemt vērā **papildināmības** principu, proti, dalībvalsts nedrīkst izmantot struktūrfondus, lai aizstātu valsts izlietotās

finanses, tieši pretēji — struktūrfondu izdevumiem jāpapildina visi citi izdevumi, lai tādējādi panāktu izaugsmi. No šā principa izriet, ka **struktūrfondi būtu jāatbalsta ieguldījumi ilgtspējīgās ilgtermiņa reformās.**

Attiecībā uz deinstitucionalizācijas atbalsta pasākumiem izšķiroša nozīme ir **ilgtspējas** principa īstenošanai. Pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi ir sarežģīts process, kam vajadzīgi papildu resursi, jo īpaši procesa sākumā un abu procesu līdztekus darbības posmā. Parasti jāievēro šādi noteikumi (pielāgojot tos dažādām valstu/reģionu situācijām):

- struktūrfondi jāatbalsta ieguldījumi jaunu pakalpojumu izveidē;
- infrastruktūras uzturēšanas izmaksas arī turpmāk jāsedz no valsts budžeta, līdz jaunie pakalpojumi ir pilnīgi ieviesti un iemītnieki atstājuši iestādes;
- tiklīdz jaunie pakalpojumi ir izveidoti un ieviesti, valsts budžeta līdzekļi, kas iepriekš tika izmantoti infrastruktūras uzturēšanai, jānovirza jaunajiem pakalpojumiem (**līdzekļu pārfinansēšana**).

Ļoti retos gadījumos, kad ieguldījumi aprūpes iestādēs vajadzīgi, lai glābtu dzīvības, struktūrfondus var izmantot ar nosacījumu, ka ir skaidri noteikta neatliekama situācija, kad jāveic konkrēti pasākumi, un ka šie līdzekļi tiek izmantoti saistībā ar plašāku stratēģisko programmu, lai izveidotu institucionālajai aprūpei alternatīvus risinājumus, ko nodrošina ģimene un vietējā kopiena.²⁸

Vadlīniju 6. nodaļā pievērsta uzmanība pārejas ietekmei uz resursiem — finanšu, materiālajiem un cilvēkresursiem.

► Sociālās inovācijas veicināšana

Sociālā inovācija ir jaunas metodes, ko piemēro, lai, reaģējot uz aizvien pieaugošajām sociālajām vajadzībām, ietekmētu sociālās mijiedarbības procesu nolūkā uzlabot cilvēku labklājību.²⁹

Agrāk cilvēkiem bija jāpielāgojas pieejamiem pakalpojumiem, nevis pakalpojumi tika veidoti, pielāgojot tos iedzīvotāju vajadzībām. Tomēr šobrīd aizvien biežāk uzmanība tiek pievērsta atbalsta individuālai pielāgošanai, lai apmierinātu reālas, nevis iedomātas vajadzības.³⁰ Ilgstošas aprūpes institūcijas un citas izolētas vietas aizstāj individuāli pielāgoti dzīves un atbalsta pasākumi, kas bērniem un to ģimenēm, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtniekiem un gados vecākiem cilvēkiem nodrošina iespēju piedalīties sabiedrības dzīvē un aktīvu pilsonību. Tādēļ deinstitucionalizācija un ģimenes un vietējās kopienas nodrošināti pakalpojumi ES būtu jāizmanto, lai dalībvalstīs sekmētu sociālo inovāciju. Struktūrfondi ES un tās dalībvalstīm piedāvā iespēju ieguldīt līdzekļus inovatīvos pakalpojumos, kas cilvēkiem nodrošina iespēju izvēlēties un pārraudzīt vajadzīgos pakalpojumus un to sniegšanas veidu. Proti, **ESF var piešķirt finansējumu dažādu pieeju izmēģināšanai, kā arī integrētas sociālās inovācijas sistēmas izveidei.**³¹

²⁸ Sk. Atklātās sabiedrības fonds, *The European Union and the Right to Live in the Community*, 15. lpp.

²⁹ Sk. ziņojumu *Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union*, http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf

³⁰ Power, Andrew (2011) *Active Citizenship & Disability: Learning Lessons in Transforming Support for Persons with Disabilities*. Golveja: Īrijas Valsts universitāte, Golveja, 1. lpp.

³¹Sk. “Eiropas platforma cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību”, 15. lpp., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:EN:PDF> un “Vienotā stratēģiskā satvara

Deinstitucionalizācija kā sociālās inovācijas praktiskās īstenošanas līdzeklis ir jāiekļauj Eiropas pašreizējās ekonomikas krīzes sistēmā. Nepietiekamu resursu apstākļos sociālā inovācija ir attīstības iespēja, kas nodrošina jaunus risinājumus iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai un vienlaikus palīdz labāk izmantot pieejamos resursus.

4. Juridiskais konteksts: ES struktūrfondu regulas 2014.–2020. gadam

Šajā iedaļā ir sniegts pārskats par tiem juridiskajiem noteikumiem attiecībā uz deinstitucionalizāciju, kuri iekļauti struktūrfondu regulās pašreizējam 2014.–2020. gada plānošanas periodam.

Pēc saskaņošanas Eiropas Komisijā, Eiropadomē un Eiropas Parlamentā 2013. gada 21. decembrī stājās spēkā struktūrfondu regulas 2014.–2020. gada plānošanas periodam. Tās aizstāja iepriekšējās regulas 2007.–2013. gada plānošanas periodam.

Struktūrfondu regulas ietver kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu (ERAF), Eiropas Sociālo fondu (ESF), Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai (ELFLA) un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu (EJZF) — šos fondus kopā dēvē par Eiropas strukturāliem un investīciju fondiem (ESI fondiem). Katram fondam papildus ir arī atsevišķa regula.

Oficiālo juridisko dokumentu citāti ir vai nu ievietoti zaļā ierāmējumā vai pēdiņās, savukārt paskaidrojošais teksts ir šīs rokasgrāmatas autoru ierosināts juridisko noteikumu skaidrojums.

4.1. ES struktūrfondu regulas 2014.–2020. gadam

Plānošanas periodā 2007.–2013. gadam vairākas ES dalībvalstis izmantoja struktūrfondus, lai stiprinātu un saglabātu novecojušās institucionālās aprūpes sistēmas.³² Protī, dažas valstis izmantoja ERAF, lai atbalstītu jaunu ilgstošas aprūpes institūciju būvi vai pašreizējo institūciju remontu.

Plānošanas periodā 2014.–2020. gadam ir nodrošināta iespēja novērst fondu nepareizu izmantošanu šādam nolūkam un aktīvāk atbalstīt aprūpes un atbalsta sistēmu reformu. **Vairāki noteikumi, kas iekļauti Kohēzijas politikas tiesību aktu kopumā 2014.–2020. gadam, mudina konkrētāk izmantot struktūrfondus, lai atbalstītu pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi.** Tostarp, kā norādīts turpmāk, 20 % no ESF piešķiruma ir paredzēti sociālās iekļautības tematiskajiem mērķim, atvieglota dažādu fondu integrētā plānošana, izstrādāti precīzi noteikumi, kas ESF un ERAF atļauj izmantot deinstitucionalizācijas veicināšanai.

Turpmāk tekstā ir izcelti noteikumi, kas ļaus dalībvalstīm šo jautājumu risināt sistēmiskāk un plānot strukturālās reformas, nevis veikt īpašus pasākumus. Šādas strukturālās reformas var atbalstīt, 2014.–2020. gada perioda plānošanas dokumentu

2014.–2020. gadam elementi”, 34. lpp., http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/strategic_framework/csf_part2_en.pdf

³² Sk. iepriekš citēto ECCL ziņojumu un Eiropas Neatkarīgas dzīves tīkla dokumentu, *Briefing on Structural Funds Investments for People with Disabilities: Achieving the Transition from Institutional Care to Community Living* (2013), pieejams: <http://www.enil.eu/wp-content/uploads/2013/11/Structural-Fund-Briefing-final-WEB.pdf>

saskaņošanas posmā piešķirot atbilstīgus resursus, kā izklāstīts 2. nodaļā. (*Rokasgrāmatas 1. pielikumā apkopoti galvenie noteikumi un aplūkota to saistība ar deinstitucionalizāciju.*)

► **Kopīgo noteikumu regula**³³

Regulas 9. pantā, kur izklāstīti visu struktūrfondu kopīgie noteikumi, ir noteikti vienpadsmit galvenie tematiskie mērķi, kas fondiem jāatbalsta. Galvenais mērķis attiecībā uz deinstitucionalizāciju ir **9. mērķis: “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju.”** Šim mērķim noteikti atbildīs tādu institucionālai aprūpei alternatīvu risinājumu izveide, ko nodrošina vietējā kopiena, lai mazinātu sociālo atstumtību un izskaustu nabadzību. Turklāt 6. pantā noteikts, ka **“ESI fondu atbalstītās darbības atbilst piemērojamiem Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem, kas attiecas uz to piemērošanu”.** Tās ietver visus juridiskos instrumentus, kas minēti šīs rokasgrāmatas 2.1. daļā. Visbeidzot, 7. pantā noteikts, ka **“dalībvalstis un Komisija veic atbilstīgus pasākumus, lai programmu sagatavošanā un īstenošanā novērstu jebkādu diskrimināciju (..)”.**

► **Ex ante nosacījumi**

Nozīmīgs jauninājums regulās 2014.–2020. plānošanas periodam ir noteikums par *“ex ante nosacījumiem”*. Tajā īpaši noteikts, ka dalībvalstīm jāizpilda konkrēti nosacījumi, piemēram, jānodrošina pienācīgs tiesiskais regulējums, stratēģija vai rīcības plāns, lai nodrošinātu, ka attiecīgajam prioritārajam virzienam piešķirtie ES fondu līdzekļi tiek efektīvi izmantoti. Kopīgo noteikumu regulā (XI pielikumā) ir paredzēti **vispārējie un tematiskie ex ante nosacījumi.**

Deinstitucionalizācijas procesam visatbilstīgākais **tematiskais nosacījums** ir saistīts ar tematisko mērķi **“Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”**. Lai spētu izlietot resursus, kas piešķirti šim mērķim, dalībvalstīm būs jāizveido nabadzības mazināšanas valsts stratēģija, kas cita starpā **“atkarībā no noteiktajām vajadzībām ietver pasākumus pārejai no iestāžu aprūpes uz sabiedrības sniegtu aprūpi”**. Eiropas Komisija nostājas dokumentos par partnerības nolīgumu un programmu sagatavošanu 2014.–2020. gadam konstatēja, ka divpadsmit dalībvalstīs³⁴ ir **“noteikta vajadzība”** deinstitucionalizācijas īstenošanai.

Dalībvalstīm ir jāizpilda arī **vispārējie nosacījumi**, kas ietver visus tematiskos prioritāros virzienus. Viens no šiem vispārīgajiem nosacījumiem ir **“administratīvā spēja īstenot un piemērot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām”**. Turklāt saskaņā ar vispārējo nosacījumu par **diskriminācijas novēršanu** dalībvalstīm jāievēro ES tiesību akti un politika diskriminācijas novēršanas jomā, kad tām tiek piešķirti struktūrfondu līdzekļi.

Ja plānošanas periodā *ex ante* nosacījumi netiek izpildīti, Komisija var apturēt starpposma maksājumus, kas attiecas uz attiecīgajām darbības programmas prioritātēm. (19. panta 5. punkts).

³³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1303/2013, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006, pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&from=LV>

³⁴ Šīs valstis ir Bulgārija, Čehijas Republika, Igaunija, Grieķija, Ungārija, Lietuva, Latvija, Polija, Rumānija, Slovēnija, Slovākija un Horvātija. Plašāku informāciju sk. Kohēzijas politikas plānošana 2014.–2020. gadam: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/program/index_en.cfm

Norādījumi par *ex ante* nosacījumiem³⁵

Eiropas Komisija ir izdevusi Norādījumu projektu par *ex ante* nosacījumiem attiecībā uz Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem — I un II daļu. Šie norādījumi attiecas uz struktūrfondu ģeogrāfiskajām vienībām Komisijā, un to mērķis ir nodrošināt “sistēmu, ko Komisija var izmantot, lai novērtētu saskanību un atbilstību informācijai, ko partnerības nolīgumos un darbības programmās dalībvalstis sniedz par *ex ante* nosacījumu piemērojamību un izpildi”. Šos norādījumus var izmantot dalībvalstis, kā arī pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, kas iesaistīti struktūrfondu plānošanā, uzraudzībā un īstenošanā.

► ERAF regula³⁶

Kopīgo noteikumu regulas tematiskie mērķi ir “pārvērsti” investīciju prioritātēs, kas izklāstītas katra konkrētā fonda regulā. “**Sociālās iekļaušanas veicināšana, cīņa pret nabadzību un jebkādu diskrimināciju**” ir ERAF investīciju prioritāte (5. pants), kuru īsteno:

- a) investējot veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, kas sniedz ieguldījumu valsts, reģionālajā un vietējā attīstībā, mazinot atšķirības veselības stāvokļa ziņā, veicinot sociālo iekļaušanu ar sociālo, kultūras un atpūtas pakalpojumu uzlabotas pieejamības palīdzību **un veicinot pāreju no institucionāliem uz pašvaldību pakalpojumiem.**

Preambulā (15. apsvērumā) teikts — “lai veicinātu sociālo iekļaušanu un cīnītos pret nabadzību, jo īpaši marginalizētu kopienu vidū”, dalībvalstīm “ir jāuzlabo piekļuve sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem, nodrošinot maza mēroga infrastruktūru un ņemot vērā personu ar invaliditāti un vecu cilvēku īpašās vajadzības”. Regulas izpratnē **pašvaldību pakalpojumi** ir “**visu veidu mājās sniegtie, ģimenēm paredzētie, ar dzīvesvietu saistītie un cita veida pašvaldību pakalpojumi, ar kuriem tiek atbalstītas jebkuras personas tiesības dzīvot attiecīgajā kopienā, nodrošinot vienlīdzīgas izvēles iespējas, un ar kuru palīdzību tiek mēģināts novērst izolāciju un segregāciju šajā kopienā**” (16. apsvērumš).

► ESF regula³⁷

Arī ESF regulā ir ietverts tematiskais mērķis “**Veicinātsociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju**” (3. pants), un katrā dalībvalstī tam jāpiešķir **vismaz 20 % no kopējiem ESF resursiem** (4. panta 2. punkts). Saskaņā ar šo tematisko mērķi cita starpā būtu jāatbalsta šādas darbības:

³⁵ Norādījumu projekts par *ex ante* nosacījumiem attiecībā uz Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (ESI), projekts, I daļa (2013. gada 24. jūlijs), pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/preparation/20092013_guidance_part_1.pdf un Norādījumu projekts par *ex ante* nosacījumiem attiecībā uz Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (ESI), projekts, II daļa (2013. gada 12. aprīlis), pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/preparation/part2_guidance_ex-ante_conditionalities_guidance.pdf

³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1301/2013 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un īpašiem noteikumiem attiecībā uz mērķi “Investīcijas izaugsmei un nodarbinātībai” un ar ko atceļ Regulu (EK) Nr. 1080/2006, pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1301&from=LV>

³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1304/2013 par Eiropas Sociālo fondu un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1081/2006, pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1304&from=LV>

-
- i) aktīva iekļaušana, tostarp lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabotu nodarbināmību;
 - ii) sociāli atstumto kopienu, piemēram, romu, sociālekonomiskā integrācija;
 - iii) jebkādas diskriminācijas apkarošana un vienlīdzīgu iespēju veicināšana;
 - iv) piekļuves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem, tostarp veselības aprūpei un vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem.

ESF regulas preambulā (6. apsvērumā) teikts, ka ESF var izmantot šādu pakalpojumu atbalstam:

- “lai palielinātu cenas ziņā pieejamu, ilgtspējīgu un kvalitatīvu vispārējas nozīmes pakalpojumu pieejamību, jo īpaši veselības aprūpes, nodarbinātības un apmācības pakalpojumu, bezpajumtniekiem sniegtu pakalpojumu, ārpuskolas aprūpes, bērnu aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu jomā”;
- “atbalstītie pakalpojumi var būt publiski, privāti un/vai vietējās kopienas līmenī, un tos var sniegt dažādas juridiskās personas, proti, valsts iestādes, privātuzņēmumi, sociālie uzņēmumi, nevalstiskās organizācijas”.

Jāievēro, ka preambulā (19. apsvērumā) skaidri noteikts, ka “**ESF būtu jāveicina arī pāreja no institucionālās aprūpes uz aprūpi vietējās kopienas līmenī**” un ka tam “**nevajadzētu atbalstīt nevienu darbību, kas veicina segregāciju vai sociālo atstumtību**”.

Turklāt **8. pantā “Vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas sekmēšana”** noteikts, ka vienlīdzīgas iespējas visiem, nepieļaujot diskrimināciju, būtu jānodrošina, integrējot nediskriminācijas principu ar

konkrētām darbībām, kas “paredzētas, lai apkarotu visu veidu diskrimināciju, kā arī uzlabotu pieejamību invalīdiem ar mērķi palielināt integrāciju nodarbinātībā, izglītībā un apmācībā, tādējādi uzlabojot sociālo iekļautību, samazinot nevienlīdzību attiecībā uz sekmēm izglītībā un veselības stāvokli, kā arī veicinot pāreju no institucionālās aprūpes uz aprūpi vietējās kopienas līmenī, jo īpaši attiecībā uz tiem cilvēkiem, kas saskaras ar vairākiemeslu diskrimināciju”.

► Vienots stratēģiskais satvars (VSS)

Lai nodrošinātu, ka struktūrfondi un citi instrumenti tiek izmantoti, lai atbalstītu ES politisko saistību izpildi, īstenojot stratēģiju gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei, Eiropas Komisija izstrādāja vienotu stratēģisko satvaru (VSS).³⁸ VSS mērķis ir “**nodrošināt stratēģiskos pamatprincipus, lai panāktu integrētu, ar citiem Savienības instrumentiem un politikas virzieniem saskaņotu attīstības pieeju ESI fondu līdzekļu izmantošanai**”.³⁹ Šajā saistībā uzsvērts, ka īpaši nozīmīga ir koordinācija un papildināmība ar Eiropas Attīstības fondu, Pirmspievienošānās palīdzības instrumentu un Eiropas Kaimiņattiecību un partnerības instrumentu.

Horizontālie principi un transversālie politikas mērķi, kas minēti VSS, ir šādi: partnerība un daudzlīmeņu pārvaldība, ilgtspējīga attīstība, vīriešu un sieviešu līdztiesības un

³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1303/2013, I pielikums “Vienots stratēģiskais satvars”, pieejama vietnē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&from=LV>

³⁹ Vienots stratēģiskais satvars, *Ievads*.

nediskriminācijas sekmēšana, **pieejamība**, **demogrāfisko pārmaiņu jautājuma risināšana**, klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās pasākumi.

VSS ir skaidri norādīts, ka **visiem pamatproduktiem, pamatpakalpojumiem un galvenajām infrastruktūrām, ko līdzfinansē struktūrfondi** saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem, **jābūt pieejamiem visiem iedzīvotājiem**, tostarp cilvēkiem ar invaliditāti. Dalībvalstīm jānodrošina nelabvēlīgā stāvoklī esošu grupu, tostarp personu ar invaliditāti, piekļuve “fiziskai videi, transportam, IKT”, lai tādējādi veicinātu šo grupu iekļaušanu sabiedrībā. Turklāt struktūrfondus var izmantot, lai nodrošinātu pašreizējo ēku un sniegto pakalpojumu pieejamību.

Ņemot vērā uzdevumus, ko izvirza sabiedrības novecošana, VSS noteikts, ka dalībvalstis struktūrfondus izmanto **“visu vecumu grupu iekļaušanas veicināšanai, tostarp uzlabojot piekļuvi izglītībai un sociālā atbalsta struktūrām”**. Paturot prātā šo nosacījumu, dalībvalstīm ir jānosaka un jāveic pasākumi, kas

- a) rada labākus nosacījumus ģimenēm un labāku darba un ģimenes dzīves līdzsvaru;
- c) pievēršas izglītības, apmācības un sociālā atbalsta struktūru atbilstībai un kvalitātei, kā arī vajadzības gadījumā sociālās aizsardzības sistēmu efektivitātei;
- d) veicina izmaksu ziņā efektīvu veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sniegšanu, tostarp investīcijas e-veselībā, e-aprūpē un infrastruktūrā.

► **Eiropas rīcības kodekss partnerības jomā⁴⁰**

Regulā par Eiropas rīcības kodeksu partnerības jomā (*ECCP*) noteikta dalībvalstīm paredzēta **sistēma partneru iesaistīšanai struktūrfondu plānošanā, īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā 2014.–2020. gadā**.

“Partnerība nozīmē ciešu sadarbību starp publiskām iestādēm, ekonomiskajiem un sociālajiem partneriem, kā arī struktūrām, kas pārstāv pilsonisko sabiedrību, valsts, reģionālajā un vietējā līmenī visā programmas ciklā, kurā ietilpst sagatavošanas, īstenošanas, uzraudzības un novērtēšanas posmi.” (2. apsvērumš)

ECCP ir noteikts, ka partnerus izraugās **pārredzamā** procedūrā un nodrošina, ka šie partneri ir **visatbilstošākie** ieinteresēto personu pārstāvji. Tostarp jāpievērš uzmanība tādu grupu iekļaušanai, “kuras var ietekmēt programmas, bet kurām pašām ir grūti tās ietekmēt, jo īpaši to vismazāk aizsargāto un atstumto kopienu iekļaušanai, ar kurām saistās vislielākais diskriminācijas un sociālās atstumtības risks, jo īpaši attiecībā uz personām ar invaliditāti” (4. apsvērumš).

► **Partneru izraudzīšanās — 3. un 4. pants**

Partneru izraudzīšanās partnerības nolīgumiem (PN) un darbības programmām (DP) atšķiras. Partneri, kas saistīti ar visiem struktūrfondu, būtu jāiesaista PN sagatavošanā, savukārt tie partneri, kas saistīti ar katru DP, būtu jāiesaista attiecīgo programmu sagatavošanā. Gan partnerības nolīgumos (PN), gan darbības programmās (DP) būtu jāiesaista struktūras, kas pārstāv pilsonisko sabiedrību, piemēram, NVO, un **struktūras, kuras atbildīgas par sociālās integrācijas un nediskriminācijas veicināšanu**. *ECCP* ir noteikts arī, ka jāiesaista

⁴⁰ Komisijas 2014. gada 7. janvāra Deleģētā regula (ES) Nr. 240/2014 par Eiropas rīcības kodeksu attiecībā uz partnerību saistībā ar Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem, pieejama: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/preparation/da_code_conduct_en.pdf

organizācijas vai grupas, kuras ietekmē struktūrfondu īstenošana, jo īpaši grupas, kuras var apdraudēt diskriminācija un sociālā atstumtība (3. un 4. pants).

▶ **Partneru aktīva iesaistīšana partnerības nolīgumu un darbības programmu sagatavošanā — 5. pants**

Dalībvalstīm un vadošajām iestādēm jāapspriežas ar attiecīgajiem partneriem par partnerības nolīgumu un darbības programmu sagatavošanas procesu un grafiku. Tām partneri **pilnīgi jāinformē par to saturu un jānorāda uz iespējamām izmaiņām**. Lai aktīvi, nevis simboliski iesaistītu partnerus, dalībvalstīm un vadošajām iestādēm jānodrošina, ka

- informācija partneriem ir nosūtīta laikus un ir ērti pieejama;
- partneriem ir dots pietiekami daudz laika, lai komentētu partnerības nolīguma projektus un darbības programmas projektus;
- partneriem ir iespēja uzdot jautājumus un viņi ir informēti par to, kādā veidā ir ņemti vērā viņu priekšlikumi;
- partneri ir informēti par apspriešanās rezultātiem.

▶ **Partnerības nolīguma sagatavošana — 6. pants**

ECCP nosaka **jomas, kurās partneru iesaistīšana ir īpaši svarīga**. Šīs jomas ir šādas:

- vajadzību analīze;
- kopsavilkumi par *ex ante* nosacījumiem (vispārīgiem un tematiskiem nosacījumiem);
- tematisko mērķu atlase, indikatīvie struktūrfondu piešķirumi un to galvenie gaidāmie rezultāti;
- programmu saraksts un mehānismi, lai nodrošinātu struktūrfondu savstarpējo koordināciju (piemēram, starp ERAF un ESF) un koordināciju ar citiem ES un valsts finansējuma instrumentiem;
- metodes, ko izmantot, lai risinātu īpašās vajadzības tajos ģeogrāfiskajos apgabalos, kurus visvairāk ietekmē nabadzība, un/vai to mērķa grupu vidū, kurās ir visaugstākais diskriminācijas vai atstumtības risks;
- diskriminācijas aizlieguma principa īstenošana (saskaņā ar Kopīgo noteikumu regulas 7. pantu).

▶ **Informācija par partneru iesaistīšanu partnerības nolīguma sagatavošanā — 7. pants**

Dalībvalstīm **par partneru iesaistīšanu partnerības nolīguma sagatavošanā** jāsniedz vismaz šāda informācija:

- partneru saraksts;
- pasākumi, kas veikti, lai nodrošinātu partneru aktīvu līdzdalību, tostarp darbības, kuras partneri veikuši, lai nodrošinātu cilvēku ar invaliditāti piedalīšanos apspriešanās;
- partneru uzdevumi;
- apspriešanās rezultāti un pievienotā vērtība partneru iesaistīšanai partnerības nolīguma sagatavošanā.

▶ **Darbības programmu sagatavošana — 8. pants**

ECCP nosaka **jomas, kurās partneru iesaistīšana ir īpaši svarīga**, sagatavojot darbības

programmas. Tās ir šādas:

- vajadzību apzināšana un analīze;
- prioritāšu un ar tām saistīto mērķu izvēle;
- finansējuma piešķiršana;
- rādītāju noteikšana;
- diskriminācijas aizlieguma principa īstenošana (saskaņā ar Kopīgo noteikumu regulas 7. pantu);
- uzraudzības komitejas sastāvs.

► **Informācija par partneru iesaistīšanu darbības programmu sagatavošanā — 9. pants**

Dalībvalstīm **par partneru iesaistīšanu darbības programmu sagatavošanā** jāsniedz vismaz šāda informācija:

- pasākumi, kas veikti, lai iesaistītu attiecīgos partnerus, darbības programmu grozījumi, kas veikti pēc partneru iesaistīšanas;
- plānotie pasākumi ar mērķi nodrošināt partneru līdzdalību darbības programmu īstenošanā.

► **Uzraudzības komitejas — 10. un 11. pants**

Lai lietderīgi iesaistītu partnerus uzraudzības komiteju darbā, dalībvalstīm būtu jāizvērtē, vai visiem dalībniekiem būtu jāpiešķir **balsstiesības** (pretēji partneriem, kuriem ir novērotāja statuss). Turklāt ir svarīgi, lai visi iesaistītie uzraudzības komitejas dalībnieki laikus saņemtu informāciju par sanāksmēm, proti, lai visi dokumenti tiem būtu nosūtīti vismaz 10 darbdienu pirms sanāksmes. Sanāksmju sagatavošanas dokumentiem un sanāksmju protokoliem jābūt pieejamiem visiem uzraudzības komiteju dalībniekiem. Visbeidzot dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izveidot uzraudzības komiteju darba grupas un jānosaka to uzdevumi.

► **Partneru iesaistīšana uzraudzībā un vērtēšanā — 12.–16. pants**

Saskaņā ar *ECCP* attiecīgie partneri būtu jāiesaista **progresā ziņojumu** sagatavošanā par partnerības nolīguma īstenošanu, jo īpaši attiecībā uz partneru pienākumu novērtējumu partnerības nolīguma sagatavošanā un īstenošanā. Partneri būtu jāiesaista arī darbības programmu **novērtēšanā**, izmantojot uzraudzības komitejas, un ERAF un ESF vadošajām iestādēm, sagatavojot ziņojumus, kuros apkopoti secinājumi, jāapspriežas ar partneriem.

► **Spēju veidošana — 17. pants**

Dalībvalstis var izmantot **tehnisko palīdzību NVO spēju veidošanai**, lai palīdzētu tām “efektīvi piedalīties programmu sagatavošanā, īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā”. Šo palīdzību var sniegt semināros, mācībās, atbalstot tīklu struktūras (piemēram, koalīcijas) un **sedzot izmaksas, kas saistītas ar piedalīšanos sanāksmēs**.

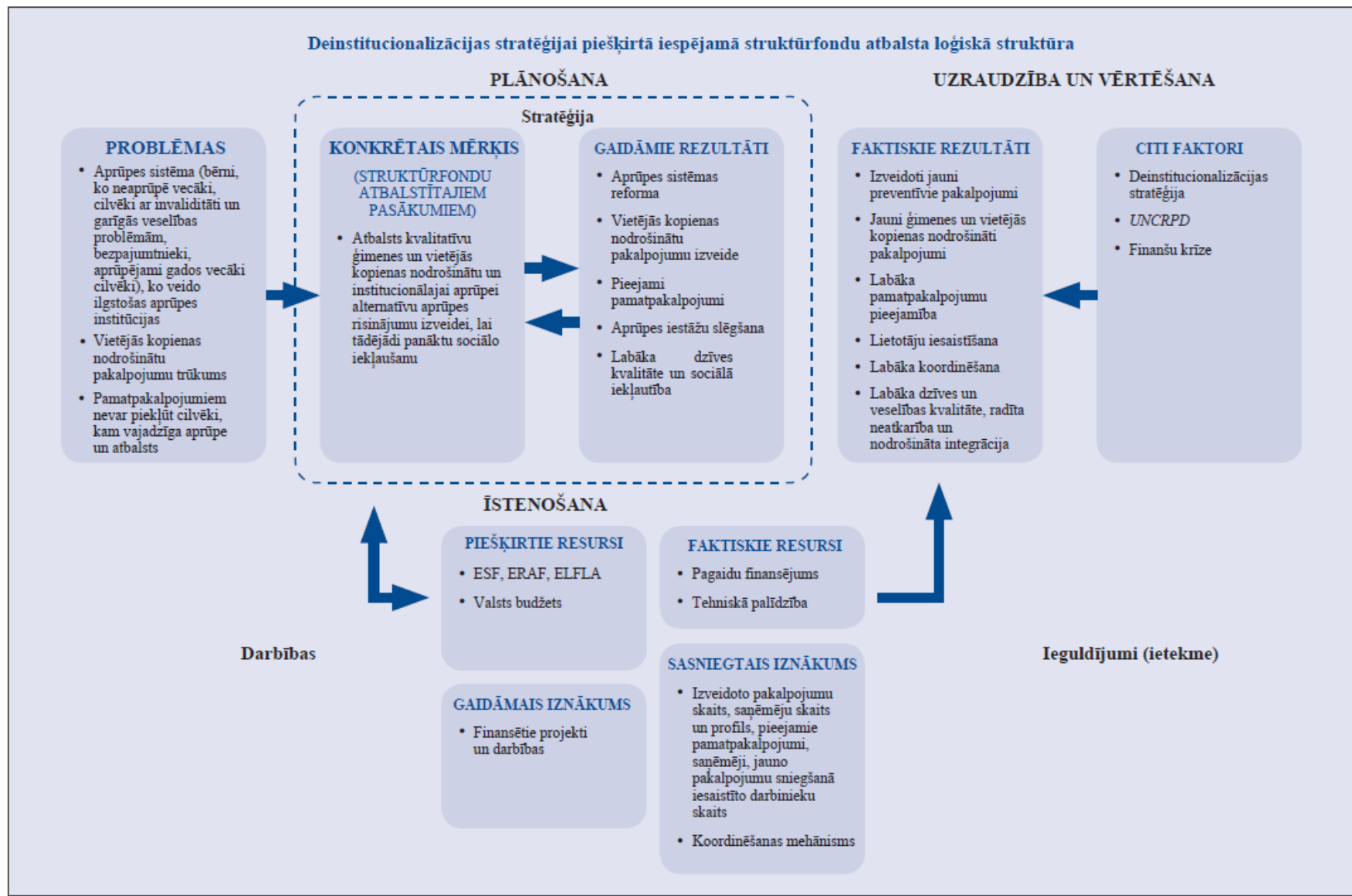
5. Dažādu posmu pārskats (plānošana, īstenošana, uzraudzība un vērtēšana)

Struktūrfondu pārvaldība ir savstarpēji saistīts process, ko veido vairāki posmi:

- a) **plānošana** — Eiropas Komisijas un dalībvalstu valsts un reģionālo iestāžu sarunas par plānošanas dokumentiem un līdzekļu sadale prioritārajiem virzieniem septiņu gadu periodā;
- b) **īstenošana** — līdzekļu piešķiršana un izlietošana; parasti šajā nolūkā tiek atlasīti un īstenoti projekti;
- c) **uzraudzība un vērtēšana** — notiek līdztekus pirmajiem diviem posmiem, lai nodrošinātu to kvalitāti, efektivitāti un konsekvenci.

Nākamajā lappusē ievietotajā diagrammā attēlota **deinstitutionalizācijas stratēģijai piešķirtā iespējamā struktūrfondu atbalsta loģiskā struktūra**.

Turpmākajās nodaļās izklāstīts, kā plānot, īstenot, uzraudzīt un novērtēt deinstitutionalizācijas reformas, ko īsteno ar struktūrfondu atbalstu. Šajā procesā piedalās vairāki dalībnieki: Eiropas Komisija, dalībvalstu valsts un reģionālās iestādes, ekonomiskie un sociālie partneri un nevalstiskās organizācijas (NVO). Lai sekmīgi īstenotu jebkuru deinstitutionalizācijas programmu, **būtiski svarīga ir pakalpojumu lietotāju un to pārstāvošo organizāciju aktīva iesaistīšana un apspriešanās ar tiem visos procesa posmos** saskaņā ar Eiropas rīcības kodeksu partnerības jomā.

2. nodaļa

Plānošana

1. Partnerības nolīgumi

Kā izklāstīts iepriekšējā nodaļā, ERAF regulā pāreja no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem ir atzīta par vienu no investīciju prioritātēm saskaņā ar tematisko mērķi “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”. Atbilstīgi šim tematiskajam mērķim partnerības nolīgumos būtu jāiekļauj katras dalībvalsts **stratēģiskais redzējums** par attiecīgo ES fondu, jo īpaši ESF, ERAF un ELFLA, izmantošanu pārejas nodrošināšanai.

Kopīgo noteikumu regulas 15. pantā izklāstīti partnerības nolīgumu galvenie elementi. Turpmākajos punktos ir norādīts, kā visās attiecīgajās nolīgumu daļās iekļaut pāreju no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.

Lai nodrošinātu, ka atbildīgajām iestādēm un iestādēm, kas iesaistītas saskaņā ar partnerības principu, ir nepieciešamās spējas, partnerības nolīgumu un darbības programmu sagatavošanā var izmantot **tehnisko palīdzību** (KNR 58. un 59. pants un *ECCP* 17. pants). Apmācība par ES fondu izmantošanu, lai atbalstītu pāreju no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem, būtu jāīsteno, pieaicinot attiecīgās ieinteresētās personas, galvenokārt tās iedzīvotāju grupas, ko ietekmē struktūrfondu projektu īstenošana, un organizācijas, kas pārstāv minētās grupas, kā arī to ģimenes, pakalpojumu sniedzējus un vietējās un reģionālās iestādes.

► Problēmu analīze — 15. panta a) apakšpunkta i) punkts

Stratēģiskais redzējums par ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu un institucionālai aprūpei alternatīvu risinājumu izveidi būtu jāpamato ar **iedzīvotāju vajadzību un valstī pieejamo pakalpojumu analīzi**. Tajā būtu jāiekļauj informācija par vietējā kopienā sniegto pakalpojumu (tostarp preventīvo pakalpojumu) skaitu un klāstu, finanšu, materiālajiem resursiem un cilvēkresursiem, precīzi dati par cilvēkiem, kam vietējā kopienā ir vajadzīgs atbalsts, un par cilvēkiem, kas mīt ilgstošas aprūpes institūcijās, par iespējam bērniem un jauniešiem, kam vajadzīgs atbalsts, piekļūt pamatpakalpojumiem un tamlīdzīgi. Problēmas analīzē būtu jānosaka bērnu, pieaugušo un gados vecāku cilvēku institucionalizācijas cēloņi, kas cita starpā varētu būt nabadzība, pakalpojumu trūkums vietējā kopienā, migrācija, sociālā atstumtība un profesionālā attieksme.

Attiecīgos gadījumos, veicot problēmu analīzi, būtu jāņem vērā sarežģītie jautājumi, kuri saistībā ar pāreju no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem norādīti Eiropas pusgada pārskatā, valsts reformu programmā un konkrētajai dalībvalstij adresētajos ieteikumos. Būtu jāņem vērā arī citi attiecīgi Padomes ieteikumi konkrētajai dalībvalstij.

Vadlīniju 2. nodaļā aplūkoti dažādi vērtēšanas veidi, ko var izmantot, izstrādājot deinstitucionalizācijas stratēģiju.

► **Gaidāmie rezultāti — 15. panta a) apakšpunkta iii) punkts**

Par katru tematisko mērķi partnerības nolīgumos būtu jāiekļauj galvenie rezultāti, ko paredzēts sasniegt attiecībā uz katru ESI fondu. **Vietējās kopienas nodrošinātu un institucionālajai aprūpei alternatīvu aprūpes risinājumu izveide būtu jāiekļauj kā viens no ESF, ERAF un attiecīgos gadījumos ELFLA ieguldījuma galvenajiem gaidāmajiem rezultātiem saistībā ar mērķi “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”.** Lai sasniegtu šo rezultātu, fondu stratēģiskās izmantošanas galvenie principi ir šādi:

- neatkarīgi no institūcijas lieluma fondus **nedrīkst izmantot pašreizējo ilgstošas aprūpes institūciju atjaunošanai vai jaunu institūciju izveidei**; visiem ieguldījumiem veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā un pakalpojumos būtu jānovērš bērnu un pieaugušo ievietošana iestādēs un jāatbalsta pāreja no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem;
- fondu līdzekļi jāpiešķir **stratēģiski un tālredzīgi**; visi ieguldījumi būtu jāpamato ar vienu vai vairākiem (atkarībā no situācijas konkrētajā valstī) stratēģiskajiem dokumentiem, kur skaidri raksturota aprūpes un atbalsta jaunā sistēma, kuras pamatā ir principi un vērtības, kas nostiprināti starptautiskajos cilvēktiesību standartos, piemēram, ANO Konvencijā par bērna tiesībām un Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām;
- Visi atbilstīgie galvenie pasākumi saistībā ar citiem tematiskajiem mērķiem (jo īpaši “Izglītība” un “Uzlabot publisko iestāžu un ieinteresēto personu institucionālo spēju un efektīvu valsts pārvaldi”), kas varētu veicināt dažādu iedzīvotāju grupu iekļaušanu sabiedrībā un piekļuvi piemērotiem atbalsta pakalpojumiem, būtu jāplāno, izmantojot **integrētu pieeju** (sk. turpmāk);
- fondu plānošanas un īstenošanas procesā būtu jāiesaista **pakalpojumu lietotāji** (tostarp potenciālie pakalpojumu lietotāji) un organizācijas, kas pārstāv šos lietotājus, kā arī pakalpojumu sniedzēji un citas ieinteresētās personas.

Vadlīniju 5. nodaļā norādīti vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveides galvenie principi.

► **Integrēta pieeja — 15. panta 2. punkta a) apakšpunkta iii) punkts**

Kopīgo noteikumu regulas 15. panta 2. punkta a) apakšpunkta iii) punktā noteikts, ka “attiecīgā gadījumā” jāizmanto integrēta pieeja, lai risinātu “to ģeogrāfisko reģionu īpašās vajadzības, kurus visvairāk skar nabadzība, vai to mērķgrupu īpašās vajadzības, kurās ir lielākais diskriminācijas vai sociālās atstumtības risks, jo īpaši ņemot vērā sociāli atstumtās kopienas, personas ar invaliditāti, ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus, kas nav iesaistīti darba attiecībās, izglītībā vai apmācībā”. Cilvēki, kas ievietoti aprūpes iestādēs, un cilvēki, kas pakļauti institucionalizācijas riskam, ir viena no galvenajām iedzīvotāju grupām, uz kurām attiecas šis pants. Tādēļ **ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu un institucionālajai aprūpei alternatīvu risinājumu izveide partnerības nolīgumos būtu jānorāda kā intervences joma, kurā ESF, ERAF un ELFLA būtu līdzvērtīgi jāizmanto kā savstarpēji papildinoši instrumenti.** To var panākt, vai nu cieši saskaņojot plānošanu dažādās viena fonda finansētās programmās, vai pāreju no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem iekļaujot vairāku fondu finansētās programmās.

SITUĀCIJAS ANALĪZE — SLOVĀKIJA. Integrētas pieejas piemērs⁴¹

Uzdevumi un pasākumi, kas paredzēti valsts rīcības plānos pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi sociālo pakalpojumu sistēmā un bērnu alternatīvu aprūpi, ir īstenoti ar ESF (1,05 miljoni EUR) un ERAF (20 miljoni EUR) finansētu projektu starpniecību.

Galvenās ESF finansētās darbības 2007.–2013. gada plānošanas periodā.

1. darbība

Deinstitutionalizācijas darbību integrēšana — sociālo pakalpojumu vadītāju, speciālistu un klientu apmācība un kursi (vadības maiņa, individuāla plānošana utt.), uzraudzība un pārraudzība.

2. darbība

Arhitektonisks atbalsts sociālo pakalpojumu deinstitutionalizācijai (universālais dizains).

3. darbība

Iekļaušanai darba tirgū paredzētu programmu izstrāde un aktivizēšana.

4. darbība

Atbalsts Slovērijas deinstitutionalizācijas procesa sistēmiskai paplašināšanai/izplatīšanai un pārbaudei.

Šajā pašā projektā ERAF finansē septiņus izmēģinājuma projektus, kuru mērķis ir sociālo pakalpojumu deinstitutionalizācija, un septiņus bērnu alternatīvās aprūpes projektus.

Šo darbību koordinē Deinstitutionalizācijas ekspertu Valsts komiteja, kurā ir sociālo pakalpojumu nodaļa un bērnu alternatīvās aprūpes nodaļa. Valsts komiteja koordinē visas galvenās jomas un pārrauga un uzrauga deinstitutionalizācijas principu ievērošanu visos procesa posmos.

► **Ex ante nosacījumu izpilde — 15. panta b) apakšpunkta iii) punkts**

— **Valsts stratēģiskais un politikas satvars nabadzības mazināšanai**

Partnerības nolīgumos būtu jāsniedz informācija “par piemērojamo *ex ante* nosacījumu ievērošanas izvērtējumu saskaņā ar 19. pantu un XI pielikumu valsts līmenī un, ja piemērojamie *ex ante* nosacījumi nav izpildīti, attiecībā uz īstenojamām darbībām, atbildīgajām struktūrām un minēto darbību izpildes grafiku”. Deinstitutionalizācijas procesam visatbilstīgākais *ex ante* nosacījums ir saistīts ar tematisko mērķi “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”. Saskaņā ar šo nosacījumu ir jābūt izstrādātam un īstenotam **valsts stratēģiskajam politikas satvaram nabadzības mazināšanai**, kurā cita starpā “**atkarībā no noteiktajām vajadzībām**” būtu jāietver “**pasākumi pārejai no iestāžu aprūpes uz sabiedrības sniegtu aprūpi**”.

Ņemot vērā konkrētos apstākļus valstī un pamatojoties uz vajadzību analīzi, nabadzības

⁴¹Iesniedza Marija Nadazdeva [Maria Nadazdyova], bijusī Slovērijas Republikas Darba, sociālo lietu un ģimenes ministrijas Sociālo un ģimenes lietu nodaļas ģenerāldirektore.

mazināšanas stratēģijā būtu jāiekļauj **izpildes grafiks** un daži **galvenie principi, kas jāievēro, veicot reformas** nolūkā izveidot vietējās kopienas nodrošinātus pakalpojumus un iekļaujošus pamatpakalpojumus, kas veicinātu sociālo iekļaušanu un likvidētu vajadzību pēc ilgstošas aprūpes institūcijām vai — attiecībā uz bērniem — samazinātu vajadzību pēc alternatīvas aprūpes. Šī stratēģija var nodrošināt arī reformas saskaņotu un sistēmisku īstenošanu.

Pēc tam ir svarīgi turpināt sīkāk izstrādāt galvenos principus, kas noteikti valsts stratēģijās nabadzības mazināšanai. Proti, **būtu jāizstrādā konkrētas valsts un/vai reģionālās stratēģijas un rīcības plāni deinstitucionalizācijas jomā**. Būtu jāizveido starpministriju vadības grupa, lai koordinētu un uzraudzītu stratēģiju un rīcības plānu īstenošanu (sk. 3. nodaļu). Atkarībā no vajadzību analīzes rezultātiem un konkrētās situācijas valstī deinstitucionalizācijas stratēģijas un rīcības plāni var aptvert visas iedzīvotāju grupas (bērnus, cilvēkus ar invaliditāti un garīgās veselības problēmām, bezpajumtniekus vai gados vecākus cilvēkus) kopā vai katru atsevišķi.

Attiecīgajās darbības programmās būtu jānorāda, kā struktūrfondi atbalstīs deinstitucionalizācijas stratēģiju un rīcības plānu īstenošanu (sk. nākamo iedaļu).

Sadarbības piemērs

Eiropas Komisija (*REGIO ĢD* un *EMPL ĢD*) 2009. gada pirmajos mēnešos sāka sadarbību ar Bulgārijas valdību, un pēc apspriešanās ar pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem tika pieņemts valsts rīcības plāns, kurā tika noteikts, ka gan ERAF, gan ESF līdzekļi būtu jāiegulda, lai Bulgārijā atbalstītu deinstitucionalizācijas procesu. Tādējādi bija iespējams veikt ieguldījumus gan infrastruktūrā (ERAF finansējums), gan jauno pakalpojumu sniegšanā iesaistīto darbinieku apmācībā (ESF finansējums).

Vadlīniju 3. nodaļā izskaidroti valsts deinstitucionalizācijas stratēģiju būtiskie elementi.

- ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

Kopīgo noteikumu regulas XI pielikumā paredzēts, ka partnerības nolīgumos būtu jāsniedz arī informācija par vispārējā nosacījuma izpildi, proti, ka “ir administratīvā spēja īstenot un piemērot **ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām**”.

Kopīgo noteikumu regula, XI pielikums

Ex ante nosacījumu izpildes kritēriji:

- “kārtība saziņai ar tām struktūrām un to iesaistei visā programmu sagatavošanas un īstenošanas gaitā, kuras ir atbildīgas par personu ar invaliditāti tiesību aizstāvību, vai šādu personu pārstāvēniecības organizāciju un citu attiecīgu ieinteresēto personu iesaistei”;
- “kārtība tā personāla apmācībai, kurš strādā iestādēs, kas iesaistītas ESI fondu pārvaldībā un kontrolē jomās, kurās piemērojami Savienības un valstu tiesību akti un politika invaliditātes jomā, tostarp vajadzības gadījumā saistībā ar pieejamības jautājumiem un *UNCRPD* praktisko piemērošanu (...)”;
- “kārtība tam, kā visā programmu sagatavošanas un īstenošanas gaitā nodrošināt *UNCRPD* 9. panta īstenošanas uzraudzību saistībā ar ESI fondiem”.

– Diskriminācijas novēršana

Papildus vispārējiem *ex ante* nosacījumiem par *UNCRPD* partnerības nolīgumos būtu arī skaidri jāietver norāde, ka ir izpildīts nosacījums par diskriminācijas novēršanu. Šajā ziņā dalībvalstīm jāpierāda, ka tām ir “administratīvā spēja saistībā ar ESI fondiem īstenot un piemērot **Savienības tiesību aktus un politiku diskriminācijas novēršanas jomā**”. Patlaban attiecīgie tiesību akti diskriminācijas novēršanas jomā ietver pamatdirektīvas dzimumu līdztiesības, rasu vienlīdzības un nodarbinātības vienlīdzības jomā. Attiecīgo tiesību aktu kopumā varētu arī iekļaut ierosināto direktīvu par aizsardzību pret diskrimināciju ārpus nodarbinātības, ja 2014.–2020. gada plānošanas periodā tā tiks pieņemta.

Orientējošs partnerības nolīgumu kontrolesaraksts

Šis kontrolesaraksts izveidots, lai iestādēm, kas vienojas par partnerības nolīgumiem (Eiropas Komisija un dalībvalstis), palīdzētu nodrošināt, ka partnerības nolīgumos tiek iekļauti visi galvenie elementi, kas paredzēti stratēģiskajā redzējumā par ESI fondu izmantošanu nolūkā atbalstīt pāreju no institucionālās uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi.

Problēmu analīze	
Galvenā informācija par aprūpes/atbalsta sistēmām	<i>Palīdzēs noteikt, vai ieguldījumi ir vajadzīgi un vai būtu jāsāk reforma.</i>
Nabadzības un sociālās atstumtības riska novērtējums attiecībā uz vietējā kopienā dzīvojošiem cilvēkiem, kam vajadzīga aprūpe vai atbalsts	
Pamatinformācija par bērniem un pieaugušajiem aprūpes iestādēs / citādā aprūpē	
Gaidāmie rezultāti	
Pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi ir iekļauta kā viens no galvenajiem gaidāmajiem rezultātiem saistībā ar mērķi “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”	<i>Palīdzēs nodrošināt, ka finansētie projekti ir plašākas reformas daļa, ka ESF un ERAF izmantošana notiek savstarpēji papildinoši, ka uzmanība tiek</i>
Iekļauts konkrēts aizliegums struktūrfondus izmantot jaunu aprūpes iestāžu būvei un pašreizējo iestāžu remontam vai atjaunošanai	<i>pievērsta pamatpakalpojumu pieejamības nodrošināšanai un ka visos procesa posmos notiek apspriešanās ar pakalpojumu lietotājiem.</i>
Atsauce uz pašreizējām vai plānotajām deinstitucionalizācijas stratēģijām	
Integrēta pieeja, sīki norādot darbības izglītības, veselības aprūpes, nodarbinātības, transporta un mājokļu jomā	
Integrēta pieeja ar galvenajām darbībām iestāžu spēju veidošanas jomā	
Mehānismi lietotāju, to pārstāvošo organizāciju un pakalpojumu sniedzēju iesaistīšanai	
Integrēta pieeja	
Ir noteiktas aprūpes iestādēs ievietoto bērnu un pieaugušo — diskriminācijai un sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu — konkrētās vajadzības	<i>Palīdzēs nodrošināt, ka līdztekus infrastruktūrai</i>

Deinstitutionalizācija ir noteikta kā viena no intervences jomām, kurā ESF, ERAF un ELFLA būtu līdzvērtīgi jāizmanto kā savstarpēji papildinoši instrumenti	<i>finansējums tiek piešķirts darbinieku apmācībai, procesa vadībai, nodarbinātības iniciatīvām utt.</i>
Plānošanas saskaņošana dažādās viena fonda finansētās programmās	
Deinstitutionalizācijas iekļaušana vairāku fondu finansētās programmās	
Ex ante nosacījumu izpilde	
Ir izstrādāta un ieviesta valsts stratēģija nabadzības mazināšanai	<i>Palīdzēs nodrošināt deinstitutionalizācijas iekļaušanu plašākā nabadzības</i>
Deinstitutionalizācijas un tās pamatprincipu un izpildes grafika iekļaušana valsts stratēģijā nabadzības mazināšanai	<i>novēršanas stratēģijā un šā procesa pienācīgu plānošanu, lai noteiktu precīzu izpildes grafiku un budžetu.</i>
Ja valsts stratēģija nabadzības mazināšanai vēl nav izstrādāta — sagatavošanas un īstenošanas izpildes grafiks; šādā gadījumā norāda atsauci uz citām deinstitutionalizācijas stratēģijām vai rīcības plāniem	
Atsauce uz ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanu	

2. Darbības programmas

Partnerības nolīgumos noteiktā vispārējā stratēģija tiks pilnveidota darbības programmās (DP). Darbības programmas var būt reģionālas vai valsts mēroga, viena fonda vai vairāku fondu finansētas. Tajās jānosaka prioritārie virzieni atbilstīgi tematiskajiem mērķiem un jāaptver viena vai vairākas investīciju prioritātes.⁴² **Saskaņā ar struktūrfondu regulām 2014.–2020. gadam ir iespējamas arī vairāku fondu finansētas programmas, tādējādi vienā stratēģiskajā dokumentā būs iespējams apvienot ESF un ERAF atbalstu.**

Saskaņā ar tematisko mērķi “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju” pāreja no institucionālās aprūpes / institucionāliem pakalpojumiem uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi /vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem ir noteikta kā viena no galvenajām ESF un ERAF darbībām. Turpmākajos punktos ir sniegti norādījumi par šīs galvenās darbības atspoguļošanu ESF un ERAF darbības programmās, kurās ir iekļauts prioritārais virziens atbilstīgi nabadzības un sociālās atstumtības novēršanas mērķim.

2.1. ESF un ERAF darbības programmas

► Vajadzību apzināšana — Kopīgo noteikumu regula, 96. pants

ESF DP pirmajā daļā būtu jāaplūko trūcīgo, sociāli atstumto sabiedrības grupu (vai nabadzības, sociālās atstumtības riska grupu) stāvoklis, jo īpaši aprūpes iestādēs ievietoto vai institucionalizācijas riskam pakļauto grupu stāvoklis. Lai gan partnerības nolīgumos iekļautajā problēmu analizē būtu jāsniedz informācija par stāvokli valstī, šajā darbības programmu iedaļā būtu jāpievērš uzmanība stāvoklim konkrētajā reģionā (vai jomā — valsts tematiskajās DP).

⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1303/2013, 96. pants.

Cita starpā būtu jāsniedz šāda informācija:

- sniegto pakalpojumu veidi un saņēmēju skaits (tostarp institucionālā aprūpe, citi bērnu alternatīvās aprūpes veidi un pakalpojumi vietējā kopienā, to cilvēku dzīves apstākļi, kam vajadzīgs atbalsts);
- vietējā kopienā dzīvojošie cilvēki, kam vajadzīga aprūpe vai atbalsts;
- cilvēkresursi, t. i., vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu sniegšanā iesaistīto darbinieku un ilgstošas aprūpes institūciju darbinieku skaits un raksturojums;
- institūciju iemītnieki (bērni, cilvēki ar invaliditāti, tostarp cilvēki ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtnieki un gados vecāki cilvēki), tostarp sīki dati par vecumu, dzimumu, pamata invaliditāti, uzturēšanās ilgumu iestādē utt.;
- tiesiskais regulējums un regulatīvie noteikumi (lai nodrošinātu pakalpojumu atbilstību konkrētiem kvalitātes standartiem);
- institucionālajai aprūpei un vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem piešķirtie resursi;
- piekļuve pamatpakalpojumiem.

ERDF DP pirmajā daļā būtu jānovērtē pašreizējā sociālā, izglītības un veselības aprūpes infrastruktūra, ko var izmantot pārejas procesā no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem. Būtu jāsniedz šāda pamatinformācija:

- ilgstošas aprūpes institūciju skaits, lielums un atrašanās vietas (tostarp sociālās aprūpes iestādes, zīdaiņu aprūpes nami, bāreņu nami, psihiatriskās ārstniecības iestādes un bezpajumtnieku patversmes, kurās nav iespējams apmesties uz dzīvi / nav ilgtermiņa uzturēšanās alternatīvas⁴³);
- tādu dzīvesvietu skaits, lielums un atrašanās vieta, kurās var saņemt atbalstu⁴⁴;
- dati par alternatīviem bērnu aprūpes risinājumiem⁴⁵;
- infrastruktūras, kurās sniedz vietējās kopienas nodrošinātus pakalpojumus, tostarp norāda to atrašanās vietas;
- materiālie resursi (t. i., institūciju ēku vai zemesgabalu vērtība).

► **Investīciju prioritāšu izvēles pamatojums**

Deinstitutionalizācijas pasākumi būtu jāiekļauj **ESF investīciju prioritātē “Piekļuves uzlabošana cenās ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem”** (3. panta 1. punkta b) apakšpunkts). Šeit būtu jāpaskaidro, kādēļ šajā investīciju prioritātē ir iekļauta vietējās kopienas nodrošinātu un institucionālajai aprūpei alternatīvu risinājumu izveide, norādot apzinātās vajadzības un šo vajadzību apmierināšanai nepieciešamos ieguldījumus.

⁴³ Bezpajumtnieku patversmes ir izveidotas bezpajumtniecības problēmas īslaicīgai risināšanai. Tās nav paredzētas ilgtermiņa aprūpes nodrošināšanai. Tomēr, tā kā bezpajumtniekiem nav alternatīvu risinājumu, tās faktiski var kļūt par ilgtermiņa uzturēšanās iestādēm. Tādēļ ir svarīgi uzsvērt, ka ne visas bezpajumtnieku patversmes var uzskatīt par institucionālām. Plašāku informāciju skatiet vietnē: www.feantsa.org

⁴⁴ Termins “dzīvesvieta” apzīmē vietu — telpu, dzīvokli, māju vai ēku —, kur cilvēki dzīvo vai nu atsevišķi, vai kopā ar citiem cilvēkiem. **Atbalsts** dzīvesvietā nozīmē kārtību, kad cilvēks dzīvo kopā ar paša izraudzītiem citiem cilvēkiem mājoklī, kas viņam pieder vai ko viņš īrē, un saņem palīdzību, ko sniedz tādu aģentūru darbinieki, kuras nenodrošina izmitināšanu;

⁴⁵ Piemēri: radu nodrošināta aprūpe, aprūpe audžuģimenē, ģimenes videi līdzīgas iestādes, atbalstīta neatkarīga dzīve utt.

Deinstitucionalizācijas pasākumi būtu jāiekļauj **ERAF investīciju prioritātē “Investēt veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā”** (5. panta 9. punkts). Turklāt būtu jānorāda arī saikne ar prioritāti **“Investīcijas izglītības infrastruktūrā”** (3. panta 1. punkts), jo ieguldījumiem bērniem un jauniešiem pieejamā un iekļaujošā izglītībā vajadzētu būt neatņemamai tādas deinstitucionalizācijas stratēģijas daļai, ko atbalsta darbības programma.

► **Prioritārais virziens “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”**

Šajā DP daļā vajadzētu izklāstīt “investīciju prioritātes un atbilstošos konkrētos mērķus”, tostarp “paredzamos rezultātus (..) un atbilstošos rezultātu rādītājus, norādot atsaucēs vērtību un mērķvērtību” (96. panta 2. punkts). Būtu jāraksturo konkrētā mērķa sasniegšanai plānotās darbības, tostarp, “attiecīgā gadījumā norādot galvenās mērķgrupas, īpašas mērķteritorijas, atbalsta saņēmēju veidus” (96. panta 2. punkts). Turklāt attiecīgos gadījumos DP būtu jāizklāsta, kā plānotā darbība “risina to ģeogrāfisko reģionu īpašās vajadzības, kurus visvairāk ietekmē nabadzība, vai to mērķgrupu īpašās vajadzības, kurās ir vislielākais diskriminācijas vai sociālās atstumtības risks, īpaši ņemot vērā sociāli atstumtās grupas un personas ar invaliditāti” (96. panta 4. punkts). Ir būtiski svarīgi, lai šīs darbības atbalstītu visaptverošas valsts vai reģionālās **deinstitucionalizācijas stratēģijas** īstenošanu un lai **darbības, ko atbalsta ESF un ERAF, būtu pienācīgi integrētas un saskaņotas.**

Lai 2014.–2020. gada plānošanas perioda sākumā būtu izstrādāta visaptveroša deinstitucionalizācijas stratēģija, **vadošajām iestādēm būtu jāapsver iespēja izmantot ESF (vai ERAF) attiecīgās 2007.–2013. gada darbības programmas tehniskās palīdzības elementu**, lai finansētu stratēģijas sagatavošanu. Ja tas nav iespējams, tā jāfinansē no jauno darbības programmu (2014.–2020.) tehniskās palīdzības elementa kā prioritāra darbība.

2.2. ESF darbības programmu darbību orientējošs saraksts

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- vajadzību apzināšana, tostarp katra pārejas plānos iekļautā bērna vai pieaugušā konkrēto vajadzību un vēlmju apzināšana;
- (vietējo) rīcības plānu sagatavošana, tostarp katra plānos iekļautā bērna vai pieaugušā konkrētās aprūpes / konkrētā atbalsta un sagatavošanas plāni;
- darbības, ko veic, lai veicinātu pārejas uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi saskaņošanu nozaru starpā un sekmētu pārvaldības procesu;
- integrētā tīkla izveide par vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem (tostarp preventīviem pasākumiem un ģimenes atbalsta pakalpojumiem), piemēram, personisko atbalstu, aprūpi mājās, ģimenes konsultācijām, dienas aprūpi, finansiālu atbalstu, palīdzību darba meklēšanā, pakalpojumiem mazuļu pieskatīšanā un ārpus skolas nodarbībām, ārstniecības pakalpojumiem, pakalpojumiem mājās, aprūpi ģimenes vidē (aprūpi audžuģimenē), specializētu aprūpi dzīvesvietā (piemēram, īslaicīgu aprūpi), pakalpojumiem bezpajumtniekiem, tostarp preventīviem pasākumiem, īslaicīgu izmitināšanu un atbalstu, kā arī mājokļa nodrošināšanu un reintegrāciju sabiedrībā;
- pašreizējo vietējās kopienas nodrošināto pakalpojumu kvalitātes uzlabošana un iespēju paplašināšana;
- pamatpakalpojumu (izglītības, veselības aprūpes, mājokļa, transporta utt.) pieejamības uzlabošana;
- darbinieku apmācība un mācību programmu izstrāde vietējās kopienas pakalpojumos un

-
- pamatpakalpojumos iesaistītajiem darbiniekiem;
 - sociālās aprūpes darbinieku statusa un kvalifikācijas uzlabošana;
 - komunikācijas stratēģijas izveide nolūkā uzlabot sabiedrības informētību par tiesībām dzīvot neatkarīgu dzīvi sabiedrībā;
 - izpratnes veicināšanas pasākumi cilvēkiem, kuriem vajadzīgs atbalsts un kurus apdraud sociālā atstumtība vai kuri ir sociāli atstumti, lai sniegtu tiem informāciju par viņu tiesībām (vienlaikus nodrošinot, ka šāda informācija tiek sniegta pieejamā formātā);
 - pasākumi darbības lietotāju iesaistes veicināšanai.

2.3. ERAF darbības programmu darbību orientējošs saraksts

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu sniegšanai paredzētu sociālo, veselības aprūpes un izglītības infrastruktūru izveide un pielāgošana;
- pašreizējo infrastruktūru kvalitātes un iespēju uzlabošana vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu sniegšanai;
- nākotnes plāni saistībā ar institucionālo infrastruktūru (ēkām un materiāliem resursiem) ar nosacījumu, ka tās izmanto citiem mērķiem, kas nav saistīti ar aprūpes iestāžu pakalpojumu nodrošināšanu iedzīvotāju grupām; plānos būtu jāparedz reāli īstenojama un loģiska ēku atkārtota izmantošana, un tos nedrīkst apstiprināt, ja ēkās ieguldīto līdzekļu izmaksas ir lielākas par ieguvumiem;
- cilvēkiem ar invaliditāti paredzētu pieejamu mājokļu ierīkošana vietējā kopienā;
- piedāvājuma izstrāde attiecībā uz mājokļiem, kuros var nodrošināt atbalstu dzīvesvietā;
- ieguldījumi sociālos un cenas ziņas pieejamos mājokļos, kas tiks piedāvāti cilvēkiem, kuri mīt aprūpes iestādēs vai kuri pakļauti institucionalizācijas riskam;
- mājokļu pielāgošana.

Attiecībā uz bērniem

- bērnu aprūpes infrastruktūras izveide vietējā kopienā;
- bērnu aprūpei ģimenes vidē piemērotas infrastruktūras izveide vietējā kopienā atbilstīgi ANO Pamatnostādnēm par bērnu alternatīvo aprūpi⁴⁶.

Attiecībā uz bezpajumtniekiem:

- atbalsts pārejai no īslaicīgas izmitināšanas uz neatkarīgu dzīvi;
- bezpajumtniecības un bezpajumtnieku izmitināšanas ilgtermiņa pakalpojumiem alternatīvas iespējas, nodrošinot pastāvīgus mājokļus, vajadzības gadījumos sniedzot atbalstu.

2.4. Iznākuma un rezultātu rādītāji

Turpmāk norādīti iespējamie iznākuma un rezultātu rādītāji konkrētajam mērķim — atbalstīt “pāreju no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem”. Vadošās iestādes un Eiropas Komisija šos rādītājus var izmantot, lai uzraudzītu struktūrfondu atbalstītos projektus un novērtētu rezultātus. Tos var izmantot arī salīdzinājumam ar situāciju pirms

⁴⁶ Saskaņā ar ANO Pamatnostādnēm (123. punktu) jebkuras aprūpes iestādes mērķim “jābūt pagaidu aprūpei un aktīvai dalībai bērna atkalapvienošanā ar ģimeni vai, ja tas nav iespējams, stabilas aprūpes nodrošināšanai alternatīvā ģimenes vidē”.

ieguldījumiem, lai galu galā noteiktu, vai struktūrfondi ir uzlabojuši projekta līdzekļu saņēmēju dzīves kvalitāti un sociālo iekļautību un palīdzējuši īstenot nabadzības novēršanas un deinstitucionalizācijas stratēģiju un attiecīgās ANO konvencijas.

► ESF iznākuma rādītāji

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- individuālo izpildīto novērtējumu skaits;
- izstrādāto un īstenoto individuālo aprūpes/atbalsta plānu skaits;
- izstrādāto un īstenoto pārejas atbalstam paredzēto individuālo sagatavošanas programmu skaits;
- aprūpes iestādes atstājušo cilvēku skaits;
- to cilvēku skaits, kuri izmanto vietējās kopienas nodrošinātus pakalpojumus;
- jaunizveidoto vietējās kopienas nodrošināto pakalpojumu skaits;
- jaunas iespējas izmantot pamatpakalpojumus (t. i., iekļaujošu klašu skaits, pieejamu autobusu skaits u. tml.);
- atbalstīto pašreizējo vietējās kopienas nodrošināto pakalpojumu skaits;
- slēgto ilgstošas aprūpes institūciju skaits;
- tādu apmācīto vai pārkvalificēto darbinieku skaits, kas nodarbināti vietējās kopienas pakalpojumu vai pamatpakalpojumu sniegšanā;
- to darbību skaits, kuras veicina pakalpojumu lietotāju iesaistīšanos pakalpojumu plānošanā, izpildē un novērtēšanā;
- to izpratnes veicināšanas darbību skaits, kuras paredzētas, lai novērstu atstumtību un mazinātu aizspriedumus;
- to cilvēku ar invaliditāti skaits, kuri atvērtā darba tirgū ir nodarbināti nepilnu darbdienu vai pilnu darbdienu;
- to cilvēku ar invaliditāti skaits, kuri ieguvuši kvalifikāciju;
- sociālo partneru vai NVO pilnīgi vai daļēji īstenoto projektu skaits.

Attiecībā uz bērniem

- ģimenēs reintegrēto, audžuģimenēs ievietoto vai ģimenes vidē ievietoto bērnu skaits;
- nelielās grupu mājās ievietoto bērnu skaits;
- tādu skolu absolventu ar īpašām izglītības vajadzībām skaits, kuri saņēmuši karjeras veidošanas konsultācijas;
- to jauniešu skaits, kuri saņēmuši atbalstu pēc aprūpes sistēmas atstāšanas;
- ģimeņu atbalsta pasākumu skaits.

Attiecībā uz bezpajumtniekiem:

- tādu bezpajumtnieku vai cilvēku skaits, kas pakļauti mājokļa zaudēšanas riskam un kas saņēmuši atbalstu ESF atbalstītajos projektos.

► ESF rezultātu rādītāji

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- paplašināts vietējā kopienā sniegto pakalpojumu klāsts;
- palielinājusies aprūpes iestādes atstājušo cilvēku procentuālā daļa;
- procentuāli samazinājies aprūpes iestādēs ievietoto cilvēku skaits;

-
- procentuāli palielinājies to cilvēku skaits, kuriem vajadzīgs atbalsts un kuri izmanto pamatpakalpojumus;
 - paaugstinājies pakalpojumu kvalitātes reglamentēšanas līmenis;
 - procentuāli palielinājies to darbinieku skaits, kuri ir apmācīti darbam vietējās kopienas pakalpojumu un pamatpakalpojumu sniegšanā;
 - procentuāli palielinājies pakalpojumu plānošanā, sniegšanā un novērtēšanā iesaistīto pakalpojumu lietotāju skaits;
 - procentuāli palielinājies to cilvēku skaits, kuri ir informēti par savām tiesībām, tostarp par tiesībām dzīvot sabiedrībā.

Attiecībā uz bērniem

- procentuāli samazinājies alternatīvā aprūpē ievietoto bērnu skaits;
- attiecībā uz alternatīvā aprūpē ievietoto bērnu skaitu — mainījusies aprūpes iestādēs ievietoto bērnu un ģimenē aprūpēto bērnu skaita attiecība;
- uzlabojusies veselība un attīstība;
- samazinājies problemātiskas uzvedības gadījumu skaits;
- palielinājies to bērnu ar invaliditāti skaits, kuri tiek izglītoti vispārējās izglītības skolās;
- uzlabojušās sekmes visiem bērniem, kas izņemti no aprūpes iestādēm.

▶ ERAF iznākuma rādītāji

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- patstāvīgu dzīvesvietu skaits vietējā kopienā;
- to dzīvesvietu skaits vietējā kopienā, kurās sniegts atbalsts;
- to jaunu vai pielāgotu ēku skaits, kurās sniedz vietējās kopienas nodrošinātus pakalpojumus;
- samazinājies vietu skaits aprūpes iestādēs;
- slēgto ilgstošas aprūpes institūciju skaits;
- pielāgotu pamatpakalpojumu skaits;
- pielāgotu mājokļu skaits;
- uzlaboto veselības aprūpes pakalpojumu saņēmēju skaits.

Attiecībā uz bērniem

- bērniem paredzētu ģimenes videi līdzīgu vietu skaits (t. i., nelielas grupu mājas);
- atbalstīto bērnu aprūpes vai izglītības infrastruktūru iespējas.

▶ ERAF rezultātu rādītāji

Attiecībā uz visām lietotāju grupām:

- procentuāli palielinājies to cilvēku skaits, kuriem vajadzīgs atbalsts dzīvei sabiedrībā un kuri dzīvo vietējā kopienā parastajos mājokļos (neatkarīgi vai saņemot atbalstu);
- procentuāli palielinājies to cilvēku un viņu ģimeņu skaits, kuriem vajadzīgs atbalsts un kuri dzīvo sociālajos mājokļos vai izmantotu citus mājokļa variantus;
- procentuāli palielinājies to cilvēku skaits, kuriem vajadzīgs atbalsts un kuri izmanto pamatpakalpojumus;
- procentuāli samazinājies vietu skaits aprūpes iestādēs;
- procentuāli samazinājies aprūpes iestādēs ievietoto cilvēku skaits.

Attiecībā uz bērniem

- procentuāli palielinājies to bērnu skaits, kuri agrīnā bērnībā izmanto kvalitatīvus pakalpojumus;
- procentuāli palielinājies to bērnu ar invaliditāti vai invaliditātes risku skaits, kuri izmanto universālas mātes un bērna veselības aprūpes sistēmas;
- procentuāli palielinājies to bērnu ar attīstības traucējumiem un invaliditāti skaits, kuri izmanto pirmskolas izglītības un bērnu aprūpes pakalpojumus;
- procentuāli samazinājies alternatīvās aprūpes sistēmā ievietoto bērnu skaits;
- pazeminājies aprūpes sistēmā ievietoto bērnu ar invaliditāti saslimstības un mirstības līmenis;
- palielinājies to bērnu ar invaliditāti skaits, kuri tiek izglītoti vispārējās izglītības iekļaujošās skolās;
- uzlabojušās bērnu ar invaliditāti sekmes skolā.

2.5. Kopējie kvalitātes rādītāji

Lai novērtētu visu ESF un ERAF atbalstīto darbību ietekmi uz **pakalpojumu kvalitāti un to lietotāju dzīves kvalitāti**, būs jāizmanto īpaša kvalitātes sistēma. Ja valstī nav ieviesta īpaša kvalitātes sistēma, tā būtu jāizveido, izmantojot **brīvprātīgo Eiropas kvalitātes sistēmu sociālo pakalpojumu jomā** (sk. iepriekš 1. nodaļu).

Vadlīniju 9. nodaļā aplūkoti pakalpojumu kvalitātes noteikšanas, uzraudzības un novērtēšanas paņēmieni.

2.6. Partneru iesaistīšana

Darbības programmās būtu jāiekļauj saraksts, kurā norāda “darbības, kas veiktas, lai iesaistītu 5. pantā minētos partnerus darbības programmas sagatavošanā, un partneru nozīmi darbības programmas īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā”.⁴⁷ Kā partneri būtu jāiesaista arī pakalpojumu lietotāji, tos pārstāvošās organizācijas, ģimenes un pakalpojumu sniedzēji. *Sk. 1. nodaļu attiecībā uz Eiropas rīcības kodeksu partnerības jomā un 4. nodaļu attiecībā uz iepriekšējā plānošanas periodā (2007.–2013.) gūto pieredzi.*

2.7. Darbības programmu kontrolosaraksti

Šie kontrolosaraksti izveidoti, lai iestādēm, kas vienojas par darbības programmām (Eiropas Komisija un dalībvalstis), palīdzētu nodrošināt, ka darbības programmās tiek iekļauti visi galvenie elementi, kas ļauj stratēģiski un saskaņoti izmantot ESF un ERAF atbalstu pārejas procesā no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi.

⁴⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1303/2013, 96. panta 5. punkta c) apakšpunkts.

► **Orientējošs ESF darbības programmu kontROLSARAKSTS**

Vajadzību apzināšana	
Pamatinformācija par cilvēkiem aprūpes iestādēs / citā aprūpē	<i>Tā varēs konstatēt, kurās jomās visvairāk nepieciešami ieguldījumi.</i>
Pamatinformācija par aprūpes un atbalsta sistēmām	
Investīciju prioritāšu izvēles pamatojums	
“Piekļuves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem” ir izvēlēta investīciju prioritāte	<i>Nodrošinās deinstitucionalizācijas obligātu iekļaušanu DP.</i>
Deinstitucionalizācija ir iekļauta kā šīs investīciju prioritātes galvenā darbība	
Prioritārais virziens “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”	
Vismaz 20 % no kopējiem ESF resursiem piešķir tematiskajam mērķim “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”.	<i>Nodrošinās deinstitucionalizācijas iekļaušanu DP. Parādīs, kādas darbības ir plānotas, un nodrošinās plānoto darbību atbilstību deinstitucionalizācijas stratēģijai (ja tāda ir), iznākumu un rezultātu uzraudzības un novērtēšanas iespēju, kā arī veiksmīgu ESF un ERAF koordināciju.</i>
Pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi ir iekļauta kā viens no galvenajiem mērķiem	
Ir aprakstītas deinstitucionalizācijas stratēģijas īstenošanai paredzētās ESF darbības	
Ir izstrādāta deinstitucionalizācijas stratēģija un norādīta kā ESF atsaucēs sistēma attiecībā uz plānotajām ESF darbībām, VAI	
deinstitucionalizācijas stratēģija vēl nav izstrādāta, bet tās sagatavošana ir plānota kā prioritāra darbība, kas jāfinansē ar DP tehniskās palīdzības līdzekļiem	
Partneru iesaistīšana	
Ir pievienots saraksts, kurā norādītas darbības, kas veiktas, lai partnerus iesaistītu visos DP plānošanas un īstenošanas posmos	<i>Nodrošinās visu partneru aktīvu iesaistīšanu DP sagatavošanā un īstenošanā.</i>
Ir plānota NVO spēju veidošana ar ESF atbalstu, lai veicinātu to piekļuvi ESF finansētām darbībām sociālās iekļaušanas jomā un iesaistīšanos šajās darbībās	

► **Orientējošs ERAF darbības programmu kontrolosaraksts**

Vajadzību apzināšana	
Pamatinformācija par visām ilgstošas aprūpes institūcijām	<i>Tā varēs konstatēt, kurās jomās visvairāk nepieciešami ieguldījumi.</i>
Pamatinformācija par infrastruktūrām, kurās tiek sniegta vietējās kopienas nodrošināta aprūpe un pakalpojumi	
Investīciju prioritāšu izvēles pamatojums	
Izvēlētā investīciju prioritāte ir “Veikt investīcijas veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, kas veicina (..) pāreju no iestāžu uz sabiedrības sniegtiem pakalpojumiem”	<i>Nodrošinās deinstitucionalizācijas obligātu iekļaušanu DP.</i>
Deinstitucionalizācija ir iekļauta kā šīs investīciju prioritātes galvenā darbība	
Prioritārais virziens “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”	
Pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi ir iekļauta kā viens no galvenajiem mērķiem	<i>Nodrošinās deinstitucionalizācijas iekļaušanu DP. Parādīs, kādas darbības ir plānotas, un nodrošinās plānoto darbību atbilstību deinstitucionalizācijas stratēģijai (ja tāda ir), iznākumu un rezultātu uzraudzības un novērtēšanas iespēju, kā arī veiksmīgu ESF un ERAF koordināciju.</i>
Ir izstrādāta deinstitucionalizācijas stratēģija un norādīta kā atsaucis sistēma attiecībā uz ERAF plānotajām darbībām	
Ir aprakstītas deinstitucionalizācijas stratēģijas īstenošanai paredzētās ERAF darbības	
Ir aprakstītas darbības, kas veiktas, lai nodrošinātu cilvēku ar invaliditāti piedalīšanos DP sagatavošanā un īstenošanā	
Ir aprakstīti mehānismi, ko izmanto ESF darbību saskaņošanai ar ERAF un ELFLA	
Partneru iesaistīšana	
Ir pievienots saraksts, kurā norādītas darbības, kas veiktas, lai partnerus iesaistītu visos DP plānošanas un īstenošanas posmos	<i>Nodrošinās partneru aktīvu iesaistīšanu DP sagatavošanā un īstenošanā.</i>

3. nodaļa

Īstenošana

Tiklīdz ir pieņemtas darbības programmas (DP), valstu un reģionālajām iestādēm, kas dalībvalstīs atbildīgas par DP pārvaldību (t. i., vadošām iestādēm), būs jāizstrādā konkrētas finansēšanas procedūras, ko piemēros, lai atbalstītu deinstitutionalizācijas stratēģiju un darbības programmu īstenošanu, proti, jānosaka atlases kritēriji, jāizveido atlases komitejas un jālemj, kuriem projekti tiks piešķirts finansējums. Tas bieži notiek visiem pieejamā konkursa procedūrā. Pirms konkursa procedūras sākšanas parasti rīko sabiedrisko apspriešanu, kurā var veikt atlases kritēriju izmaiņas.

Šajā sadaļā izklāstīts, kā dalībvalstu vadošās iestādes un uzraudzības komitejas var nodrošināt, ka izvēlētie projekti, ko atbalsta ESF un ERAF (un attiecīgi citi finansēšanas instrumenti), atbilst investīciju prioritātēm, kas noteiktas DP, lai atbalstītu pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un īstenotu vispārējo mērķi — izskaust nabadzību un sociālo atstumtību.

► Vispārēja koordinēšana un uzraudzība

Lai īstenotu visaptverošas stratēģijas, jāiesaistās dažādiem pārvaldības dienestiem, piemēram, sociālajiem, veselības aprūpes, izglītības, reģionālās attīstības, un nodarbinātības dienestiem. Būtiski svarīgi, lai šo procesu pārraudzītu **starpministriju vadības grupa**, kas būtu atbildīga par tā vispārējās īstenošanas koordinēšanu un uzraudzību. Būtu vēlams, lai šīs starpministriju vadības grupas pamatdarbības vieta būtu premjerministra birojs (vai līdzvērtīga struktūra), lai nodrošinātu visu attiecīgo dienestu un aģentūru piedalīšanos.

1. Atlases kritēriji

Vispirms finansēšanai paredzēto projektu atlases kritērijos, ko izstrādā vadošās iestādes, būtu skaidri jānorāda, ka **nav atbilstīgi tie projekti, kuru mērķis ir jebkurai iedzīvotāju grupai paredzētu jaunu ilgstošas aprūpes institūciju būvniecība vai pašreizējo institūciju remonts (vai atjaunošana)**. Tomēr šāda norāde varētu nebūt pietiekama, lai nodrošinātu, ka finansētie pakalpojumi nenošķirs vai neatstums cilvēkus no sabiedrības vai ka tie patiešām atbalstīs pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi. Tādēļ uzraudzības komitejām būtu rūpīgi jāpārbauda uzaicinājumos iesniegt priekšlikumus norādītie atlases kritēriji. Šajā posmā ir būtiski iesaistīt pakalpojumu lietotājus un tos pārstāvošās organizācijas.

Jānorāda, ka dažkārt projektu piedāvājumi ir pārmērīgi izvērsti un sarežģīti, tādējādi atturot nelielas NVO un lietotāju organizācijas no piedalīšanās. Tomēr bieži vien šīs organizācijas vietējā kopienā sniedz izcilas kvalitātes pakalpojumus un, saņemot pienācīgu atbalstu, spētu izveidot jaunus pakalpojumus. Vadošajām iestādēm būtu jāizvērtē, vai projektu piedāvājumus varētu sadalīt mazākās daļās; turklāt programmas varētu piešķirt finansējumu, lai veidotu mazāku NVO vai lietotāju organizāciju spējas piedalīties piedāvājumu iesniegšanas procedūrā.

Turpmāk sniegtais **jautājumu un rādītāju saraksts** ir izstrādāts, lai palīdzētu noteikt, vai ierosinātie kritēriji atbilst struktūrfondu regulu un attiecīgo ES tiesību aktu un politikas

prasībām (jo īpaši ANO konvencijām, kuru puses ir ES un/vai tās dalībvalstis). Šie jautājumi mērķtiecīgi ir veidoti pietiekami vispārīgi, lai tos varētu izmantot ne vien ESF un ERAF finansētajiem projektiem, bet arī citu finansēšanas instrumentu finansētiem projektiem. Turklāt, lai ilustrētu atlases procedūru, ir pievienoti vairāki **situāciju analīzes** un **gūtās pieredzes** piemēri.

2. Projektu atlases kontrolsaraksti — vadošajām iestādēm un uzraudzības komitejām paredzēti jautājumi un rādītāji

Informācija par procesu

Vai ierosinātā darbība iekļauta plašākā valsts vai reģionālajā stratēģijā pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi (piemēram, deinstitutionalizācijas stratēģijā, bērnu iekļaušanas stratēģijā, nabadzības izskaušanas stratēģijā utt.)?

Ja šāda dokumenta nav, vai ierosinātā darbība palīdzēs izveidot stratēģiju pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi?

Vai ir pierādījumi, ka ierosinātās darbības pamatā ir attiecīgā reģiona iedzīvotāju patiesās vajadzības? Pierādījumi varētu būt šādi: cilvēku skaits aprūpes iestādēs, to cilvēku skaits, kuri vietējā kopienā nesaņem vajadzīgo atbalstu u. tml. Varētu arī paskaidrot, kādēļ šim konkrētajam ieguldījumam ir izvēlēts konkrētais reģions/iestāde, kā arī visu darbību pamatā vajadzētu būt visaptverošai vajadzību analīzei.

Informācija par mērķgrupām

Vai ir pietiekama informācija par to, kā ierosinātā darbība uzlabos darbības galasaņēmēju dzīves kvalitāti?

Vai ir pietiekama informācija par to, kā ierosinātā darbība veicinās galasaņēmēju sociālo iekļaušanu?

Vai ierosinātā darbība nodrošinās, ka neviena iedzīvotāju grupa savas invaliditātes (piemēram, garīgās veselības problēmu dēļ vai atbalsta vajadzību sarežģītības dēļ) vai jebkāda cita iemesla dēļ netiks izslēgta no atbalsta?

Attiecībā uz bērniem — vai darbībā ir skaidri paredzēts, ka gūtais labums būs pieejams vienlīdzīgi gan bērniem ar invaliditāti, gan bērniem bez invaliditātes?

Informācija par tiesisko regulējumu un regulatīviem noteikumiem

Vai ir paskaidrots, kā ierosinātā darbība sekmēs ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām vai ANO Konvencijas par bērna tiesībām īstenošanu?⁴⁸

Vai ir ieviesti aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka ar ierosināto darbību netiks pārkāptas jebkādas galasaņēmēju tiesības?

Vai ir pietiekama informācija par kvalitātes standartiem, kas jāpiemēro ierosinātajai darbībai (piemēram, kāda kvalitātes sistēma tiks izmantota, lai noteiktu, ka atbalstītajiem pakalpojumiem ir augsta kvalitāte, un nodrošinātu iespēju veikt kvalitātes uzraudzību)?

Ja valsts tiesiskajā regulējumā un regulatīvajos noteikumos nav paredzēta pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi — vai ir pietiekama informācija par to, kā ierosinātā darbība palīdzēs izstrādāt vai grozīt šo regulējumu?

Informācija par pakalpojumiem

Dzīvesvietas⁴⁹

Ja darbības mērķis ir dzīvesvietu izveide, vai ir pieejami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka tās sekmēs neatkarīgu dzīvi vai — attiecībā uz bērniem — aprūpi ģimenes vidē?

Vai ir skaidrs, ka ierosinātās darbības mērķis nav kopīgu dzīvesvietu izveide konkrētām iedzīvotāju grupām, bet gan šo dzīvesvietu izkliede un izvietošana parastās vietējās kopienās?

Vai ir skaidrs, ka ierosinātās darbības mērķis nav dzīvesvietu izveide uz jebkādu ilgstošas aprūpes institūciju bāzes?

Vai ir pieejami pietiekami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka slēgtās aprūpes iestādes netiks pārveidotas par cita veida dzīvesvietām, kurās sniedz aprūpes pakalpojumus?

Vai ir skaidrs, ka ierosinātās darbības mērķis nav piesaistīt mājokli sniegtajam atbalstam, t. i., cilvēkiem nebūs obligāti jāizvēlas konkrēta dzīvesvieta tādēļ, ka šajā vietā būs iespējams saņemt atbalstu?

⁴⁸ To valstu sarakstu, kas ratificējušas *CRPD*, var skatīt šeit: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=12&pid=166>. *UNCRC* ir ratificējušas visas ES dalībvalstis.

⁴⁹ Termins “dzīvesvieta” apzīmē vietu — telpu, dzīvokli, māju vai ēku —, kur cilvēki dzīvo vai nu atsevišķi, vai kopā ar citiem cilvēkiem.

Ja ierosinātajā darbībā atļauta bērniem paredzētu grupu māju būvniecība, vai ir skaidrs, ka tas jādara, ievērojot bērna intereses, un tās jāizmanto pagaidu izmitināšanai vai kā pēdējā iespēja (piemēram, pēc tam, kad ir izmantoti visi līdzekļi, lai bērnu iekļautu bioloģiskajā ģimenē vai audžuģimenē)? Vai ir pieejami pietiekami aizsardzības pasākumi, lai šādās grupu mājās nodrošinātu aprūpi ģimenes vidē un tās būtu izvietotas parastās vietējās kopienās? Vai ir paredzētas citas darbības, kas varētu nodrošināt, ka bērni, kuri dzīvos grupu mājās, varēs piekļūt pamatpakalpojumiem vietējā kopienā (piemēram, vietējām skolām)? Vai ir pieejami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērnu grupas tiks veidotas atbilstīgi, pienācīgi ņemot vērā bērnu drošību, aizsardzību un attīstības vajadzības?

Piekļuve citiem atbalsta pakalpojumiem

Vai ir pietiekami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka pakalpojumi netiks sniegti izolētā vidē?

Vai ir pieejami pietiekami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka netiks veidoti “paralēli” pakalpojumi, bet ierosinātā darbība attiecīgajām iedzīvotāju grupām atvieglos piekļuvi pamatpakalpojumiem (piemēram, nodarbinātībai, izglītībai, veselības aprūpei utt.)? Tas nenozīmē, ka nav jāveido specializēti pakalpojumi.

Vai ir pieejami pietiekami aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka no pakalpojumiem netiks izslēgtas konkrētas grupas invaliditātes dēļ? Piemēram, ja darbībā ir ierosināts finansēt personisko asistentu pakalpojumus, nebūtu jāliedz piekļuve cilvēkiem ar garīgu invaliditāti vai cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām.

Vai ir pievērsta pietiekama uzmanība institucionalizācijas novēršanai, t. i., vai ir izstrādāti plāni preventīvu pakalpojumu izveidei?

Informācija par resursiem (finanšu resursi un cilvēkresursi)

Vai ierosinātajā darbībā ir paredzēti ieguldījumi vadībā un koordinēšanā? Piemēram, ja darbības mērķis ir ilgstošas aprūpes institūciju slēgšana un alternatīvu pakalpojumu izveide vietējā kopienā, vai ir skaidrs, ka daļa no ieguldījumiem jānovirza institūciju slēgšanas pārvaldībai?

Vai ir paredzēts atbalsts darbinieku apmācībai vai pārkvalifikācijai darbam jauno pakalpojumu sniegšanā?

Vai ir skaidrs, kā ierosinātā darbība tiks finansēta pēc tam, kad būs iztērēti ieguldījumi, t. i., vai ir pierādīts, ka attiecīgā darbība būs ilgtspējīga pēc ES finansējuma izbeigšanās? Vai ir izstrādāti plāni vai mehānismi, lai nodrošinātu, ka institūciju darbībai paredzētais budžets ir “norobežots” (aizsargāts) un novirzīts jaunizveidotiem vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem?

Informācija par lietotāju iesaistīšanu

Vai ir skaidrs, kā ierosinātā darbība nodrošinās pakalpojumu lietotāju, to pārstāvošo organizāciju un attiecīgos gadījumos ģimeņu aktīvu iesaistīšanu finansētā pakalpojuma izveidē atbilstīgi partnerības principam?

Uzraudzība un vērtēšana

Vai ierosinātajā darbībā ir paredzēta pastāvīga uzraudzība un novērtēšana? Vai šīm darbībām ir noteikti pietiekami izpildes kritēriji?

Vai ir skaidrs, kā tiks nodrošināta pakalpojumu lietotāju, tos pārstāvošo organizāciju un attiecīgos gadījumos ģimeņu iesaistīšana finansēto pakalpojumu uzraudzībā un novērtēšanā?

SITUĀCIJAS ANALĪZE — UNGĀRIJA. Līdz 50 iedzīvotājiem paredzētu dzīvesvietu būve

Ungārijas Valsts attīstības aģentūra / Ungārijas varas iestādes 2012. gada 27. janvārī izsludināja piedāvājumu “Deinstitutionalizācija — sociālās aprūpes nami, A elements”.⁵⁰ Šā piedāvājuma vērtība ir 7 miljardi HUF, t. i., aptuveni 24 miljoni EUR. Piedāvājumā, ko finansēja no ERAF un Ungārijas valsts budžeta, bija paredzēts finansēt aptuveni desmit projektus, lai atbalstītu valdības deinstitutionalizācijas plāna īstenošanu. Pieteikumu iesniegšanas termiņš bija no 2012. gada 1. jūlija līdz 1. oktobrim.

Saskaņā ar piedāvājumu sociālās aprūpes iestāžu vadītāji varēja pieteikties finansējuma saņemšanai, lai īstenotu vienu no trim mērķiem:

- 1) būvēt vai remontēt dzīvokļus vietējā kopienā;
- 2) būvēt vai remontēt “grupu mājas”, kurās saskaņā ar Ungārijas tiesību aktiem ir vismaz 8 un ne vairāk kā 14 gultas;
- 3) būvēt tā dēvētos māju centrus ar (“*lakócentrum*”) dzīvokļu māju grupām, kur savā vidē dzīvotu līdz 50 cilvēku ar invaliditāti.

Ungārijas NVO un ekspertu grupu norādītās problēmas saistībā ar piedāvājumu

Ungārijas NVO apvienība un ekspertu grupas uzskata, ka no “māju centru” būves varianta būtu jāatsakās, jo, viņuprāt, tas vienkārši ir cits nosaukums iestādēm, kuru aizvietošana ir prasīta ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām un Eiropas Savienības tiesību aktos.

Apvienība uzskata, ka, lai gan pirmais variants pilnīgi atbilst piemērojamiem tiesību aktiem, 2. un 3. variants neatbilst ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 19. panta prasībām un — tā kā ES ir ratificējusi *CRPD* — to īstenošana būtu uzskatāma par ES Vispārējās regulas par kohēzijas fondiem 2007.–2013. gadam 16. panta prasību pārkāpumu. Attiecībā uz 3. variantu piedāvājumā izvirzīts noteikums, ka šis variants ir jāizmanto tikai izņēmuma gadījumos, kad tas ir “pamatots iemītnieku aprūpes vajadzību dēļ”, tomēr šajā dokumentā nav definēts jēdziens “izņēmuma gadījumi” vai “aprūpes vajadzības”. Vide, kurā izmitināti 50 cilvēki, nevar būt nekas cits kā izolēta iestāde, tāpēc tās izveide būtu jāuzskata par *CRPD* 19. panta pārkāpumu.

Tādēļ pašreizējā formātā piedāvājumā paredzētā plāna pamatā nav cilvēku ar invaliditāti vajadzības. Tā pamatā ir pieņēmums, ka cilvēkiem ir “vajadzīgas” tādas iestādes, kurās ir konkrēts skaits iemītnieku, nevis reālā situācija, ka cilvēkiem vajadzīgi mājokļi, kuros viņi dzīvo kopā ar tiem, ko paši izvēlējušies. Tā kā mājāsaimniecībās parasti nav 50 cilvēku, šķiet, ka šie plāni ir vērsti uz pakalpojumiem, nevis uz vajadzībām.

CRPD 4. panta 3. punktā ir arī noteikts, ka valstīm deinstitutionalizācijas procesā kā aktīvas ieinteresētās personas jāiesaista cilvēki ar invaliditāti, lai plāna pamatā būtu šo cilvēku intereses, vajadzības un vēlmes. Dzīvi sabiedrībā nevar atdalīt no apmācības, izglītības, nodarbinātības, brīvā laika nodarbēm, veselības aprūpes, socializācijas, pieejamības vai citām dzīves jomām, kuras uzsvērtas *CRPD* un par kurām jāveic visaptverošs vērtējums un plānošana — šie elementi pašreizējā plānā nav aplūkoti.

⁵⁰ Piedāvājums ungāru valodā ir pieejams vietnē: http://www.nfu.hu/download/38466/Palyazati_utmutato_Bentlakasos_intezmenyek_kivaltasa_A.pdf.

4. nodaļa

Uzraudzība un vērtēšana

1. Uzraudzība

Uzraudzības process ir būtisks, lai nodrošinātu, ka struktūrfondi tiek izmantoti atbilstīgi Kopīgo noteikumu regulai un attiecīgo fondu regulām un ka fondi tiek izmantoti, lai atbalstītu tiesības dzīvot sabiedrībā un nodrošinātu bērniem iespējas uzaugt ģimenes vidē. Dalībvalstīm trijos mēnešos pēc darbības programmas (DP) pieņemšanas ir jāizveido uzraudzības komiteja. Turpmāk izklāstīta 2007.–2013. gada plānošanas periodā gūtā pieredze.

Vadlīniju 9. nodaļā ierosinātas pakalpojumu kvalitātes un deinstitucionalizācijas stratēģiju īstenošanas uzraudzības un novērtēšanas metodes.

► Partneru iesaistīšana uzraudzības komitejās — 48. pants

Kopīgo noteikumu regulas 48. pantā noteikts, ka uzraudzības komiteju sastāvā ir “attiecīgās dalībvalsts iestāžu un starpniekstruktūru, kā arī (...) **partneru pārstāvji**”. Saistībā ar pāreju uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem attiecīgo darbības programmu uzraudzības komiteju darbā būtu jāiesaista organizācijas, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti, cilvēkus ar garīgās veselības problēmām, bērnus, bezpajumtniekus un gados vecākus cilvēkus.

Turklāt, tā kā viens no *ex ante* nosacījumiem attiecas uz ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un tā kā saskaņā ar *CRPD* 4. panta 3. punktu noteikts, ka ar cilvēkiem ar invaliditāti (tostarp bērniem) ir cieši jāapspriežas par visiem procesiem, kas attiecas uz viņiem, un viņi aktīvi jāiesaista šajos procesos, organizācijas, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti, būtu jāiesaista to DP uzraudzībā, kurās paredzētas darbības attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti.

Nemot vērā uzraudzības komiteju darbā konstatētās problēmas, par kurām ziņots 2007.–2013. gada plānošanas periodā⁵¹, ir svarīgi, lai visas organizācijas, kas pārstāv pakalpojumu lietotājus, komiteju darbā varētu piedalīties nevis kā pasīvi novērotāji, bet gan kā aktīvi dalībnieki. Lai nodrošinātu, ka dalībvalstis ievēro Kopīgo noteikumu regulas un konkrēto fondu regulu attiecīgos noteikumus, noderīgi ir arī aktīvi iesaistīt Eiropas Komisiju, kas komiteju darbā var piedalīties padomdevējas statusā.

► Novērtējums par paveikto izvirzīto mērķu sasniegšanā — 49. pants

Uzraudzības komiteju pienākums ir pārskatīt “programmas īstenošanu un tās mērķu sasniegšanā paveikto”. To darot, komiteja ņem vērā “**rādītājus, (...) paveikto skaitliski izteikto mērķvērtību sasniegšanā, kā arī (...) starpposma mērķus**”, kas noteikti plānošanas posmā. Pamatojoties uz šo novērtējumu, uzraudzības komiteja var izdot ieteikumus vadošajai iestādei

⁵¹ Tostarp bija norādīts, ka pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem nebija iespējas ietekmēt uzraudzības komitejas lēmumus. Sk. iepriekš citēto *ECCL* ziņojumu, 36. lpp., un Eiropas Neatkarīgas dzīves tīkla dokumentu, *Briefing on Structural Funds Investments for People with Disabilities: Achieving the Transition from Institutional Care to Community Living* (2013), pieejams: <http://www.enil.eu/wp-content/uploads/2013/11/Structural-Fund-Briefing-final-WEB.pdf>

un nodrošināt, ka tie tiek īstenoti ar piemērotām darbībām. Visas DP izmaiņas, ko ierosinājusi vadošā iestāde, ir jāapstiprina arī uzraudzības komitejā.

Plānošanas posmā, cieši iesaistot pakalpojumu lietotājus un tos pārstāvošās organizācijas, būtu jānosaka rādītāji, mērķi un starpposma mērķi, kas nodrošinās iespēju uzraudzīt sasniegto attiecībā uz dzīvi sabiedrībā un kvalitāti pārejas procesam no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi. (Iznākuma un rezultātu rādītāju piemēri ir aplūkoti 2. nodaļā).

► Ziņošana par sasniegto — 50.–52. pants

No 2016. gada līdz 2023. gadam katrai dalībvalstij jāiesniedz Komisijai gada ziņojums par programmas īstenošanu iepriekšējā finanšu gadā. Šajos ziņojumos cita starpā būtu jāiekļauj informācija par “**rādītājiem un skaitliski izteiktām mērķvērtībām**, tostarp attiecīgā gadījumā rezultātu rādītāju vērtības izmaiņām, kā arī (..) **starpposma mērķiem**”, kas sasniegti. Tajos ir svarīgi izklāstīt arī “**darbības, kas veiktas, lai izpildītu *ex ante* nosacījumus**”. Ziņojumā, kas jāiesniedz 2019. gadā, un nobeiguma ziņojumā jāiekļauj arī informācija un novērtējums par paveikto “Savienības stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei mērķu sasniegšanā”.

Gada ziņojumos dalībvalstis var novērtēt, kā struktūrfondi ir sekmējuši pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un *CRPD* īstenošanu. Ja konstatētas problēmas, būtu jāizdara izmaiņas DP vai jāmaina darbības. Ņemot vērā gada ziņojumus, arī Eiropas Komisija vajadzības gadījumā var veikt nepieciešamos pasākumus un izdot ieteikumus par programmu (50. panta 7. punkts).

DP ieguldījums deinstitucionalizācijas stratēģiju un *CRPD* īstenošanā dalībvalstīs būtu jāizvērtē arī **ikgadējās izvērtēšanas sanāksmēs**, kurās piedalās Komisija un dalībvalstis (51. pants). Šajās sanāksmēs būtu jāpiedalās pakalpojumu lietotājiem ar savu pārstāvošo organizāciju starpniecību.

Visbeidzot, progresa ziņojumos, kas jāiesniedz 2017. gadā un 2019. gadā, būtu jāiekļauj informācija par “dalībvalstu attīstības vajadzību izmaiņām kopš partnerības nolīguma pieņemšanas” un jānovērtē, “vai darbības, kas veiktas, lai izpildītu piemērojamos *ex ante* nosacījumus, kuri noteikti partnerības nolīgumā un kuri nebija izpildīti partnerības nolīguma pieņemšanas dienā, ir īstenotas” (52. panta 2. punkta a)–c) apakšpunkts). Tādējādi tiks nodrošināts, ka plānošanas periodā būs ieviestas attiecīgās stratēģijas pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un *CRPD* īstenošanai vajadzīgā administratīvā spēja. Ja tas nebūs izdarīts, Komisija varēs apturēt starpposma maksājumus attiecīgajām DP prioritātēm (19. panta 5. punkts).

► Uzraudzības kontrolsaraksts

Pakalpojumu lietotāji (bērni, cilvēki ar invaliditāti, cilvēki ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtnieki, vecāki cilvēki) un tos pārstāvošās organizācijas ir aktīvi iesaistīti attiecīgo uzraudzības komiteju darbā; ir dokumentēti pierādījumi, kas apliecina, ka šo cilvēku viedoklis ietekmē procesu; ir dokumentēti pierādījumi par darbībām, kas veiktas, lai ņemtu vērā viedokļus un atzinumus, ko pauduši bērni un pieaugušie ar saziņas grūtībām.

Uzraudzības komitejas uzmanība cita starpā pievērsta rādītājiem, paveiktajam skaitliski izteikto mērķvērtību sasniegšanā un plānošanas posmā noteikto starpposma mērķu sasniegšanā.

Progresu ziņojumos ir iekļauta informācija par *ex ante* nosacījumu izpildi, t. i., attiecībā uz pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un *CRPD* īstenošanu.

Ikgadējās izvērtēšanas sanāksmēs, kurās piedalās pakalpojumu lietotāju pārstāvji, ir apspriesta izvirzīto mērķu un starpposma mērķu sasniegšanas norise un *ex ante* nosacījumu izpilde.

Uzraudzības komitejas un Komisijas ieteikumi ir izpildīti, veicot atbilstīgas darbības.

Komisija ir veikusi pasākumus gadījumos, kad programmas īstenošanas gaitā *ex ante* nosacījumi nav izpildīti.

Sabiedrībai ir pieejams saprotams progresu ziņojumu kopsavilkums.

Lai nodrošinātu struktūrfondu izmantošanas pārredzamību, dalībvalstīm būtu jāpublicē gada un nobeiguma īstenošanas ziņojumu kopsavilkums, “**kas paredzēts plašai sabiedrībai**” (50. panta 9. punkts). Šajos kopsavilkumos ir jāsniedz pietiekama informācija par finansētajiem projektiem, lai sabiedrības locekļi varētu uzzināt, vai struktūrfondi ir sekmējuši pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi un *CRPD* īstenošanu.

► 2007.–2013. gada plānošanas periodā gūtā pieredze

Konstatētā problēma	Ieteikums
Pakalpojumu lietotāju (t. i., to pārstāvošo Lietotāju pārstāvjiem uzraudzības komitejās organizāciju) piedalīšanās bieži vien ir būtu jāpiešķir balsstiesības; informācija par formāla un nenodrošina iespēju ietekmēt sanāksmēm pieejamā formātā būtu jānosūta lēmumu pieņemšanu.	laikus; šo pārstāvju uzskati un lēmuma pieņemšanas process būtu jādokumentē.
Veicot uzraudzību, uzmanība tiek pievērsta tehniskajiem kritērijiem, nevis projektu ietekmei vidējā termiņā un ilgtermiņā.	Uzaicinājumiem iesniegt priekšlikumus būtu jāpievieno deinstitucionalizācijas stratēģija, deinstitucionalizācijas kritēriji / kvalitātes standarti, un tie jāņem vērā komiteju darbā.
Lietotāju pārstāvjiem nav iespēju aktīvi iesaistīties uzraudzības komiteju darbā.	Lietotāju organizāciju spēju veidošanai būtu jāizmanto tehniskā palīdzība.

Lai gan viena DP var aptvert vairākas grupas, Koordinējot dažādu lietotāju grupu pārstāvjus, bieži vien tas nav zināms uzraudzības var nodrošināt, ka uzraudzības komitejas locekļi komitejām. var pārstāvēt vairāk nekā vienas grupas intereses; šādu platformu izveidošanai var izmantot tehnisko palīdzību.

NVO nav pietiekamas informācijas par Lai nodrošinātu uzraudzības komiteju darba uzraudzības komiteju darbu. maksimālu pārredzamību, sanāksmju protokoliem jābūt pieejamiem sabiedrībai un sanāksmes var straumēt tiešsaistē.

2. Novērtēšana

Kopīgo noteikumu regulā ir paredzēts *ex ante*, kārtējais un *ex post* novērtējums. Tas būtu jāveic tā, “lai uzlabotu programmu struktūras un īstenošanas kvalitāti, kā arī novērtētu to **efektivitāti, lietderību un ietekmi**” (54. pants). Tādēļ ir svarīgi, lai novērtēšanas procesā savāktie dati atbilstu mērķiem (t. i., iznākuma un rezultāta rādītājiem), kas noteikti plānošanas posmā, tādējādi nodrošinot iespēju dalībvalstīm un Komisijai novērtēt, kā notiek pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi.

Pievēršot uzmanību struktūrfondu ietekmei uz galasaņēmējiem, būtu jānovērš problēmas, kas konstatētas iepriekšējā 2007.–2013. gada plānošanas periodā.⁵² Tādēļ ***ex ante* novērtējumā** cita starpā būtu jāiekļauj (55. pants):

- ierosināto programmu rādītāju atbilstība un skaidrība;
- paredzamā iznākuma ietekme uz rezultātu sasniegšanas gaitu;
- cilvēkresursu un administratīvās spējas atbilstība programmas pārvaldībai;
- programmas uzraudzībai un novērtējumiem vajadzīgo datu savākšanai paredzēto procedūru piemērotība;
- to plānoto pasākumu atbilstība, kuru mērķis ir (..) novērst jebkādu diskrimināciju, jo īpaši attiecībā uz pieejamību personām ar invaliditāti;
- plānotie pasākumi, kuru mērķis ir samazināt atbalsta saņēmējiem radīto administratīvo slogu.

Dalībvalstīm plānošanas periodā obligāti jāveic arī **kārtējā novērtēšana**, pievēršot uzmanību “katras programmas (..) efektivitātes, iedarbīguma un ietekmes novērtēšanai” (56. pants). Gan uzraudzības komitejām (piedaloties pakalpojumu lietotājiem un citām ieinteresētajām personām) un Komisijai būtu jāpārbauda vērtējumi. Pamatojoties uz problēmām, kas konstatētas, veicot novērtējumu, var panākt vajadzīgās izmaiņas DP un palielināt iespējamību, ka struktūrfondi sekmēs deinstitucionalizācijas procesu dalībvalstīs. Saistībā ar šīm problēmām Komisijai, iespējams, būs jāveic savs novērtējums.

***Ex post* novērtēšanu** veic vai nu Komisija, vai dalībvalstis, cieši sadarbojoties ar Komisiju, un tajā būtu jāpievērš uzmanība struktūrfondu “efektivitātei un lietderībai” un to ieguldījumam stratēģijā gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei (57. pants). *Ex post* novērtējumi tiks pabeigti līdz 2024. gada beigām, un līdz nākamā gada beigām Komisija tos apkopos kopsavilkuma ziņojumā.

⁵² Dažas dalībvalstis vairāk uzmanības ir pievērsušas tehniskajām un administratīvajām problēmām, nevis finansētā projekta ietekmei vidējā termiņā un ilgtermiņā. Sk. *ECCL* ziņojumu, *op. cit.*, 36. lpp.

► **Resursu nodrošināšana un neatkarīgi eksperti — 54. pants**

Lai novērtējumi uzlabotu finansējuma piešķiršanas procesu, jānodrošina to sagatavošanai vajadzīgie resursi, un to “veic iekšēji vai ārēji eksperti, kas ir funkcionāli neatkarīgi no iestādēm, kuras ir atbildīgas par programmas īstenošanu”. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, tostarp pakalpojumu lietotāji, un ES līmenī Eiropas Ekspertu grupa pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi var nodrošināt novērtējumu neatkarību no jebkādas ietekmes.

Turklāt novērtējumos izklāstītā informācija par finansētajiem projektiem un to ietekmi būtu jādara “pieejama publikai”.

► **Novērtējumu kontrolesaraksts**

Novērtē visus plānošanas un īstenošanas posmus — situāciju pirms un pēc tiem, kā arī izpildes procesu.	
Uzmanība ir pievērsta finansēto projektu efektivitātei, lietderībai un ietekmei.	
Novērtējumos ir sniegta atbilstīga informācija par finansētajiem projektiem.	
Uzraudzības komitejas, kurās ir pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, pārbauda novērtējumus.	
Pamatojoties uz novērtējumu iznākumu, dalībvalstis vai Komisija ir veikušas vajadzīgās darbības.	
Novērtēšanas procesam ir nodrošināti pietiekami resursi.	
Neatkarīgi eksperti ir veikuši novērtējumus.	
Novērtējumi pieejamā formātā ir pieejami sabiedrībai.	

5. nodaļa

Pirmspievienošanās palīdzības instruments (IPA II)

Pirmspievienošanās palīdzības instrumentu (*IPA II*), kas aizstāj *IPA*, izmanto, lai atbalstītu Eiropas Savienības paplašināšanās politiku, proti, lai ES paplašināšanās stratēģijas politikas prioritātes ietvertu konkrētās darbībās un kandidātvalstu un potenciālo kandidātvalstu standartus un tiesību aktus pielīdzinātu ES standartiem un tiesību aktiem. *IPA II* paredzēts, lai sniegtu valstīm tehnisko un finansiālo palīdzību, tostarp **cilvēktiesību un pamatbrīvību, pilsoniskās sabiedrības attīstības un sociālās iekļautības jomā**. Tāpēc paplašināšanās procesā iesaistītās valstis to var izmantot, lai atbalstītu bērnu, cilvēku ar invaliditāti, cilvēku ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtnieku un gados vecāku cilvēku tiesības dzīvot sabiedrībā un ģimenes vidē.

IPA II ir iekļauts vairākos finanšu instrumentos, kas paredzēti ES ārējās darbības īstenošanai, un attiecas uz 2014.–2020. gadu. Šo instrumentu kopējais budžets ir 11,7 miljardi EUR.⁵³

IPA II reglamentē divas regulas:

- 1) **Regula (ES) Nr. 236/2014, ar ko paredz kopīgus noteikumus un procedūras, lai īstenotu Savienības instrumentus ārējās darbības finansēšanai** (“Kopīgie noteikumi”)⁵⁴ un
- 2) **Regula (ES) Nr. 231/2014, ar ko izveido Pirmspievienošanās palīdzības instrumentu (*IPA II*)** (“*IPA II* regula”)⁵⁵.

Lai gan kopīgajos noteikumos ir visi attiecīgie tehniskie noteikumi (t. i., īstenošanas noteikumi un procedūras), ko piemēro visiem ES ārējās darbības instrumentiem, *IPA II* regulā ir noteikti darbību veidi, kuras var atbalstīt. Tādēļ, piemēram, kopīgajos noteikumos ir minēta lietotāju grupu iesaistīšana un pieejamības nodrošināšana cilvēkiem ar invaliditāti, savukārt *IPA II* regulā ir noteikti konkrēti tematiskie mērķi un politikas jomas.

Lai gan regulas, kuras reglamentē *IPA II*, nav tik sīki izstrādātas kā struktūrfondu regulas, tas piedāvā nozīmīgu iespēju modernizēt sociālos pakalpojumus un citus sociālās iekļaušanas pasākumus, kas paredzēti šajā rokasgrāmatā aplūkotojām lietotāju grupām. Turklāt **vienotajā stratēģiskajā satvarā ir uzsvērtā struktūrfondu un *IPA II* papildināmības īpašā nozīme**.⁵⁶ Šajā ziņā struktūrfondu regulās izklāstīts satvars *IPA II* izmantošanai attiecībā uz pakalpojumiem, kas paredzēti bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtniekiem un gados vecākiem cilvēkiem. Tāpēc ***IPA II* plānošanas dokumentos nedrīkst iekļaut darbības, kas neatbilst struktūrfondu regulām, piemēram, darbības, kas dažādas iedzīvotāju grupas nošķir no sabiedrības**.

⁵³ Sk.: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm#ipa2

⁵⁴ Sk.: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/finacial_assistance/ipa/2014/236-2014_cir.pdf

⁵⁵ Sk.: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/finacial_assistance/ipa/2014/231-2014_ipa-2-reg.pdf

⁵⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1303/2013, I pielikums “Vienots stratēģiskais satvars”, 2. iedaļas 3. punkts, pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&from=EN>

5.1. IPA II valstis

IPA II var izmantot šādas valstis: Albānija, bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika, Bosnija un Hercegovina, Islande, Kosova (saskaņā ar UNSCR 1244/1999), Melnkalne, Serbija un Turcija.

5.2. Kopīgo noteikumu galvenie principi

Kopīgo noteikumu regulā, ko piemēro visiem ES ārējiem instrumentiem, izklāstīti vairāki principi un konkrētāks tehnisko noteikumu kopums. Tostarp ir noteikta nepieciešamība ievērot cilvēktiesības un pamatbrīvības, prasība iesaistīt pilsonisko sabiedrību kā vienu no galvenajām ieinteresētajām personām un izveidot mehānismus sadarbībai ar pilsonisko sabiedrību.

Īpaši svarīgi ir šādi principi:

- **7. pants:** programmu un projektu sagatavošanas un īstenošanas procesā valstīm jāizpilda kritērijs — nodrošināt **pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti**;
- **15. pants:** Eiropas Komisijai īstenošanas procesā jānodrošina **apspriešanās ar attiecīgām ieinteresētajām personām**, tostarp pilsonisko sabiedrību, un jānodrošina tām iespēja pilnvērtīgi iesaistīties šajā procesā.

5.3. IPA II regulas attiecīgie noteikumi

Kā jau minēts, IPA II regulā ir noteikti šā finansēšanas instrumenta vispārīgie un konkrētie mērķi, politikas jomas, kuras saņems atbalstu, un īstenošanas mehānisms. Turpmāk izklāstīti noteikumi, kas attiecas uz pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.

► Konkrētie mērķi un rādītāji — 2. pants

- Attiecīgie mērķi, kas uzskaitīti IPA II regulā, “veicina un aizsargā cilvēktiesības un pamatbrīvības, nodrošina (..) diskriminācijas apkarošanu un iecietību” (2. panta 1. punkta a) apakšpunkta ii) punkts), “veicina pilsoniskās sabiedrības attīstību” (2. panta 1. punkta a) apakšpunkta viii) punkts), “veicina nodarbinātību” (2. panta 1. punkta b) apakšpunkta iii) punkts), “**veicina sociālo un ekonomisko iekļaušanu, jo īpaši attiecībā uz minoritātēm un neaizsargātām iedzīvotāju grupām, tostarp personām ar invaliditāti**” (2. panta 1. punkta b) apakšpunkta iv) punkts), “sekmē iekļaujošu un integrētu izglītības sistēmu” (2. panta 1. punkta b) apakšpunkta v) punkts), atbalsta “pakāpenisku pielāgošanos Savienības *acquis*, (..) tostarp gatavošanos pārvaldīt Savienības struktūrfondus” (2. panta 1. punkta c) apakšpunkts) un nodrošina “reģionālās integrācijas un teritoriālās sadarbības” stiprināšanu (2. panta 1. punkta d) apakšpunkts).
- Jāuzsver, ka 2. panta 1. punkta c) apakšpunktā izvirzītais mērķis ir atbalstīt “pakāpenisku pielāgošanos Savienības *acquis*, kā arī tā pieņemšanu, īstenošanu un izpildi”, tostarp attiecībā uz struktūrfondiem. Īpaši būtiski tas ir attiecībā uz deinstitucionalizāciju. (Sk. šīs rokasgrāmatas 1. nodaļu.)

► Politikas jomas — 3. pants

- Regulas 3. pantā ir noteiktas politikas jomas, kuru atbalstam var izmantot IPA II, tostarp

“nodarbinātība, sociālā politika, izglītība, dzimumu līdztiesības veicināšana un cilvēkresursu attīstība” (3. panta 1. punkta c) apakšpunkts).

- Vienlīdz svarīgs ir minētās regulas 3. panta 3. punkts, kur noteikts, ka var atbalstīt visas darbības, kas paredzētas struktūrfondu regulās, tādējādi faktiski apstiprināts atbalsts visām darbībām, kas tiek veiktas pārejai “no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi”, kā noteikts Kopīgo noteikumu regulā un attiecīgo fondu regulās.

► Partnerība — 5. pants

- Saskaņā ar 5. panta 6. punktu, “gatavojot, īstenojot un uzraugot palīdzību”, Komisija apspriedīsies ar dažādiem partneriem, tostarp attiecīgā gadījumā iekļaus “pilsoniskās sabiedrības organizācijas”.
- Būtiski, ka *IPA II* var izmantot, lai stiprinātu pilsoniskās sabiedrības organizāciju spējas. Šajā pašā pantā noteikts, ka “pilsoniskās sabiedrības organizāciju spējas tiek stiprinātas, tostarp (...) kā palīdzības tiešās saņēmējas”.

► Stratēģijas dokumenti — 6. pants

- Palīdzību saskaņā ar *IPA II* sniedz atbilstīgi paplašināšanās politikas regulējumam, ko noteikusi Eiropadome un kas ietverts paziņojumā par paplašināšanās stratēģiju un attiecīgo valstu progresa ziņojumos.
- Stratēģijas dokuments laikposmam no 2014.–2020. gada plānošanas periodam attiecībā uz katru valsti (ar dažiem starpvalstu elementiem) jāsaskaņo ar Eiropas Komisiju. Stratēģijas dokumentos **nosaka prioritārās darbības, kas paredzētas dažādu mērķu sasniegšanai. Tajos ietver ES finansējuma indikatīvu sadalījumu pa politikas jomām un nosaka rādītājus, lai novērtētu virzību uz mērķu sasniegšanu.** Turklāt tajos jāņem vērā attiecīgās valstu stratēģijas.
- Stratēģijas dokumentus katru gadu pārskata. Tādēļ ir svarīgi, lai organizācijas, kas pārstāv dažādas lietotāju grupas, varētu piedalīties šajās sarunās un iekļaut mērķus, kas sekmēs deinstitucionalizāciju.

► Programmas un pamatnolīgumi — 7. un 8. pants

- Pēc stratēģijas dokumentu saskaņošanas tos ietver konkrētās programmās un pasākumos, ko īsteno katrā valstī. Var būt gada vai daudzgadu, valsts vai starpvalstu programmas.
- Šā procesa beigās Eiropas Komisija un attiecīgās valstis noslēdz pamatnolīgumus par palīdzības īstenošanu.

► Tematiskās prioritātes atbalstam — II un III pielikums

IPA II regulas 2. pielikumā ir izklāstītas tematiskās prioritātes atbalstam. Pielikumā noteiktas **vairākas prioritātes attiecībā uz sociālo iekļaušanu, nodarbinātību, izglītību un pilsoniskās sabiedrības nozīmes palielināšanu, kuras var sekmēt deinstitucionalizācijas procesu**, un ir svarīgi tās iekļaut valstu programmās.

- c) stiprināt pilsoniskās sabiedrības organizāciju un sociālo partneru organizāciju, tostarp (...) profesionālo apvienību, spējas (...);
- d) ieguldījums izglītībā, prasmēs un mūžizglītībā; Ar darbībām šajā jomā cenšas panākt šādus mērķus: veicināt vienlīdzīgu pieeju kvalitatīvai pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas izglītībai; (...) atbalstīt ieguldījumu izglītības un apmācības infrastruktūrā,

- jo īpaši, lai (..) veicinātu tādu izglītību, kurā nepastāv nošķiršana;
- e) veicināt nodarbinātību un atbalstīt darbaspēka mobilitāti; Ar darbībām šajā jomā cenšas panākt šādus mērķus: (..) visu maz pārstāvēto grupu mudināšanu vairāk iesaistīties darba tirgū;
- f) veicināt sociālo iekļaušanu un apkarot nabadzību. Ar darbībām šajā jomā cenšas panākt šādus mērķus: atstumtu kopienu, piemēram, romu, iekļaušana; cīņa pret diskrimināciju (..) invaliditātes, vecuma (..) dēļ; un pastiprināt pieeju pieejamiem, ilgtspējīgiem un augstas kvalitātes pakalpojumiem, piemēram, veselības aprūpes pakalpojumiem, un vispārējas intereses sociālajiem pakalpojumiem, tostarp modernizējot sociālās aizsardzības sistēmas.

3. pielikumā ir tematiskās prioritātes palīdzībai **teritoriālās sadarbības** jomā, kas ietver šādas prioritātes:

- a) pārrobežu nodarbinātības (..) un sociālās un kultūras integrācijas veicināšanu, *inter alia*: (..) ieguldot valsts nodarbinātības dienestos; atbalstot investīcijas sabiedrības veselības un sociālo pakalpojumu jomā;
- b) ieguldījumus jaunatnē, izglītībā un prasmēs, *inter alia* attīstot un īstenojot kopīgas izglītības, profesionālās apmācības, apmācības shēmas un infrastruktūru, kas atbalsta jauniešu aktivitātes.

5.4. IPA II īstenošanas kontrolesaraksts

Iespējas deinstitucionalizācijas iekļaušanai IPA II investīciju prioritātēs	Kontaktpunkts	
Gada progressa ziņojumos ir uzsvērts cilvēku stāvoklis aprūpes iestādēs un nepieciešamība izveidot vietējās kopienas nodrošinātus un institucionālai aprūpei alternatīvus risinājumus. Tajos ir arī paskaidrots, kā un vai IPA II tiek izmantots deinstitucionalizācijas atbalstam.	ES delegācija un Eiropas Komisija	
Stratēģijas dokumentos pāreja no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem ir noteikta kā viena no prioritārajām jomām, kas būtu jāfinansē.	ES delegācija un Eiropas Komisija	
Deinstitucionalizācija kā prioritāra joma ir iekļauta valsts programmās un Eiropas Komisijas un valstu iestāžu noslēgtajos pamat nolīgumos.	Valstu iestādes un Eiropas Komisija	
Valsts programmās un pamat nolīgumos iekļautie pasākumi atbilst struktūrfondu regulām 2014.–2020. gadam.	Eiropas Komisija	
Viens no pamat nolīgumos iekļautajiem kritērijiem ir pilsoniskās sabiedrības kā vienas no galvenajām ieinteresētajām personām iesaistīšana un ir paredzēti pilsoniskās sabiedrības spēju stiprināšanas pasākumi.	Valstu iestādes un Eiropas Komisija	
IPA II gada uzraudzības ziņojumos ir izvērtēts, vai IPA II ir sekmējis bērnu, cilvēku ar invaliditāti, cilvēku ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtnieku un gados vecāku cilvēku sociālo iekļaušanu un, ja tas ir noticis, — kā tas ir paveikts.	Eiropas Komisija	

SITUĀCIJAS ANALĪZE — SERBIJA. Ilgstošas aprūpes institūciju plānotā slēgšana

Piedāvājumā “Centralizētās IPA programmas; 11. projekts: Atbalsts cilvēku ar garīgu invaliditāti un garīgām slimībām deinstitucionalizācijai (DI) un sociālajai iekļaušanai, CRIS Nr. 2011/022-585”, Serbijas valdība plānoja ieguldīt 5,17 miljonus EUR Eiropas Savienības finansējuma (IPA), lai Serbijā rekonstruētu sešas ilgstošas aprūpes institūcijas, kas paredzētas cilvēkiem ar garīgu invaliditāti un garīgās veselības problēmām. Ierosinātā projekta mērķis bija “veicināt cilvēku ar garīgu invaliditāti un garīgām slimībām deinstitucionalizāciju un sociālo iekļaušanu vietējā līmenī, pārveidojot aprūpes iestādes nolūkā uzlabot pakalpojumus, vienlaikus nodrošinot deinstitucionalizāciju”.

Eiropas Ekspertu grupas pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi (EEG) norādītās problēmas saistībā ar piedāvājumu

Par spīti norādītajam projekta mērķim EEG pauda bažas, ka projekts neveicinās aprūpes iestāžu pārveidošanu un vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveidi. Lai gan piedāvājumā konkrēti bija sīki izklāstīta sešu iestāžu rekonstrukcija un aprīkojums (kas nebija tikai iemītnieku veselības un drošības riska novēršanai nepieciešamais minimums), tajā nebija piešķirts konkrēts finansējums vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveidei, bet gan pārveides un attīstības plāniem. Attiecībā uz šiem plāniem bija noteikts to galīgais sagatavošanas termiņš, taču nebija izstrādāts grafiks pārejai uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem.

Serbijas Republikas parlaments 2011. gada 31. martā izdeva Likumu par sociālo labklājību, kura galvenās prioritātes bija deinstitucionalizācija un aprūpes decentralizācija. Šajā likumā tiek veicināta mūsdienīgu, vietējo sociālo pakalpojumu izveide un nodrošināts finansiālais atbalsts vietējās kopienas pakalpojumu izveidei. Lai gan tajā nav dots skaidrs rīkojums slēgt 13 Serbijas aprūpes iestādes, tā 207. pantā paskaidrots, ka no valsts budžeta atbalstīs: 1) sociālo pakalpojumu izveidi mazāk attīstītās pašvaldībās; 2) sociālo pakalpojumu izveidi pašvaldībās, kuru teritorijā ir institucionālās aprūpes iestādes, un 3) inovatīvu sociālo pakalpojumu un Serbijas Republikai īpaši nozīmīgu pakalpojumu izveidi. Tāpēc EEG norādīja, ka ES finansējums būtu jāizmanto, lai atbalstītu Serbijas tiesību aktu īstenošanu sociālo pakalpojumu jomā, t. i., lai papildinātu valsts finansējumu, kas paredzēts deinstitucionalizācijai un sociālās aprūpes decentralizācijai.

Pēc tam ar Serbijas un starptautisko NVO atbalstu un Eiropas Komisijas atbalstu Serbijas varas iestādes pārskatīja piedāvājumu, lai atbalstītu vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu izveidi, nevis pašreizējo iestāžu modernizāciju.

1. pielikums

Pārskats par struktūrfondu regulu attiecīgajiem noteikumiem 2014.–2020. gadam

1. Kopīgo noteikumu regula⁵⁷

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
4. panta 6. punkts <i>(Vispārējie principi)</i>	Komisija un dalībvalstis (..) nodrošina koordināciju starp ESI fondiem un starp ESI fondu un citiem attiecīgajiem Savienības politikas virzieniem, stratēģijām un instrumentiem (..)	ESF un ERAF izmantojumam jāatbilst ES sociālās iekļaušanas politikas virzieniem (sk. sarakstu rokasgrāmatas 1. nodaļā) un ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām (<i>UNCRPD</i>) noteiktajām ES saistībām. Šos fondus nevajadzētu izmantot institucionālās aprūpes atbalstam. Ja ESF izmanto vietējās kopienas līmeņa pakalpojumu finansēšanai, arī ERAF nevajadzētu izmantot institūciju atjaunošanas vai jaunu institūciju izveides nolūkā.
5. panta 1. punkts <i>(Partnerība un daudzlīmeņu pārvaldība)</i>	Attiecībā uz partnerības nolīgumu un katru programmu katra dalībvalsts (..) organizē partnerību ar kompetentajām reģionālajām un vietējām iestādēm. Partnerībā iesaista arī šādus partnerus: (..) c) attiecīgās struktūras, kas pārstāv pilsonisko sabiedrību, cita starpā (..) nevalstiskās organizācijas un struktūras, kuras ir atbildīgas par sociālās iekļaušanas, dzimumu līdztiesības un nediskriminācijas veicināšanu.	Partnerības nolīgumu un darbības programmu izstrādē, kā arī attiecīgo programmu īstenošanas, uzraudzīšanas un novērtēšanas procesā jāiesaista organizācijas, kas pārstāv bērnus, cilvēkus ar invaliditāti, cilvēkus ar garīgās veselības traucējumiem un bezpajumtniekus.

⁵⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1303/2013, pieejama vietnē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&from=LV>

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
6. pants <i>(Atbilstība Savienības un valstu tiesību aktiem)</i>	ESI fondu atbalstītās darbības atbilst piemērojamiem Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem, kas attiecas uz tā piemērošanu ("piemērojamie tiesību akti").	Tiklīdz <i>UNCRPD</i> konvenciju ratificē ES un vairākums tās dalībvalstu, <i>UNCRPD</i> kļūst par ES un dalībvalstu likumdošanas sistēmas sastāvdaļu. Tādēļ SF jāizmanto atbilstoši <i>UNCRPD</i> un citiem tiesību aktiem, kas attiecas uz bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem un bezpajumtniekiem.
7. pants <i>(Vīriešu un sieviešu līdztiesības veicināšana un nediskriminācija)</i>	Dalībvalstis un Komisija veic atbilstīgus pasākumus, lai programmu sagatavošanā un īstenošanā novērstu jebkādu diskrimināciju (..) invaliditātes, vecuma (..) dēļ. Visā programmu sagatavošanas un īstenošanas laikā jo īpaši ņem vērā pieejamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti.	Šis pants aizliedz diskriminēt cilvēkus ar invaliditāti dažādos SF izmantošanas posmos. Jāgarantē, ka cilvēkiem ar invaliditāti ir pieejamas visas programmas, ne tikai tās, kas tieši attiecas uz viņiem. Tādēļ jānodrošina vienlīdzīga piekļuve precēm, pakalpojumiem un ēkām.
9. pants <i>(Tematiskie mērķi)</i>	(..) katrs ESI fonds atbalsta šādus tematiskos mērķus: 8) veicināt stabilas un kvalitatīvas darba vietas un atbalstīt darbaspēka mobilitāti; 9) veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju; 10) ieguldīt izglītībā (..)	Šie trīs tematiskie mērķi nodrošina satvaru SF izmantošanai darbībām, ar kurām atbalsta deinstitucionalizācijas procesu.
15. panta 1. punkts <i>(Partnerības nolīguma saturs)</i>	Partnerības nolīgumā izklāsta: c) procedūru, kas nodrošina 5. pantā minētā partnerības principa ievērošanu, d) (..) partneru indikatīvo sarakstu un kopsavilkumu par darbībām, kas īstēnotas, lai tos iesaistītu (..).	Dalībvalstīm ir jāpaskaidro, kā tās ir iesaistījušas pilsonisko sabiedrību SF programmu plānošanā un kā tā tiks iesaistīta citos SF izmantošanas posmos. Dalībvalstīm ir jānorāda iesaistīto personu vārdi un/vai organizāciju nosaukumi.

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
15. panta 2. punkts	Partnerības nolīgumā norāda arī: a) (...) iii) attiecīgā gadījumā integrētu pieeju, lai risinātu to ģeogrāfisko reģionu īpašās vajadzības, kurus visvairāk skar nabadzība, vai to mērķgrupu īpašās vajadzības, kurās ir lielākais diskriminācijas vai sociālās atstumtības risks, jo īpaši ņemot vērā sociāli atstumtās kopienas, personas ar invaliditāti, ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus, kas nav iesaistīti darba attiecībās, izglītībā vai apmācībā (...).	Partnerības nolīgumā jāizklāsta plāni, kā risināt institucionālajā aprūpē esošo vai institucionalizācijas riskam pakļauto cilvēku situāciju valstīs, kuru vietējā kopienā trūkst kvalitatīvas aprūpes un atbalsta pakalpojumu.
19. panta 2. punkts (<i>Ex ante</i> nosacījumi)	Partnerības nolīgumā iekļauj kopsavilkumu par piemērojamo <i>ex ante</i> nosacījumu izpildes izvērtējumu valsts līmenī un par tiem nosacījumiem, kas (...) nav izpildīti partnerības nolīguma iesniegšanas dienā, — veicamās darbības, atbildīgās struktūras un minēto darbību īstenošanas grafiku.	Dalībvalstīm partnerības nolīgumos jāpaskaidro, kā tās ir izpildījušas vai plāno izpildīt tematiskos un vispārējos <i>ex ante</i> nosacījumus (tostarp nosakot pienākumu sadali un skaidru izpildes grafiku). Tam nepieciešams “valsts stratēģisks politikas satvars nabadzības mazināšanai” un “eksistējoša administratīvā spēja īstenot un piemērot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām” (<i>UNCRPD</i>).
27. panta 4. punkts (<i>Programmu saturs</i>)	Katrā prioritātē nosaka rādītājus un atbilstīgus mērķus (...), lai pēc tiem izvērtētu programmas īstenošanas progresu virzībā uz mērķu sasniegšanu kā pamatu darbības rezultātu uzraudzībai, novērtēšanai un izvērtēšanai.	Attiecīgajās darbības prioritātēs izklāsta iznākumu un rezultātu rādītājus, lai uzraudzības komitejas un EK varētu novērtēt, vai finansētās darbības atbalsta deinstitucionalizācijas procesu. Vairāki rezultātu un iznākumu rādītāji ir ierosināti rokasgrāmatas 2. nodaļā.

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
48. panta 1. punkts (Uzraudzības komitejas sastāvs)	Par uzraudzības komitejas sastāvu lemj dalībvalsts ar noteikumu, ka uzraudzības komitejas sastāvā ir (..) 5. pantā minēto partneru pārstāvji. Attiecīgie partneri, izmantojot pārredzamu procedūru, deleģē partneru pārstāvjus darboties uzraudzības komitejā. Katram uzraudzības komitejas loceklim var būt balsstiesības.	Dalībvalstij attiecīgajās darbību programmās jāiesaista organizācijas, kuras pārstāv bērnus, cilvēkus ar invaliditāti, cilvēkus ar garīgās veselības problēmām un bezpajumtniekus, kā arī citas ieinteresētās personas. Tās izvēlas, izmantojot pārredzamu procedūru, un tām var piešķirt balsstiesības (kaut gan par to lemj attiecīgā dalībvalsts).
52. panta 2. punkts (Progresā ziņojums)	Progresā ziņojumā iekļauj informāciju un izvērtējumu par: c) to, vai darbības, kas veiktas, lai izpildītu piemērojamus <i>ex ante</i> nosacījumus, kuri noteikti partnerības nolīgumā un nebija izpildīti partnerības nolīguma pieņemšanas dienā, ir īstenotas (..)	Dalībvalstīm ir jāiesniedz EK divi progresā ziņojumi (ar izpildes termiņu attiecīgi 2017. un 2019. gadā), kuros jāietver informācija par attiecīgo vispārējo un tematisko <i>ex ante</i> nosacījumu izpildi (sk. rokasgrāmatas 1. nodaļu).
96. panta 4. punkts (Mērķa “Investīcijas izaugsmei un nodarbinātībai” darbības programmas saturs, pieņemšana un grozīšana)	Papildus darbības programmā norāda: a) attiecīgā gadījumā, vai un kā tajā tiek risinātas to ģeogrāfisko reģionu īpašās vajadzības, kurus visvairāk ietekmē nabadzība, vai to mērķgrupu īpašās vajadzības, kurās ir lielākais diskriminācijas vai sociālās atstumtības risks, īpaši ņemot vērā sociāli atstumtās kopienas un personas ar invaliditāti, un attiecīgos gadījumos norādot ieguldījumu integrētajā pieejā, kas izklāstīta partnerības nolīgumā.	Attiecīgajās darbības programmās jānorāda pasākumi, kā risināt institucionālajā aprūpē esošo vai institucionalizācijas riskam pakļauto cilvēku vajadzības. Tas attiecas uz visām tām dalībvalstīm, kuru vietējā kopienā trūkst kvalitatīvas aprūpes un atbalsta pakalpojumu.
96. panta 5. punkts	Darbības programmā norāda: c) darbības, kas veiktas, lai iesaistītu 5. pantā minētos partnerus darbības programmas sagatavošanā, un šo partneru nozīmi darbības programmas īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā.	Attiecīgajās darbību programmās jāpaskaidro, kā organizācijas, kas pārstāv dažādas lietotāju grupas, tika iesaistītas konkrētās darbības programmas izstrādē un kā tās tiks iesaistītas programmas īstenošanas, uzraudzības un novērtēšanas procesā.

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
96. panta 6. punkts	<p>Darbības programmā (..) izklāsta arī:</p> <p>b) par katru <i>ex ante</i> nosacījumu (..) novērtējumu par to, vai <i>ex ante</i> nosacījums ir izpildīts partnerības nolīguma un darbības programmas iesniegšanas dienā, un, ja <i>ex ante</i> nosacījumi nav izpildīti — to darbību aprakstu, kas jāveic, lai izpildītu <i>ex ante</i> nosacījumu (..)</p>	<p>Attiecīgajās darbības programmās jāpaskaidro, kā ir izpildīti vispārējie un tematiskie <i>ex ante</i> nosacījumi, kuriem nepieciešams valsts stratēģiskās politikas satvars nabadzības mazināšanai un administratīvā spēja īstenot <i>UNCRPD</i>. Ja tie nav izpildīti, darbības programmā jāpaskaidro, kas un kad konkrēti tiks darīts, lai tos īstenotu.</p>
96. panta 7. punkts	<p>Katrā darbības programmā (..) iekļauj aprakstu par:</p> <p>b) īpašām darbībām, kuras jāveic, lai veicinātu iespēju vienlīdzību un darbības programmas sagatavošanā, izstrādē un īstenošanā novērstu diskrimināciju (..) invaliditātes, vecuma (..) dēļ un jo īpaši attiecībā uz piekļuvi finansējumam, ņemot vērā to dažādo mērķgrupu vajadzības, kurās ir šādas diskriminācijas risks, un jo īpaši nepieciešamību nodrošināt pieejamību personām ar invaliditāti.</p>	<p><u>Visās</u> darbības programmās jāiekļauj apraksts par veicamajām darbībām, kas sekmētu iespēju vienlīdzību cilvēkiem ar invaliditāti, un par veicamajiem pasākumiem, kas cilvēkiem ar invaliditāti nodrošinātu piekļuvi visām SF atbalstītajām darbībām.</p>
110. panta 1. punkts (<i>Uzraudzības komitejas funkcijas</i>)	<p>Uzraudzības komiteja jo īpaši pārbauda:</p> <p>f) pasākumus, kas veikti, lai veicinātu (..) iespēju vienlīdzību un nediskrimināciju, tostarp pieejamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti;</p> <p>h) attiecīgā gadījumā <i>ex ante</i> nosacījumus, kuri nav izpildīti partnerības nolīguma un darbības programmas iesniegšanas dienā, un progresu saistībā ar piemērojamo <i>ex ante</i> nosacījumu izpildi (..).</p>	<p>Uzraudzības komitejām īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, kā SF atbalstītie pasākumi sekmē iespēju vienlīdzību un nediskrimināciju attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti, un vai tie ir pieejami cilvēkiem ar invaliditāti.</p> <p>Uzraudzības komiteju pienākums ir arī uzraudzīt attiecīgo <i>ex ante</i> nosacījumu izpildi.</p>

Noteikums	Regulas teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
111. panta 4. punkts	<p>Gada īstenošanas ziņojumos, ko iesniedz 2017. gadā un 2019. gadā, atkarībā no darbības programmu satura un mērķiem, var iekļaut informāciju un izvērtēt:</p> <p>h) progresu pasākumu īstenošanā, lai risinātu to ģeogrāfisko reģionu īpašās vajadzības, kurus visvairāk ietekmē nabadzība, vai to mērķgrupu īpašās vajadzības, kurās ir vislielākais diskriminācijas vai sociālās atstumtības risks, īpaši ņemot vērā sociāli atstumtās grupas un personas ar invaliditāti (..).</p>	<p>EK iesniegtajos īstenošanas ziņojumos cita starpā jāiekļauj informācija par to, kā atbalsta pasākumi ir sekmējuši deinstitucionalizācijas procesa virzību, tostarp arī institucionalizācijas novēršanu, attiecīgajā dalībvalstī.</p>

1.1. Ex ante nosacījumi (XI pielikums, Kopīgo noteikumu regula)

1.1.1. Tematiskie ex ante nosacījumi

Tematiskie mērķi	Investīciju prioritātes	Ex ante nosacījums	Izpildes kritēriji
9. Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju	<p>ESF:</p> <ul style="list-style-type: none"> aktīva iekļaušana, tostarp lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabotu nodarbināmību. <p>ERAF:</p> <ul style="list-style-type: none"> veikt investīcijas veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, kas veicina valsts, reģionālo un vietējo attīstību, samazinot nevienlīdzību attiecībā uz veselības un sociālo stāvokli, veicinot sociālo iekļaušanu ar labāku piekļuvi sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem un atbalstot pāreju no iestāžu uz sabiedrības sniegtiem pakalpojumiem. <p>(..)</p>	<p>9.1. Ir izstrādāts un tiek īstenots valsts stratēģisks politikas satvars nabadzības mazināšanai, kura mērķis ir darba tirgū aktīvi iekļaut no tā atstumtus cilvēkus, ņemot vērā nodarbinātības pamatnostādnes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ir ieviests valsts stratēģisks politikas satvars nabadzības mazināšanai, kura mērķis ir panākt aktīvu iekļaušanu un kas: <p>(..)</p> <ul style="list-style-type: none"> ietver pasākumus, ar kuriem atbalsta valsts nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas mērķa sasniegšanu (kas definēts valsts reformu programmā), kurš paredz ilgtspējīgu un kvalitatīvu darba iespēju veicināšanu cilvēkiem, kuri visvairāk pakļauti sociālās atstumtības riskam, tostarp cilvēkiem no atstumtām kopienām; <p>(..)</p> <ul style="list-style-type: none"> atkarībā no noteiktajām vajadzībām ietver pasākumus pārejai no iestāžu aprūpes uz sabiedrības sniegtu aprūpi;
	<p>ESF:</p> <ul style="list-style-type: none"> atstumto kopienu, piemēram, romu, sociālekonomiskā integrācija <p>ERAF:</p> <ul style="list-style-type: none"> veikt investīcijas veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, 	<p>9.2. Ir ieviests stratēģisks politikas satvars romu iekļaušanai</p>	<p>Ir ieviests valsts romu iekļaušanas stratēģisks politikas satvars:</p> <ul style="list-style-type: none"> kurā ir izvirzīti sasniedzami valsts mēroga mērķi attiecībā uz romu integrāciju, lai mazinātu to atstumtību no plašas sabiedrības.

	<p>kas veicina valsts, reģionālo un vietējo attīstību, samazinot atšķirības attiecībā uz veselības stāvokli, veicinot sociālo iekļaušanu ar piekļuvi sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem un atbalstot pāreju no iestāžu uz sabiedrības sniegtiem pakalpojumiem;</p>		<p>Minētajiem mērķiem vajadzētu būt vēršoties uz galvenajiem četriem ES romu integrācijas virzieniem, kas saistīti ar piekļuvi izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un mājokļiem;</p> <p>(..)</p>
	<p>ESF:</p> <ul style="list-style-type: none"> uzlabot piekļuvi cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem, tostarp veselības aprūpei un vispārējās nozīmes sociālajiem pakalpojumiem. <p>ERAF:</p> <ul style="list-style-type: none"> veikt investīcijas veselības aprūpes un sociālajā infrastruktūrā, kas veicina valsts, reģionālo un vietējo attīstību, samazinot atšķirības attiecībā uz veselības stāvokli, veicinot sociālo iekļaušanu, izmantojot uzlabotu piekļuvi sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem, un atbalstot pāreju no iestāžu uz sabiedrības sniegtiem pakalpojumiem. 	<p>9.3. Veselība: ir izstrādāts valsts vai reģionāls veselības aizsardzības stratēģisks politikas satvars (..)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ir ieviests valsts vai reģionāls stratēģisks politikas satvars veselības aizsardzības jomā, kas paredz: koordinētus pasākumus, lai uzlabotu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem; <p>(..)</p>

1.1.2. Vispārējie *ex ante* nosacījumi

Joma	<i>Ex ante</i> nosacījums	Izpildes kritēriji
1. Diskriminācijas novēršana	Ir administratīvā spēja saistībā ar ESI fondiem īstenot un piemērot Savienības tiesību aktus un politiku diskriminācijas novēršanas jomā.	<ul style="list-style-type: none"> Dalībvalstu iestāžu sistēmai un tiesiskam regulējumam atbilstoša kārtība to struktūru iesaistei visā programmu sagatavošanas un īstenošanas gaitā, kuras ir atbildīgas par vienlīdzīgas attieksmes veicināšanu pret visām personām, tostarp konsultāciju sniegšanu par līdztiesības jautājumiem attiecībā uz darbībām, kas saistītas ar ESI fondu; kārtība tā personāla apmācībai, kurš strādā iestādēs, kas iesaistītas ESI fondu pārvaldībā un kontrolē jomās, uz kurām attiecas Savienības tiesību akti un politika diskriminācijas novēršanas jomā.
3. Invaliditāte	Ir administratīvā spēja saistībā ar ESI fondiem īstenot un piemērot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (<i>UNCRPD</i>) atbilstoši Padomes Lēmumam 2010/48/EK	<ul style="list-style-type: none"> Dalībvalstu iestāžu sistēmai un tiesiskam regulējumam atbilstoša kārtība saziņai ar tām struktūrām un to iesaistei visā programmu sagatavošanas un īstenošanas gaitā, kuras ir atbildīgas par personu ar invaliditāti tiesību aizstāvību, vai šādu personu pārstāvniecības organizāciju un citu attiecīgu ieinteresēto personu iesaistei; kārtība tā personāla apmācībai, kurš strādā iestādēs, kas iesaistītas ESI fondu pārvaldībā un kontrolē jomās, kurās piemērojami Savienības un valstu tiesību akti un politika invaliditātes jomā, tostarp vajadzības gadījumā saistībā ar pieejamības jautājumiem un <i>UNCRPD</i> praktisko piemērošanu, kā tas atspoguļots Savienības un valstu tiesību aktos; kārtība tam, kā visā programmu sagatavošanas un īstenošanas gaitā nodrošināt <i>UNCRPD</i> 9. panta īstenošanas uzraudzību saistībā ar ESI fondiem.

2. ESF regula⁵⁸

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
6. apsvērums	ESF var izmantot, lai palielinātu cenas ziņā pieejamu, ilgtspējīgu un kvalitatīvu vispārējas nozīmes	ESF var izmantot, lai atbalstītu vairākus kvalitatīvus pakalpojumus vietējās kopienas līmenī, kas var

⁵⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1304/2013, pieejama vietnē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1304&from=LV>

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
	<p>pakalpojumu pieejamību, jo īpaši veselības aprūpes, nodarbinātības un apmācības pakalpojumu, bezpajumtniekiem sniegtu pakalpojumu, ārpuskolas aprūpes, bērnu aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu jomā. Atbalstītie pakalpojumi var būt publiski, privāti un/vai vietējās kopienas līmenī, un tos var sniegt dažādas juridiskās personas, proti, valsts iestādes, privātuzņēmumi, sociālie uzņēmumi, nevalstiskās organizācijas.</p>	<p>palīdzēt novērst institucionālās aprūpes nepieciešamību. Vietējās kopienas līmenī sniegtos pakalpojumus cita starpā var nodrošināt nevalstiskās organizācijas.</p>
19. apsvēruma	<p>ESF būtu jāatbalsta to ANO Konvencijā par invalīdu tiesībām paredzēto Savienības pienākumu izpilde, kas cita starpā attiecas uz izglītību, darbu, nodarbinātību un pieejamību. ESF būtu jāveicina arī pāreja no institucionālās aprūpes uz aprūpi vietējās kopienas līmenī. ESF nevajadzētu atbalstīt nevienu darbību, kas veicina segregāciju vai sociālo atstumtību.</p>	<p>Darbībām, kuras atbalsta ESF, jābūt saskaņā ar <i>UNCRPD</i> un tām būtu jāveicina deinstitucionalizācijas process attiecīgajā dalībvalstī. Ir noteikts arī skaidrs aizliegums izmantot ESF tādu darbību atbalstam, kas sekmētu jebkādas personu grupas segregāciju vai sociālo atstumtību.</p>
2. panta 1. punkts (Pamatuzdevumi)	<p>ESF veicina augstu nodarbinātības un darba vietu kvalitātes līmeni, uzlabo darba tirgus pieejamību, (..) rosina visiem nodrošināt augstu izglītības un apmācības līmeni, (..) apkaro nabadzību, uzlabo sociālo iekļautību un veicina dzimumu līdztiesību, nediskrimināciju un vienlīdzīgas iespējas (..).</p>	<p>ESF var palīdzēt nodrošināt pamatpakalpojumu pieejamību cilvēkiem, kam nepieciešama aprūpe un/vai atbalsts, jo īpaši attiecībā uz nodarbinātību un izglītību.</p>
2. panta 3. punkts	<p>ESF sniedz atbalstu cilvēkiem, tostarp nelabvēlīgā situācijā esošām personām, piemēram, ilgstošiem bezdarbniekiem, invalīdiem (..), sociāli atstumtām kopienām un visu vecuma grupu cilvēkiem, kas saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību.</p>	<p>ESF atbalsts jāsaņem sociāli atstumtiem cilvēkiem, tostarp bērniem ar īpašu aprūpi, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām un bezpajumtniekiem.</p>
3. panta 1. punkts a) (Atbalsta jomas)	<p>tematiskajam mērķim “veicināt stabilas un kvalitatīvas darba vietas un atbalstīt brīvprātīgu darbaspēka mobilitāti”:</p> <p>i) nodarbinātības pieejamības nodrošināšana darba meklētājiem un neaktīvām personām, tostarp ilgstošiem bezdarbniekiem un no</p>	<p>ESF jāveicina nodarbinātības pieejamība cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām, bezpajumtniekiem un jauniešiem, kuriem nepieciešama īpaša aprūpe vai kuri pieder minoritāšu kopienām (piemēram, romu tautībai vai migrantiem).</p>

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
	<p>darba tirgus attālinātām personām (..)</p> <p>ii) jauniešu ilgtspējīga integrācija darba tirgū (..), tostarp jauniešiem, kuriem ir sociālās atstumtības risks, un jauniešiem no sociāli atstumtām kopienām (..)</p>	
3. panta 1. punkta b) apakšpunkts	<p>tematiskajam mērķim “veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju”:</p> <p>i) aktīva iekļaušana, tostarp lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabotu nodarbināmību;</p> <p>ii) sociāli atstumto kopienu, piemēram, romu, sociālekonomiskā integrācija;</p> <p>iii) visu veidu diskriminācijas apkarošana un vienlīdzīgu iespēju veicināšana;</p> <p>iv) piekļuves uzlabošana cenas ziņā pieejamiem, ilgtspējīgiem un kvalitatīviem pakalpojumiem, tostarp veselības aprūpei un vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem</p>	<p>ESF jāatbalsta nodarbinātības, kvalitatīvas veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu pieejamība dažādām cilvēku grupām, kam nepieciešama aprūpe un/vai atbalsts. ESF finansētajām darbībām ir jārisina arī romu situācija, jo tie dažās dalībvalstīs visbiežāk ir pakļauti riskam atrasties iestāžu aprūpē.</p> <p>ESF nevajadzētu atbalstīt tādas darbības, kuras diskriminē kādu cilvēku grupu un veicina to sociālo izstumšanu.</p>
3. panta 1. punkta c) apakšpunkts	<p>tematiskajam mērķim “investēt izglītībā, apmācībā un profesionālajā izglītībā prasmju nodrošināšanai un mūžizglītībā”:</p> <p>i) (..) vienlīdzīgas pieejas veicināšana kvalitatīvai pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas izglītībai (..)</p>	<p>ESF lieto, lai nodrošinātu, ka bērniem un jauniešiem, kuriem nepieciešama aprūpe un/vai atbalsts, ir piekļuve integrētai izglītībai. Tas īpaši attiecas uz deinstitucionalizāciju, ņemot vērā, ka piekļuves trūkums integrētai izglītībai ir viens no galvenajiem institucionalizācijas iemesliem bērniem ar invaliditāti.</p>
4. panta 2. punkts (Saderība un tematiskā koncentrācija)	<p>Vismaz 20 % no kopējiem ESF resursiem katrā dalībvalstī piešķir (..) tematiskajam mērķim “sociālās iekļautības veicināšana un cīņa ar nabadzību un jebkāda veida diskrimināciju”.</p>	<p>Vismaz 20 % no kopējiem ESF resursiem katrā dalībvalstī būtu jāizmanto darbībām, kas veicina sociālo iekļautību un palīdz apkarot nabadzību un diskrimināciju pret tādiem cilvēkiem, kuriem nepieciešama aprūpe un/vai atbalsts.</p>
6. panta 3. punkts (Partneru iesaistīšana)	<p>Lai veicinātu nevalstisko organizāciju pienācīgu līdzdalību un piekļuvi ESF atbalstītām darbībām, jo īpaši sociālās iekļautības jomās, darbības</p>	<p>ESF jāizmanto spēju veidošanas pasākumiem tām nevalstiskajām organizācijām, kuras pārstāv bērnus, cilvēkus ar invaliditāti, cilvēkus ar</p>

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
	programmas vadošās iestādes (..) nodrošina atbilstošu ESF resursu piešķiršanu nevalstiskām organizācijām spēju veidošanas pasākumiem.	garīgās veselības problēmām un bezpajumtniekus vai strādā ar šādām grupām, lai attiecīgās NVO varētu piedalīties ESF atbalstīto darbību plānošanā un ESF finansējuma pieprasīšanas procesā.
8. pants <i>(Vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas sekmēšana)</i>	Dalībvalstis un Komisija veicina vienlīdzīgas iespējas visiem, nepieļaujot diskrimināciju (..) invaliditātes, vecuma (..) dēļ, integrējot nediskriminācijas principu. Šādas darbības ir paredzētas, lai apkarotu visu veidu diskrimināciju, kā arī uzlabotu pieejamību invalīdiem ar mērķi palielināt integrāciju nodarbinātībā, izglītībā un apmācībā, tādējādi uzlabojot sociālo iekļautību, samazinot nevienlīdzību attiecībā uz sekmēm izglītībā un veselības stāvokli, kā arī veicinot pāreju no institucionālās aprūpes uz aprūpi vietējās kopienas līmenī, jo īpaši attiecībā uz tiem cilvēkiem, kas saskaras ar vairākiemeslu diskrimināciju.	ESF atbalstītām darbībām jāsekmē vienlīdzīgas iespējas visiem. Tādēļ jānodrošina, ka nodarbinātības, izglītības, veselības aprūpes un sociālie pakalpojumi ir pieejami cilvēkiem ar invaliditāti un citām personu grupām, kam nepieciešama aprūpe un/vai atbalsts. Ir svarīgi, lai jebkura ESF finansētā darbība atbalstītu deinstitutionalizācijas procesu konkrētajā dalībvalstī.

3. ERAF regula⁵⁹

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
15. apsvērums	Lai veicinātu sociālo iekļaušanu un cīnītos pret nabadzību, jo īpaši marginalizētu kopienu vidū, ir jāuzlabo piekļuve sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem, nodrošinot maza mēroga infrastruktūru un ņemot vērā personu ar invaliditāti un vecu cilvēku īpašās vajadzības.	Dalībvalstīm ERAF līdzekļi ir jāizmanto, lai personām ar invaliditāti uzlabotu piekļuvi pamatpakalpojumiem, nevis lai finansētu infrastruktūru, kas turpinātu personu ar invaliditāti sociālo atstumtību un norobežošanu no pārējās sabiedrības.
16. apsvērums	Pašvaldību pakalpojumiem būtu jāietver visu veidu mājās sniegtie, ģimenēm paredzētie, ar dzīvesvietu saistītie un cita veida pašvaldību pakalpojumi, ar kuriem tiek atbalstītas jebkuras personas tiesības dzīvot attiecīgajā kopienā, nodrošinot vienlīdzīgas izvēles iespējas, un ar kuru palīdzību tiek mēģināts novērst izolāciju un segregāciju šajā kopienā.	Infrastrukturai, kuru finansē ar ERAF līdzekļiem, ir jāatbalsta jebkuras personas tiesības dzīvot attiecīgajā kopienā, nevis institucionālā aprūpē. Tas attiecas uz bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām un bezpajumtniekiem. ERAF nedrīkst izmantot tādas infrastruktūras finansēšanai, kas rada bērnu, cilvēku ar invaliditāti vai citu attiecīgās kopienas grupu izolāciju vai segregāciju. Tas nozīmē, ka konkrētā dalībvalsts ERAF līdzekļus nedrīkst izmantot pašreizējo institūciju atjaunošanai vai jaunu izveidei.
3. panta 1. punkts (<i>ERAF atbalsta darbības joma</i>)	Lai sniegtu ieguldījumu 5. pantā noteikto investīciju prioritāšu īstenošanā, no ERAF atbalsta šādas darbības: d) investīcijas sociālajā, veselības aprūpes, pētniecības, inovāciju, darījumdarbības un izglītības infrastruktūrā [..].	Saistībā ar 16. apsvērumu ERAF jāizmanto, lai sniegtu atbalstu infrastruktūrai, kas stiprinās tiesības uz dzīvi attiecīgajā kopienā visām personu grupām, kuras atrodas institucionālajā aprūpē vai ir pakļautas institucionalizācijas riskam. Tā var būt integrētu mājokļu, izglītības un veselības aprūpes infrastruktūra.
5. panta 9. punkts (<i>Investīciju prioritātes</i>)	No ERAF atbalsta turpmāk minētās investīciju prioritātes (...): 9) sociālās iekļaušanas veicināšana, cīņa pret nabadzību un jebkādu diskrimināciju: a) investējot veselības aprūpes un	Jebkurai infrastruktūrai, kas saņem ERAF atbalstu, ir jāsekmē sociālā iekļaušana un jāveicina deinstitucionalizācijas process attiecīgajā dalībvalstī. Tas nozīmē, ka dalībvalsts nedrīkst finansēt tādu

⁵⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1301/2013, pieejama vietnē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1304&from=LV>

Noteikums	Teksts	Saistība ar rokasgrāmatu
	<p>sociālajā infrastruktūrā, kas sniedz ieguldījumu valsts, reģionālajā un vietējā attīstībā, mazinot atšķirības veselības stāvokļa ziņā, veicinot sociālo iekļaušanu ar sociālo, kultūras un atpūtas pakalpojumu uzlabotas pieejamības palīdzību un veicinot pāreju no institucionāliem uz pašvaldību pakalpojumiem;</p>	<p>infrastruktūru, kas pēc būtības ir institucionāla.</p>

2. pielikums

Struktūrfondu deinstitutionalizācijas procesa atbalsta piemēri

SITUĀCIJAS ANALĪZE — BULGĀRIJA⁶⁰

ESF darbības programmā “Cilvēkresursu attīstība” Bulgārijā finansēja projektu “**Bērņu visiem bērniem**”. Projektu īstenošanas kopējais ilgums — 54 mēneši (no 2010. jūnija līdz 2014. gada decembrim). Minētais projekts ir Bulgārijā pašreiz īstenotās deinstitutionalizācijas reformas galvenais pīlārs, jo tā mērķis ir izveidot ilgtspējīgu modeli pārejai no institucionāliem uz vietējās kopienas nodrošinātiem pakalpojumiem bērniem ar invaliditāti.

Projektam ir divas daļas: “Deinstitutionalizācijas pasākumu plānošana” (2,5 miljoni EUR) un “Vietējās kopienas nodrošinātu pakalpojumu sniegšana” (16,5 miljoni EUR). Papildus ESF šim projektam piešķirtajam atbalstam ERAF un ELFLA piešķīra attiecīgi 54,6 miljonus EUR un 8,5 miljonus EUR, lai palīdzētu pilsētu un lauku pašvaldībām izveidot jaunu sociālo infrastruktūru, kas aizstātu tradicionālās ilgstošas aprūpes institūcijas.

Projekta mērķis ir mainīt izpratni par bērnu ar invaliditāti — iestādēs visneaizsargātāko bērnu grupu — aprūpi, pievēršot uzmanību deinstitutionalizācijas risku novēršanai, ģimeņu atbalstam un ģimenes vai ģimenei līdzīgas vides nodrošināšanai katram bērnam, kas ievietots specializētā aprūpes iestādē bērniem ar invaliditāti. Projektā paredzēts nodrošināt bērniem iespēju izmantot savām konkrētajām vajadzībām atbilstīgu pakalpojumu kopumu. Tādējādi bērniem tiks radīta iespēja dzīvot ģimenē vai ģimenei līdzīgā vidē, kur tiks nodrošināta jauna veida aprūpe. Patlaban nav pietiekami daudz pakalpojumu, kas vietējā kopienā paredzēti bērnu ar invaliditāti atbalstam. Savukārt pašreizējie pakalpojumi nav vienmērīgi sadalīti atbilstīgi mērķgrupu vajadzībām. Tāpēc nav iespējams novērst bērnu ar invaliditāti nošķiršanu un izveidot kvalitatīvu atbalstu. Projektā ir risināta šī problēma, plānojot vietējā kopienā pieejamu pakalpojumu kopumu, kas bērniem un ģimenēm nodrošinās ilgtermiņa alternatīvu.

Galvenās darbības

- Iepriekšējo novērtējumu un katra bērna konkrētā rīcības un aprūpes plāna pārskatīšana un analīze, tostarp katra aprūpes iestādē ievietotā bērna novērtējums, kā arī precīzs izklāsts par šā bērna iespējamo iekļaušanu sabiedrībā.
- Katram aprūpes iestādē ievietotajam bērnam piemērotu pakalpojumu un attiecīgo pašvaldību noteikšana to izveidei, tostarp konkrētajā teritorijā piedāvāto sociālo pakalpojumu izvērtēšana.
- Reintegrācijas darbības, pamatojoties uz katra bērna iepriekšējo novērtējumu pārskatīšanu un analīzi, tostarp sagatavošanās bērna pārvietošanai ārpus iestādes.
- Ieinteresēto personu motivēšana un informēšana, uzsverot deinstitutionalizācijas procesa pozitīvo ietekmi.
- Bērniem paredzēto pakalpojumu sniegšanā iesaistīto darbinieku apmācība un atlase, ņemot vērā attiecīgajā teritorijā plānoto pakalpojumu kopumu.
- Darbības, ko veic, lai paplašinātu aprūpi audžuģimenēs, audžuvecāku atlase un apmācība.

⁶⁰Šo situācijas analīzi iesniedza Eiropas Komisijas Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ĢD (nodaļa F/5, Rumānija, Bulgārija, Malta).

- Pakalpojumi, kas nodrošina atbalstu cilvēkiem, kuri vēlas adoptēt bērnus ar invaliditāti.
- Mērķtiecīgi pasākumi sabiedrības izpratnes palielināšanai par plānotajām darbībām, tostarp pasākumi, kuru mērķis ir mainīt sabiedrības attieksmi pret bērniem ar invaliditāti, un viegli saprotams skaidrojums par dažādiem sociālajiem pakalpojumiem un mērķgrupām, kurām tie paredzēti.
- Informācijas izplatīšanas darbību un projektu rezultātu publiskošana.

2010.–2012. gada rezultāti

- Bērnu un pusaudžu novērtējumu pārskats un analīze — novērtēti 1797 bērni un pusaudži; 245 speciālisti tika iesaistīti 56 iestāžu novērtēšanā.
- Uzlabota piekļuve veselības aprūpei — 468 pārbaudīti bērni, 402 bērniem — papildu konsultācijas pie speciālistiem, 284 — papildu pārbaudes, 59 — noteikta cita diagnoze.
- Ieviesta intensīvas saziņas metode un uzlabota ēdināšana — 124 sesijas ar 316 bērniem un pieaugušajiem.
- Sagatavoti ieteikumi 161 bērna un pieaugušā ēdināšanai.
- Atbalsts pašvaldību infrastruktūras projektiem, lai uzlabotu jauno pakalpojumu darbību.
- 200 sociālie darbinieki pastāvīgi tiek apmācīti novērtēt vecāku spēju attiecībā uz reintegrāciju.

Novērtējums tika izmantots, lai izveidotu “Stacionāro un atbalsta pakalpojumu valsts karti”, kas bija pamats ieguldījumu veikšanai šajā projektā. Valsts kartē ir 149 ģimenes videi līdzīgi izmitināšanas centri un 36 aprūpes iestādes. Paredzēts, ka 1797 bērniem un pieaugušajiem tiks nodrošināti vajadzīgie pakalpojumu un vienāda piekļuve 37 jauniem dienas centriem, kas paredzēti bērniem ar invaliditāti, un 34 sociālās rehabilitācijas un iekļaušanas centriem. Saskaņā ar kartē redzamo informāciju Bulgārijā jauna sociālā infrastruktūra būtu jāizveido 81 pašvaldībā — 62 pilsētu aglomerāciju pašvaldībās un 19 lauku reģionu pašvaldībās.

Projekta īstenošanas gaitā radušās problēmas⁶¹

- **Bērniem ar invaliditāti paredzētais budžets nav pietiekams** un var negatīvi ietekmēt aprūpes kvalitāti. Lai gan ir noteikts, ka bērniem paredzētās nelielās grupu mājās attiecība ir 1:4 (saskaņā ar deinstitutionalizācijas rīcības plāna pirmo uzraudzības ziņojumu), tā var sasniegt 1:9 vai pat 1:10.
- Saskaņā ar uzraudzības ziņojumu 149 paredzētajās grupu mājās katrā mājā varēs **izmitināt 12 bērnus**, būs vēl arī 2 papildu vietas ārkārtas gadījumiem. Šis skaits ir pārāk liels, lai nodrošinātu augstas kvalitātes aprūpi, ņemot vērā katra bērna konkrētās vajadzības. Nepietiekamā finansējuma dēļ šāda liela ietilpība rada risku, ka liela mēroga iestādes tiks aizstātas ar mazākām iestādēm.
- Vietējā kopienā veidojot pakalpojumus bērniem ar invaliditāti nenotiek saskaņošana ar izglītības sektoru. Bez piekļuves vispārējai izglītībai jaunajās mājās bērni arī turpmāk būs nošķirti no sabiedrības.
- Deinstitutionalizācijas rīcības plānā un projektā “Bērniem visiem bērniem” nav ņemtas vērā vajadzības, kas ir bērniem un jauniešiem ar problemātisku uzvedību. Nav izstrādāta stratēģija, nav apmācītu speciālistu vai plānotu pasākumu darbam ar šādiem bērniem un viņu sociālās iekļaušanas nodrošināšanai. Attiecībā uz bērniem un jauniešiem ar problemātisku uzvedību institucionalizācija joprojām tiek uzskatīta par vēlamu risinājumu.

⁶¹ Šīs piezīmes 2012. gada 18. aprīlī iesniedza Bulgārijas Valsts bērnu tīkls. Pilnīgs izklāsts pieejams vietnē: <http://nmd.bg/en/Position/which-are-the-problem-areas-in-the-deinstitutionalization/>.

-
- Ļoti nepietiekami bija aprēķināti resursi un izmaksas saistībā ar visaptverošiem individuālajiem novērtējumiem un izvietojuma plāniem, kā arī intervences pasākumiem nopietnos bērnu aizsardzības gadījumos, kad bērniem varēja tikt nodarīts nenovēršams kaitējums. Šos trūkstošos resursus sedza starptautiskā NVO.
 - Sākotnēji nebija pietiekami aprēķināts īpašu un atbilstīgi apmācītu darbinieku skaits, kas vajadzīgs pārmaiņu programmas izpildei. Tika piesaistīti EK papildu līdzekļi, lai finansētu šo vajadzību.

3. pielikums

Ziņojumu izlase par bērnu un pieaugušo institucionalizāciju valstīs, kas izmanto struktūrfondu un IPA līdzekļus

Vispārīgie ziņojumi

Eiropas Neatkarīgas dzīves tīkls — Eiropas Koalīcija par dzīvi sabiedrībā, *Briefing on Structural Funds Investments for People with Disabilities: Achieving the Transition from Institutional Care to Community Living* (2013)

Tiesību aktu un politikas invaliditātes jomā centrs, Eiropas Fondu centrs, AGE Eiropas platforma, *Lumos*, *The Equal Rights Trust* un Eiropas Cilvēku ar invaliditāti forums, *Joint Memorandum on the need to provide clarity in Thematic Conditionality 10* (2013. gada 16. oktobris)

FEANTSA, *Time for Transition: From Institutional to Community-Based Services in the Fight against Homelessness* (2013)

Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāra birojs, *The right of people with disabilities to live independently and be included in the community*, *CommDH/IssuePaper* (2012)3 (2012)

Quinn, G. & Doyle, S. (2012) *Taking the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities Seriously: The Past and Future of the EU Structural Funds as a Tool to Achieve Community Living*. In *The Equal Rights Review* (9. sējums). *The Equal Rights Trust*.

ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja Eiropas reģionālais birojs,

Getting a Life – Living Independently and Being Included in the Community (2012)

Parker, C. & Clements, L. (2012) *The European Union Structural Funds and the Right to Community Living*. In *The Equal Rights Review* (9. sējums). *The Equal Rights Trust*.

Mulheir, G. et al. (2012) *Deinstitutionalisation – A Human Rights Priority for Children With Disabilities*. In *The Equal Rights Review* (9. sējums). *The Equal Rights Trust*.

UNICEF, *At Home or In a Home, Formal Care and Adoption of Children in Eastern Europe and Central Asia* (2011)

Eurochild, *Strengthening the Role of the Children's Rights NGOs in the delivery of de-institutionalisation processes through the effective use of structural funds* (2011) (iekļauta Ungārijas, Čehijas Republikas, Slovākijas, Bulgārijas un Rumānijas situācijas analīze)

Eurochild, *Children in Alternative Care*, Valstu apsekojumi (2010)

Eiropas Koalīcija par dzīvi sabiedrībā, *Wasted Time, Wasted Money, Wasted Lives ... A Wasted Opportunity?* – Aktuālais ziņojums par to, kā struktūrfondu pašreizējā izmantošana, neatbalstot pāreju no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi, paldzina cilvēku ar

invaliditāti sociālo atstumtību (2010)

Eiropas Invaliditātes ekspertu akadēmiskais tīkls, *The Implementation of Policies Supporting Independent Living for Disabled People in Europe: Synthesis Report* (2009) (ir arī pieejami ziņojumi par katru ES dalībvalsti)

Mansell, J., Knapp, M., Beadle-Brown, J. & Beecham, J. (2007) *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study. 2. sējums: Main Report*. Canterbury: Tizard Centre, University of Kent

Mulheir, G. & Browne, K. (2007) *De-Institutionalising and Transforming Children's Services: A Guide to Good Practice*, Birmingham: University of Birmingham Press

UNICEF, *Children and Disability in Transition in CEE/CIS and Baltic States* (2005)

Disability Monitor Initiative South East Europe, *Beyond De-institutionalisation, The Unsteady Transition towards an Enabling System in South East Europe* (2004)

Freyhoff, G., Parker, C., Coué, M. & Grieg, N., *Included in Society – Results and Recommendations of the European Research Initiative on Community-Based Residential Alternatives for Disabled People* (2004)

Bulgārija

Bulgārijas Valsts bērnu tīkls, *Problem areas in the deinstitutionalization and development of social services for children and families policy and practice in Bulgaria* (2012. gada aprīlis)

Bulgārijas Helsinku komiteja, *Outstanding Problems in the Implementation of Bulgaria's Obligations Under the UN Convention on the Rights of the Child* (2008)

Bulgārijas Helsinku komiteja, *Human Rights in Bulgaria's Closed Institutions* (2006)

Bulgārijas Helsinku komiteja, *The Archipelago of the Forgotten: Social Care Homes for People with Mental Disorders in Bulgaria* (2005)

Amnesty International, Bulgārija, *Far From the Eyes of Society: Systematic Discrimination against People with Mental Disabilities* (2003)

Ungārija

Bugarszki, Zsolt et al., *'One Step Forward, Two Steps Backwards', Deinstitutionalisation of large institutions and promoting community-based living in Hungary through the use of the Structural Funds of the European Union* (2010)

MDAC – Mental Disability Advocacy Center, *Guardianship and Human Rights in Hungary, Analysis of Law, Policy and Practice* (2007)

MDAC – Mental Disability Advocacy Center, *Cage Beds, Inhuman and Degrading Treatment in Four Accession Countries* (2003)

Latvija

ZELDA, *Sabiedrībā balstītās garīgās veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu pieejamība un izmaksas salīdzinājumā ar institucionālo aprūpi Latvijā (2004.–2011. gadā)* (2012)

Latvijas Cilvēktiesību centrs, *Cilvēktiesības garīgās veselības aprūpē Baltijas valstīs* (datums nav norādīts)

Latvijas Cilvēktiesību centrs, *Monitoringa ziņojums par slēgtajām iestādēm Latvijā* (2006)

Lietuva

Report of the Children's Rights Ombudsman on institutions for children 0 – 3 (2011, lietuviešu valodā)

Cilvēktiesību uzraudzības institūts / Globālā iniciatīva par psihiatriju / Viltis / Viļņas Psiholoģiskās un sociālās rehabilitācijas centrs, *Human Rights Monitoring in Closed Mental Health Care Institutions* (2005)

Rumānija

Juridisko resursu centrs, *Summary Report: Monitoring Visits, October 2013 – March 2014* (2014)

Sabiedriskās politikas institūts, Politikas ziņas, 2012. gada novembris — *Systemic problems of the Structural Fund management's failure in Romania* (2012)

Sabiedriskās politikas institūts, *European Funds – opportunity or barrier for social inclusion of people with mental disabilities from Romania* (2010)

Juridisko resursu centrs, *Report Concerning Observance of Rights and Liberties of Persons Committed to Healthcare and Social Establishments for People with Mental Disabilities* (2009)

Juridisko resursu centrs, *Protection Mechanisms for Persons with Mental Disabilities in Medical- Social Institutions - Illusion to Reality* (2007)

Mental Disability Rights International, *Hidden Suffering: Romania's Segregation and Abuse of Infants and Children with Disabilities* (2006)

Juridisko resursu centrs / UNICEF, *Monitoring the Rights of Mentally Disabled Children and Young People in Public Institutions* (2006)

Amnesty International, Rumānija, *State Duty to Effectively Investigate Deaths in Psychiatric Institutions* (2005)

Mulheir, G. et al (2004) *De-institutionalisation of Children's Services in Romania. A Good Practice Guide. UNICEF.*

Slovākija

INESS, *Monitoring of Absorption of Structural Funds in the Area of Social Services (2007–2011)* (2013)

Horvātija

MDAC – Mental Disability Advocacy Center and the Association for Social Affirmation of People with Mental Disabilities (Shine), *Out of Sight: Human Rights in Psychiatric Hospitals and Social Care Institutions in Croatia* (2011)

Human Rights Watch, *'Once you Enter, You Never Leave': Deinstitutionalisation of Persons with Intellectual or Mental Disabilities in Croatia* (2010)

Citas Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis

Mental Disability Rights International – Serbija, *The Hidden and Forgotten – Segregation and Neglect of Children and Adults with Disabilities in Serbia* (2013)

Simokovic, L.; Cano, S.; Halugic, D.; Nadarevic, N.; Biberkic, A.; Zaimovic, V.; Behluli, V.; Hyseni- Duraku, Z.; Lazarevic, S. a. & Milovanovic, D. C. (2012) *Practicing universality of rights: Analysis of the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in view of Persons with intellectual Disabilities in Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Serbia.* (Balkānu valstu reģionālais sociālās iekļautības tīkls, Kosovas cilvēku ar garīgo invaliditāti tiesības, Cilvēku ar garīgo invaliditāti tiesību iniciatīva — Serbija, Cilvēki, kam vajadzīgs atbalsts, un Bosnijas un Hercegovinas tādu organizāciju apvienība, kas atbalsts personas ar garīgo invaliditāti (SUMERO)).

Mental Disability Rights International, *Torment not Treatment: Serbia's Segregation and Abuse of Children and Adults with Disabilities* (2007)

Vann, B. & Šiška, J., *From 'Cage Beds' to Inclusion: The Long Road for Individuals with Intellectual Disability in the Czech Republic* (2006)

STATISTIKA

Mental Health Europe, *Mapping Exclusion – Institutional and community-based services in the mental health field in Europe* (2012)

Mansell, J., Knapp, M., Beadle-Brown, J. & Beecham, J. (2007) *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study. 2. sējums: Main Report.* Canterbury: Tizard Centre, University of Kent

UNICEF datubāze *TransMONEE*: dati par bērniem Centrāleiropā, Austrumeiropā un Neatkarīgo valstu savienībā, www.transmonee.org

Kontaktinformācija

Lai iegūtu papildu informāciju, sazinieties ar vadlīniju autoru:

coordinator@community-living.info vai kādu no Eiropas Ekspertu grupas pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi locekļiem:

Ar ģimenes lietām saistītu organizāciju konfederācija Eiropas Savienībā	secretariat@coface-eu.org
<i>Eurochild</i>	info@eurochild.org
Eiropas Pakalpojumu cilvēkiem ar invaliditāti sniedzēju asociācija	info@easpd.eu
Eiropas Cilvēku ar invaliditāti forums	info@edf-feph.org
Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem	office@feantsa.org
Eiropas Neatkarīgas dzīves tīkls / Eiropas Koalīcija par dzīvi sabiedrībā,	secretariat@enil.eu
Eiropas Sociālais tīkls	info@esn-eu.org
<i>Inclusion Europe</i>	secretariat@inclusion-europe.org
<i>Lumos</i>	info@lumos.org.uk
<i>Mental Health Europe</i>	info@mhe-sme.org
ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja Eiropas reģionālais birojs	brussels@ohchr.org
UNICEF	jclegrand@unicef.org

Lai lejupielādētu rokasgrāmatu angļu valodā un vairākās citās valodās, apmeklējiet vietni: **www.deinstitutionalisationguide.eu**

Rokasgrāmata par Eiropas Savienības fondu izmantošanu pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi sagatavota, lai paskaidrotu, kā, izmantojot Eiropas Savienības fondus, valsts, reģionālās un pašvaldības iestādes var plānot un īstenot strukturālās reformas, kuru mērķis ir veicināt kvalitatīvu ģimenes un vietējās kopienas nodrošinātu risinājumu izveidi kā alternatīvu institucionālajai aprūpei. Tā galvenokārt paredzēta Eiropas Komisijas nodaļu vadītājiem, vadošajām iestādēm, starpniekstrukturām, uzraudzības komitejām un projektu virzītājiem ES dalībvalstīs un valstīs, kas pievienojas, kandidātvalstīs un potenciālajās kandidātvalstīs; kā arī visiem līdzekļu devējiem, kas iegulda līdzekļus pakalpojumos, kuri paredzēti bērniem, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem ar garīgās veselības problēmām vai gados vecākiem cilvēkiem.

Eiropas Ekspertu grupa pārejai no institucionālās aprūpes uz vietējās kopienas nodrošinātu aprūpi

Pārskatīto izdevumu atbalsta Atklātās sabiedrības fonda piešķirta dotācija.